

**ВТОРИ ДОКЛАД ЗА РЕАЛИЗИРАНИТЕ МЕРКИ И ДЕЙНОСТИ ЗА
ПЕРИОДА 2023-2024 Г., ПРЕДВИДЕНИ В ПЛАНА ЗА ДЕЙСТВИЕ ЗА
ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ЗАКЛЮЧИТЕЛНИТЕ ПРЕПОРЪКИ КЪМ
РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ, ОТПРАВЕНИ ОТ КОМИТЕТА НА ООН ЗА
ПРАВАТА НА ХОРАТА С УВРЕЖДЕНИЯ 2021-2026.**

(Приет с Решение № 654 на Министерския съвет от 17 септември 2025 г.)

I. ВЪВЕДЕНИЕ

Основен акцент на държавната политика за правата на хората с увреждания е създаването на условия и възможности за предоставяне на целенасочени подкрепящи и насърчителни мерки за хората с увреждания, което особено предвид динамиката в съвременните социално-икономически условия има благоприятно въздействие върху подобряване качеството на живот и превенция от социално изключване. В тази връзка България е силно ангажирана с правата на хората с увреждания и тяхното включване във всички сфери на обществения живот на равна основа с другите. Българското законодателство гарантира равни възможности за всички като дава право на подпомагане на доходите на хората с увреждания, предоставя възможности за ползване на услуги, с което се осигурява достоен живот на тази уязвима социална група, както и за пълноценното им участие на пазара на труда и във всички обществени отношения.

С ратифицирането на Конвенцията на Организацията на обединените нации за правата на хората с увреждания (наричана за краткост Конвенцията) със закон, в сила от 21.04.2012 г. (ДВ, бр. 12 от 2012 г.) (ДВ, бр. 37 от 2012 г.), българската държава заяви своята позиция за изграждане на общество, приобщаващо хората с увреждания, посредством гарантиране на правата им с цел компенсиране на установения дефицит, който пречатства активно участие, както в икономическите, така и в неикономическите сфери на обществения живот.

Чрез своята политика, страната ни продължава работата си за постигане на една от главните цели на Конвенцията, а именно да насърчава укрепването на приобщаващата среда за хората с увреждания по начин, който да позволи те да водят независим живот и активно да се включват в обществения, политически и икономически живот на обществото.

Настоящият Втори доклад за реализираните дейности и мерки, предвидени в Плана за действие за изпълнение на заключителните препоръки към Република България, отправени от Комитета на ООН за правата на хората с увреждания за периода 2023-2024 г. е изготвен във връзка с поетия ангажимент за изпълнение на препоръките на Комитета, както и съобразно необходимостта от периодично им отчитане. С оглед на обвързаността на дейностите за изпълнение на препоръките, информацията за тяхното изпълнение е с натрупване от предходния период на отчитане.

Докладът съдържа информация, предоставена от всички институции и организации, които имат ангажимент, свързан с изпълнението на мерките и дейностите, чрез които е предвидено да се отговори на препоръките. Предоставената информация се отнася до мерките и дейностите, предвидени за реализация в периода 2023-2024 г., както и за такива, които са стартирали, но изискват по-дълъг срок за изпълнение.

Видно от отчетеното изпълнение на дейностите в Доклада, независимо от поставените срокове за всяка дейност, се наблюдава реално изпълнение по всяка една от тях. Важно е да се подчертае, че предоставените от ведомствата данни показват наличието на ангажираност на всяка от отговорните институции, което се потвърждава от факта, че за някои от дейностите е предвидена реализация в дългосрочен план, но работата по тях се осъществява непрекъснато, като целта е пълното удовлетворяване на препоръките в предвидената времева рамка за действие на оперативния документ.

Необходимо е да се отбележи, че заложените в Плана мерки и дейности са формулирани и предложени от ангажираните ведомства. Възможният срок за тяхната реализация е предложен на база преценка и с оглед сложността на мярката и дейността, както и наличието на различни външни фактори, които биха повлияли в негативен план по отношение на успешното изпълнение на съответната мярка и/или дейност. В тази връзка по предвидените в Плана мерки и дейности не е налице забавяне, което е видно от Втория доклад по неговото изпълнение.

Настоящият Втори доклад отразява динамиката на развитие на политиката за хората с увреждания, както и в социалната политика като цяло. Развитие и усъвършенстването на процесите в областта на социалното приобщаване на хората с увреждания има

хоризонтален характер и засяга всяка сфера на обществения живот. Това е причината хората с увреждания да се ползват от особена грижа на държавата и обществото, като се отдава голямо значение на цялостното изпълнение на задълженията, произтичащи от Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания, чрез последователно провеждана политика за пълноценно и равноправно упражняване на права от хората с увреждания. Необходимостта от продължаване на усилията в посока приобщаване на хората с увреждания и активното им включване във всички сфери на обществения живот е постоянен процес, който изцяло зависи от политиката на страната по отношение на тази уязвима група хора.

Наблюдава се необходимост от активна синхронизация и проактивни действия от страна на всички държавни органи по начин, който да гарантира правата на хората с увреждания за постигане на безпрепятственото им и пълноценно участие в общностния живот.

Постигнатите за отчетния период резултати, показват че всички национални политики, свързани с прилагането на Конвенцията и други международни договори в тази област, следват подход, основан на човешките права, при спазване на международните договори, по които България е страна.

II. ИЗПЪЛНЕНИЕ

A. Общи принципи и задължения (чл. 1-4)

1. Параграф 8 от Препоръките

Препоръка на Комитета:

Комитетът препоръчва държавата - страна по Конвенцията, да ускори процеса на ратифициране на Допълнителния протокол към Конвенцията и да осигури разпространението на публична информация относно този процес.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Изготвяне на необходимите допълнителни законодателни промени, които да регулират приложението на Факултативния протокол.

Отговорни институции/организации:

Държавни органи, национално представителни организации на и за хората с увреждания и други заинтересовани страни.

Срок:

2025 г.

Изпълнение:

Ратификацията на Факултативния протокол към КПХУ от страна на България е предвидена в Плана за действие за изпълнение на заключителните препоръки към Република България, отправени от Комитета на ООН за правата на хората с увреждания (2021-2026), във връзка със състоялата се защитата на първия национален доклад по прилагане на КПХУ (CRPD/C/BGR/CO/1). Съобразно заложените възможни решения/мерки за изпълнение, които кореспондират с тази препоръка, до 2025 г. държавните органи, национално представителни организации на и за хората с увреждания, както и всички заинтересовани страни, следва да изготвят необходимите допълнителни законодателни промени, които да регулират приложението на Факултативния протокол към КПХУ. След като това бъде изпълнено, е предвиден ангажимент на Министерството на външните работи да направи цялостната подготовка на процеса по ратификация на Факултативния протокол, която да завърши преди представянето на следващия национален доклад пред Комитета по правата на хората с увреждания, през 2026 г.

С оглед на поетия ангажимент и в качеството си на контактна точка по прилагането на КПХУ, през 2024 г. от страна на дирекция „Политика за хората с увреждания, равни възможности и социални помощи“ бе иницииран процес по събиране и анализиране на информация, предоставена от всички заинтересовани страни (държавни органи, областна и местна власти, НПО, социални партньори, финансови институции) по отношение на необходимостта от ратификация на Факултативния протокол към КПХУ. През 2024 г. беше изготвен проект на анализ, който предстои да бъде представен пред заинтересоване страни и широката общественост през 2025 г.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Подготовка на процеса по ратификация на Факултативния протокол, която да завърши преди представянето на следващия национален доклад пред Комитета по правата на хората с увреждания през 2026 г.

Отговорни институции/организации:

МВнР

Срок:

2026 г.

Изпълнение:

Предстои отчитане на изпълнението.

2. Параграф 10 от Препоръките

Препоръка на Комитета:

Комитетът препоръчва държавата – страна по Конвенцията, да направи преглед на своето законодателство с цел да го приведе в съответствие с модела за правата на човека при хората с увреждания. Той също препоръчва държавата – страна по Конвенцията, да премахне всякаква пренебрежителна терминология относно лицата с интелектуални увреждания и лицата с психологически увреждания и в консултация с представителните организации на хората с увреждания да изработи политика и процедури за оценка, които да отговарят на модела за правата на човека за при хората с увреждания, така както са залегнали в Конвенцията.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Последващи промени в Наредбата за медицинската експертиза и Правилника за устройството и организацията на работа на органите на медицинска експертиза и регионалните картотеки за медицинска експертиза с цел привеждане в по-пълно съответствие на оценката на медицинската експертиза с потребностите на хората с увреждания.

Отговорни институции/организации:

МЗ

Срок:

2026 г.

Изпълнение:

В началото на този отчетен период, през януари 2023 г. (2023-2024) бяха обнародвани промени в Закона за хората с увреждания и Закона за здравето, с които се осигури правото на лицата с увреждания, подлежащи на преосвидетелстване при срочни експертни решения, за удължаване валидността на последното експертно решение до издаването на ново такова, когато са изпълнени две условия – лицето е подало заявлението-декларация за преосвидетелстване поне 3 месеца преди изтичане срока на последното решение и е налице забавяне на медицинската експертиза. В тези случаи съответната РЗИ изпраща информация за тези лица ежемесечно до заинтересованите страни, които предоставят различни права на лицата с увреждания, с цел да не ги прекратяват, когато лицата отговарят на тези условия.

След тази промяна в Закона за здравето, усилията на МЗ бяха насочени към преодоляване на забавянето на медицинската експертиза, което в някои области достигаше до 4 години. В резултат на това през март 2024 г. беше обнародвана промяна в Правилника за устройството и организацията на работа на органите на медицинската експертиза и на регионалните картотеки на медицинските експертизи с цел привеждане в по-пълно съответствие на оценката на медицинската експертиза с потребностите на хората с увреждания. Съществените организационни промени в тази насока са свързани с премахване на клиничния преглед от ТЕЛК и разпределяне на заявленията за медицинска експертиза на територията на цялата страна, с което се премахна териториалният принцип на работа на комисиите. Задължиха се всички държавни и общински лечебни заведения и комплексни онкологични центрове да създадат поне по една ТЕЛК, а тези от тях, които са със смесено държавно и общинско участие, както и университетските болници – по две комисии. Премахна се възможността при обжалване на експертно решение на ТЕЛК пред НЕЛК, последната да връща експертизата повече от веднъж. Задължиха се всички участници в процеса по медицинска експертиза да работят единствено с Информационната база данни по чл. 108а, от Закона за здравето, като по този начин всички процеси станаха видими и с възможност за контрол върху тях. Текущо се реализираха много подобрения в Информационната система за контрол на медицинската експертиза, върху които МЗ и Информационно обслужване продължават да работят и сега.

През октомври 2024 г. бяха обнародвани промени и в Наредба № 3 от 2019 г. за медицинските дейности извън обхвата на задължителното здравно осигуряване, за които Министерството на здравеопазването субсидира лечебни заведения, и за критериите и реда за субсидиране на лечебни заведения, с които се повиши стойността на субсидията от 60 на 100 лв. за влязло в сила експертно решение, което е издадено предсрочно – до два месеца от подаване на заявлението-декларация от лицето с увреждане, при условие, че това експертно решение не е обжалвано или ако е обжалвано, то е потвърдено от НЕЛК.

С убеждението, че финансовият мотив е от съществено значение за лекарите, работещи в ТЕЛК, тези усилия за повишаване заплащането на дейностите по медицинска експертиза ще продължат и през 2025 г.

В заключение е важно да се отбележи, че в законодателството, отнасящо се до медицинската експертиза на хората с увреждания няма пренебрежителна терминология относно лицата с интелектуални увреждания и лицата с психологически увреждания.

3. Параграф 14 от Препоръките, буква „а“

Препоръка на Комитета:

Комитетът препоръчва държавата – страна по Конвенцията, в съответствие с Общ коментар № 7 (2018) на Комитета за участието на хората с увреждания, включително и на деца с увреждания, чрез техните представителни организации в прилагането и мониторинга на Конвенцията: а) укрепване и прилагане на официални механизми за ефективна и съдържателна консултация на хората с увреждания относно прилагането на Конвенцията, чрез техните представителни организации, в това число и организации на жени с увреждания, организации на деца с увреждания и организации на семейства на лица с увреждания, в тяхната подкрепяща роля.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Продължаване на сътрудничеството между държавата, определените от Министерския съвет, национално представителните организации на хората с увреждания, национално представителните организации за хората с увреждания, национално представителните организации на работниците и служителите, национално представителните организации на работодателите и Националното сдружение на общините в Република България. Затвърждаване и разширяване на активното участие на организациите на и за хората с увреждания в процесите по разработване и изменение на законодателството регламентиращо техните права като пълноправни членове на гражданското общество.

Отговорни институции/организации:

МС; МТСП; национално представителните организации на и за хората с увреждания; заинтересованите страни; Омбудсман; КЗД и други.

Срок:

Постоянен

Изпълнение:

За осъществяване на сътрудничество при разработване и провеждане на политиката за правата на хората с увреждания, със Закона за хората с увреждания (ЗХУ), в сила от 2019 г., към Министерския съвет се създаде **Национален съвет за хората с увреждания** (Националния съвет/НСХУ).

Председател на Националния съвет е заместник министър-председател. Националният съвет е консултативен орган, в който участват представители на държавата, определени от Министерския съвет, национално представителните организации на и за хората с увреждания, национално представителните организации на работниците и служителите, национално представителните организации на работодателите и Националното сдружение на общините в Република България. Националният съвет дава становища по проектите на нормативни актове, стратегии, програми, планове и други

актове, които засягат правата на хората с увреждания. Той си сътрудничи с органите по координация и наблюдение по закона за хората с увреждания.

Членовете на Националния съвет не получават възнаграждение за участието си в него. Дейността и организацията на работа на Националния съвет се определят с правилник, приет от Министерския съвет. В заседанията на Националния съвет участват съответните определени представители или упълномощени от тях лица.

На заседанията на Националния съвет при необходимост могат да участват като наблюдатели и да предоставят становища представители на:

1. Омбудсмана на Република България;
2. Комисията за защита от дискриминация;
3. Агенцията за социално подпомагане;
4. Агенцията за хората с увреждания;
5. Агенцията по заетостта;
6. Изпълнителна агенция "Главна инспекция по труда";
7. Държавната агенция за закрила на детето;
8. Националния осигурителен институт;
9. Националната здравноосигурителна каса;

10. други органи на изпълнителната власт, чиито правомощия са свързани с провеждането на държавната политика за правата на хората с увреждания.

Практика при свикването на заседания на националния съвет е да бъдат поканени като външни наблюдатели представители на организации на хора с увреждания, които не са национално представителни, или конкретни лица с увреждания, ако обект на разглеждане е въпрос, по който те активно работят и са запознати детайлно с определената тематика. По този начин им се дава възможност да споделят своя опит пред членовете на Съвета, за да се взема информирано решение в рамките на заседанието.

На основание чл. 12, ал. 1 и ал. 2 от Правилника за дейността и организацията на работа на Националния съвет за хората с увреждания, реда за признаване на национална представителност на организациите на и за хората с увреждания и контрола за спазването на критериите за национална представителност (Правилника), 2023 г. са проведени дванадесет неприсъствени заседания и са изготвени единадесет протокола. Причината за по-малкия брой протоколи е назначаването на служебно правителство и смяна в заместник министър-председателя, председателстващ Националния съвет, което възпрепятства финализирането на протокола от шестото по ред заседание. Общият брой на разгледаните документи през 2023 г. е 16 проекта на нормативни и други актове.

В изпълнение на дейностите на Националния съвет за хората с увреждания (НСХУ), като консултативен орган към Министерския съвет, за осъществяване на сътрудничество при разработване и провеждане на политиката за правата на хората с увреждания, е изготвен отчет за периода януари – декември 2023 г. През 2023 г. са проведени заседания за разглеждане на всички нормативни актове, засягащи права на хората с увреждания.

Конкретно в рамките на 4 заседания, НСХУ е разгледал и одобрил 7 документа, засягащи пряко гарантирането на правата на хората с увреждания, посочени в КПХУ.

През 2024 г. Националния съвет за хората с увреждания проведе 6 заседания, на които разгледа общо 15 проекта на документи, от които 13 проекта на нормативни актове, засягащи пряко гарантирането на правата на хората с увреждания, посочени в КПХУ. Разгледаните от НСХУ законопроекти не са приети от Народното събрание.

През 2019 г. се създаде Съвет за наблюдение за осъществяване на функциите по насърчаване, защита и наблюдение на прилагането на Конвенцията. Съветът се състои от 9 членове – двама представители, определени от омбудсмана на Република България, двама представители, определени от председателя на Комисията за защита от дискриминация, четирима представители на организациите на и за хората с увреждания, определени от тях, и един представител на академичната общност, определен от Българската академия на науките. Мандатът му е 4 години и започва да тече от попълването на състава. В

съответствие с изискванията на чл. 12, ал. 3 от Закона за хората с увреждания във връзка с § 1 от Преходните и заключителни разпоредби на Правилника за прилагане на нормативния акт, председател на Съвета за наблюдение е представител на институцията, която администрира дейността му. Заложен е ротационен принцип на администриране на неговата дейност.

В рамките на настоящия отчетен период Съветът продължи своята дейност като същата бе администрирана на ротационен принцип от институцията на Омбудсмана и Комисията за щита от дискриминация (КЗД).

Акцент в работата на Съвета е осигуряването на адекватен достъп до лечение на хората с редки заболявания чрез подходящи изменения в Закона за здравето и Наредба № 16 от 30 юли 2014 г. за условията и реда за регистриране на редките заболявания и за експертните центрове и референтните мрежи за редки заболявания.

Сред изведените като приоритет въпроси са продължаващите проблеми в медицинската експертиза и сериозните забавяния при освидетелстването/преосвидетелстването на гражданите, както и съществуващите затруднения за адекватно изплащане на полагащите им се пенсии за инвалидност.

Дискутирани са и са предприети действия и по отношение **проблемите с качеството, експлоатационния срок и липсата на адекватна актуализация на помощните средства, приспособления, съоръжения и медицински изделия, които са извън обхвата на задължителното здравно осигуряване.**

Използвани са предвидените нормативни механизми за решаване на въпроса с неосигуряването на навременна информация за предоставяне на високотехнологични средства на хора с увреждания по проект: „Предоставяне на помощни средства за хората с трайни увреждания“, за което институцията на омбудсмана е сезирала Министерството на труда и социалната политика.

Във фокуса на Съвета за наблюдение са критериите за издаване на карти за преференциално паркиране на хората с увреждания по чл. 99а от Закона за движението по пътищата, както и проблемите със сигурността на подлезите и достъпността на средата в района на Централна ЖП гара и Централна автогара – София.

Обсъдени са предизвикателствата пред децата със специални образователни потребности и техните семейства в светлината на Международния ден на хората с увреждания и е организирано провеждане на тематично заседание, на което са поканени експерти от отговорни органи, представители на неправителствени организации, родители на деца с увреждания и директори на училища.

Заседания на Съвета, предприети действия и резултати от тях:

Съветът за наблюдение провежда три заседания през 2023 г. – на 30.05.2023 г., на 01.09.2023 г. и на 01.12.2023 г.

Първите две заседания са под председателството на Комисията за защита от дискриминация, а заседанието на 01.12.2023 г. – под председателството на институцията на омбудсмана на Република България.

През 2024 г. са проведени отново три заседания – на 28.03.2024 г., на 11.10.2024 г. и на 17.12.2024 г. – изцяло под председателството на институцията на Омбудсмана.

В заседанията се продължава практиката, въведена от институцията на Омбудсмана, за обсъждане на актуални въпроси, свързани с правата на хората с увреждания и техните семейства, както и за осъществяване на активно сътрудничество с представителите на организации на и за хората с увреждания и с отговорните институции по отделните проблеми.

Заседание на Съвета за наблюдение за 2023 г.:

На 01.12.2023 г. е проведено последното заседание на Съвета за 2023 г. Заседанието е първото след повторното поемане на председателството на Съвета от институцията на омбудсмана на Република България.

На заседанието участва народният представител, г-н Андрей Рунчев, заместник-председател на Комисията по транспорта и съобщенията в Народното събрание, във връзка с проблемите с липсата на единни критерии за издаване на карти за преференциално паркиране по чл. 99а от Закона за движението по пътищата, както и с възможностите за паркиране на нуждаещи се с увреждания в близост до дома им.

Проф. д-р Морис Гринберг представя предизвикателствата и перспективите пред допълващата и алтернативна комуникация при деца с комуникативни нарушения.

С оглед поетите ангажименти в Годишната програма на Съвета за наблюдение за 2023 г. са обсъдени възможни действия във връзка със срока за ратифицирането на Факултативния протокол по Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания. Взето е решение за изпращане на препоръка за максимално скорошното ратифициране на международния акт.

Разгледани са и проектите на Закона за държавния бюджет на Република България за 2024 г., Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2024 г. и Закона за бюджета на Националната здравноосигурителна каса за 2024 г. от гледна точка на правата на хората с увреждания.

Заседанието е проведено в светлината на 3 декември – Международен ден на хората с увреждания, във връзка с което в институцията на омбудсмана на Република България е открита фотоизложбата „Огледала на любовта. За любовта от първо лице“.

Фотоизложбата „Огледала на любовта. За любовта от първо лице“ е организирана съвместно с Фондация „Движение на българските майки“ и Сдружение „Синдром на Даун-България“. Проектът има за цел нагледно да покаже, че хората със Синдром на Даун могат да живеят достойно, когато за тях се грижи подкрепеното им родно семейство и когато общността приема това като нещо напълно нормално.

Заседания на Съвета за наблюдение за 2024 г.

Първо заседание на Съвета за наблюдение за 2024 г.

На 28 март се състоя първото заседание на Съвета за наблюдение за 2024 г.

В изпълнение на функциите на Съвета на заседанието са обсъдени важни въпроси за правата на хората с увреждания, сред които и съществуващите затруднения за адекватно изплащане на полагащите им се пенсии за инвалидност. Изведените от институцията на омбудсмана на Република България проблеми в системата и отправените препоръки са подкрепени от членовете и е взето решение за **изпращане на общо становище на Съвета за наблюдение до министъра на труда и социалната политика и управителя на Националния осигурителен институт.**

В становището е акцентирано върху:

• Спиране на пенсиите за инвалидност от Националния осигурителен институт в случаите, при които НЕЛК отменя и връща експертното решение на ТЕЛК за ново произнасяне

Постъпващите оплаквания и извършените проверки по конкретните случаи показват, че при евентуална отмяна на решението за определяне 50 или над 50 на сто вид и степен на увреждане/степен на трайно намалена работоспособност и връщане на преписката за ново разглеждане от териториалните поделения на Националния осигурителен институт е въведена практика за спиране на пенсиите за инвалидност.

Следва да се отбележи, че използваната юридическа техника и общото формулиране на текста на чл. 98, ал. 7 от КСО предопределя, че се включват всички хипотези за развитие на производството при обжалване, в т.ч. при отмяна на решението и връщане на преписката за ново разглеждане.

В този смисъл е и практиката на съда в Решение № 180 от 26.10.2023 г. по адм. д. № 309/2023 г. на Административен съд – Перник.

Проучването на съдебната практика показва, че жалбите срещу решенията на НЕЛК за отмяна и връщане на преписката на ТЕЛК пред Административните съдилища се приемат като процесуално недопустими поради липса на правен интерес, чието наличие е положителна процесуална предпоставка за допустимост на производството. Пример за подобно решение е Определение № 1348/19.10.2023 г. на Административен съд – Сливен по адм. дело № 296/2023 г.

Поради въведената практика значителна част от хората с увреждания са оставени без полагащите им се средства за дълъг период, а други директно се отказват да търсят защита на правата си чрез обжалване на очевидно неправилни решения на ТЕЛК предвид реалната опасност да бъдат неправомерни лишени от дължимите им доходи.

• При обжалване се отпуска, възобновява и възстановява пенсията за инвалидност, но само до размера на социалната пенсия за старост

В становището е отбелязано още, че на основание чл. 98, ал. 7 на правоимащите граждани се отпуска, възобновява и възстановява пенсия за инвалидност в размер само на социалната пенсия за старост, а не реалната пенсия, на която имат право, след като са изпълнени изискванията на чл. 72 и 74 от КСО.

Засегнатите нямат вина за допуснатите пороци в издадения акт от компетентния административен орган, който впоследствие е отменен и преписката е върната за ново разглеждане, както и че потребностите и разходите на лицата не намаляват по време на процедурата по обжалване на експертните решения. С разпоредбата на чл. 98, ал. 7 обаче подкрепата несправедливо се намалява и често поставя гражданите в кризисно положение.

• Срок, в рамките на който от НОИ се възобновяват плащанията при преосвидетелстването на лицата

Омбудсманът поставя и друг сериозен проблем, свързан с пенсиите на хората с увреждания и изискващ допълнително внимание, свързан със срока, в рамките на който от НОИ се възобновяват плащанията при преосвидетелстването на лицата.

Позицията на институцията е, че след издаването на експертното решение от ТЕЛК/НЕЛК полагащата се подкрепа следва да се изплаща адекватно и без забавяне.

• Изборът на пенсия, която не е най-благоприятна по размер

Общественият застъпник настоява и за осигуряване на възможност в КСО за отказване от по-благоприятната пенсия и преминаване към друг вид пенсия, на която заинтересованото лице има право, но е по-ниска по размер.

Следва да се отбележи, че правото на пенсия е субективно право и като такова следва да зависи от волята на правоимащия. В случаите, при които лицето предпочита друг вид пенсия, на условията на която отговаря, воден от лични мотиви или от други причини, то би следвало да му бъде предоставена възможност да избере коя пенсия да му се отпуска.

• Ограниченията за отпускане на пенсия за инвалидност поради общо заболяване в разпоредбите на чл. 74 от Кодекса за социално осигуряване

Омбудсманът отново поставя проблема с действащата норма на чл. 74 от КСО, която изисква хората с увреждания с 50 и над 50 на сто вид и степен на увреждане/степен трайно намалена работоспособност да имат придобит осигурителен стаж до определената дата на инвалидност, за да получават пенсия за инвалидност поради общо заболяване.

От една страна, гражданите с увреждания срещат затруднения да придобият изискуемия осигурителен стаж. От друга страна, разпоредбата на чл. 74 от КСО въвежда изискване осигурителният стаж да е натрупан до датата на инвалидността.

В много от случаите инвалидизирането е настъпило, преди да е придобит изискуемият осигурителен стаж за пенсия за инвалидност поради общо заболяване, като гражданите след това продължават да работят. Независимо от полагания от тях труд и направени допълнително осигурителни вноски, разпоредбата на чл. 74 от КСО лишава тези нуждаещи се от възможността да получат пенсия за инвалидност поради общо заболяване.

Препоръките не са изпълнени.

Второ заседание на Съвета за наблюдение за 2024 г.:

Институцията на омбудсмана на Република България организира редовно заседание на Съвета на 11.10.2024 г.

На заседанието са обсъдени продължаващите затруднения пред хората с увреждания при отпускане на необходимите им помощни средства, приспособления, съоръжения и медицински изделия, които са извън обхвата на задължителното здравно осигуряване, с тяхното качество и експлоатационен срок.

Дискутирана е и липсата на информация за предоставяне на високотехнологични средства на хора с увреждания по проект: „Предоставяне на помощни средства за хората с трайни увреждания“, за което институцията на омбудсмана вече е сезирала Министерството на труда и социалната политика.

Акцент на заседанието са и забавянията при насрочването на дати за извършване на медицинската експертиза от ТЕЛК/НЕЛК, както и възможностите на електронната система за случайно разпределение на преписките да насочва към несъществуващи или новоразкрити комисии, които е предвидено да започнат дейността си едва в началото на 2025 г.

На заседанието членовете на Съвета разискват и липсата на единни критерии за издаване на карти за преференциално паркиране на хората с увреждания по чл. 99а от Закона за движението по пътищата.

Проучванията по многобройните жалби на гражданите до институцията на омбудсмана показват, че в отделните общини в страната са въведени различни, а в много случаи, рестриктивни критерии от общинските съвет. Това сериозно възпрепятства гражданите с трайни увреждания, с адресна регистрация на територията на съответната община, да ползват карти за преференциално паркиране не само в тяхното населено място, но и в останалите общини в страната и в другите държави-членки.

Обсъдени са и проблемите със сигурността на подлезите и достъпността на средата в района на Централна ЖП гара и Централна автогара – София.

Анализирани са и възможностите за организиране и провеждане на тематично заседание по отношение на предизвикателствата пред децата със специални образователни потребности и техните семейства в светлината на Международния ден на хората с увреждания.

Във връзка с дискутираните въпроси и с цел гарантиране на правата на засегнатите граждани, са взети решения в съответствие с изискванията на Правилника за дейността и организацията на работа на Съвета за наблюдение, институцията на омбудсмана като администрираща дейността на Съвета за наблюдение, да изготви и изпрати становища с препоръки до ръководителите на отговорните органи.

В изпълнение на решенията са изготвени и изпратени 10 становища и препоръки.

Трето заседание на Съвета за наблюдение за 2024 г.:

По повод 3-ти декември – Международния ден за хората с увреждания, на 17.12.2024 г. е проведена експертна дискусия „Право на достъп до образование за децата със специални

образователни потребности“ под формата на тематично заседание на Съвета за наблюдение, като са поканени експерти от отговорни органи, представители на неправителствени организации, родители на деца с увреждания и директори на училища.

Целта е да бъдат обсъдени настоящите трудности пред децата със специални образователни потребности (СОП) и техните семейства, както и за намиране на възможните решения.

По време на дискусиата са изведени тревожни констатации – независимо от предприеманите до момента действия от отговорните органи, децата със СОП и техните семейства все още срещат редица предизвикателства. Децата и учениците с увреждания и със СОП са непропорционално отлъчени от образователната система както от предучилищно, така и от училищно образование. Качеството на образованието на такива деца продължава да бъде незадоволително, наблюдава се трайна липса на достъпна и приобщаваща среда, както и ниски нива на придобити от тях умения.

Взето е решение за изпращане на становище от Съвета за наблюдение до ръководителите на отговорните органи, което да обединява направените предложения в търсене на решения на съществуващите проблеми в системата.

Комисията за защита от дискриминация (КЗД) има право да установява нарушения на ЗЗДискр. И други закони уреждащи равенство в третирането, извършителя на нарушението и засегнато лице, да постановява предотвратяване и преустановяване на нарушението и възстановяване на първоначалното положение, да налага санкции и прилага мерки за административна принуда, да дава задължителни предписания с оглед спазване на ЗЗДискр. Или други закони, уреждащи равенство, в третирането, да предоставя независима помощ на жертвите на дискриминация при подаването на жалба за дискриминация и др. основните функции в дейността на Комисията са превантивна, защитна и контролна.

КЗД участва в НСХУ със статут на наблюдател и при необходимост и искане от страна на Съвета изразява становища по нормативни актове относно наличието на дискриминация и съответствие с антидискриминационно законодателство. В своята дейност по превантивните функции, КЗД стриктно прилага КПХУ, както и нормите на антидискриминационно законодателство.

До месец октомври 2023 г., КЗД председателстваше Съветът за наблюдение по ЗХУ, където са обсъждани множество въпроси свързани с необходимостта от промени в законодателството, свързано с правата на хората с увреждания в областта на здравеопазването, образованието и предоставянето на социални услуги. Комисията има подписан меморандум с Националната организация „Малки български хора“ за съвместни дейности и кампании относно изграждане на достъпна архитектурна среда.

В следствие на проведеното заседание на 01.09.2023 г. с участие на проф. д-р Костадин Ангелов, председател на Комисията по здравеопазване на 49 – то НС се проведе съвместно заседание на Комисията по труда, социалната и демографска политика и Комисията по здравеопазване иницирана от проф. д-р. Костадин Ангелов и КЗД. След взето решение на Комисията беше формирана МРГ за разработване на изменения на нормативни актове свързани с правата на ХУ. В работната група взеха участие представители на МЗ, МТСП, КЗД, Омбудсмана и представители на НПО, работещо по тези въпроси. Разгледани бяха въпроси, свързани с медицинската експертиза, редките болести, социалните дейности и образованието. МРГ финализира своята дейност в края на месец януари 2024 г. След проведените обсъждания бяха направени конкретни предложения за промени в законодателната рамка свързан с правата на хората с увреждания, които са обобщени в доклад и са предоставени на 49-то НС.

КЗД продължава дейността си по безсрочната кампания „Достъпна България“, която е свързана с осигуряването на достъпна архитектурна среда за хората с увреждания.

В своята дейност по превантивни функции, КЗД стриктно прилага КПХУ, както и нормите на антидискриминационното законодателство.

4. Параграф 14 от Препоръките, буква „б“)

Препоръка на Комитета:

б) осигуряване на постоянно финансиране на организациите на хората с увреждания и прозрачни критерии и механизми за консултации, включително информация в Easy Read (Лесна за четене) и други достъпни за четене формати за всички лица с увреждания.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Гарантиране на финансовата подкрепа, под формата на субсидия, от страна на държавата за дейности на организациите на и за хората с увреждания с призната национална представителност.

Създаване на нови и поддържане на създадените механизми за консултации, включително чрез Easy Read (Лесна за четене) и други достъпни за четене формати за всички лица с увреждания.

Отговорни институции/организации:

МС; МФ; МТСП; Национално представителните организации на и за хората с увреждания, омбудсман, КЗД и други представителни организации на хора с увреждания.

Срок:

Постоянен.

Изпълнение:

На основание чл. 95 от ЗХУ, държавата осигурява финансова подкрепа за дейности на организациите на и за хората с увреждания с призната национална представителност по чл. 92 от ЗХУ под формата на субсидия от държавния бюджет. Условието и редът за предоставяне на субсидията се определят с Правилника за прилагане на Закона за хората с увреждания (ППЗХУ) Субсидията се предоставя за изпълнение на дейности в областта на правата на хората с увреждания с цел тяхното социално приобщаване като се отпуска за съответната бюджетната година и се разходва през същия период.

Съгласно заложените в ППЗХУ условия и ред за предоставяне на субсидията, организациите на и за хора с увреждания с призната национална представителност правят предложения за субсидии и разпределение на тяхното предназначение, съпроводени с доклад и с разчет до министъра на труда и социалната политика за преценка на допустимостта на дейностите и разходите за тях, както и за тяхната целесъобразност. Предназначението на субсидиите за тези организации се утвърждава с решение на Министерския съвет за съответната бюджетна година. Средствата за финансиране на национално представителните организации на и за хора с увреждания не могат да се използват за икономически или инвестиционни дейности.

В рамките на двугодишния отчетен период, посредством приетите Решение на № 769 от 2 ноември 2023 г. и Решение № 237 от 1 април 2024 г., Министерски съвет утвърждава предназначението на субсидиите на организациите с призната национална представителност. За отчетения двугодишен период утвърдените субсидии, предназначени за национално представителните организации на и за хората с увреждания са в размер на 5 099,4 хил. лв. за всяка от годините.

Друга мярка, която държавата реализира, с цел да осигурява постоянно финансиране на организациите на хората с увреждания, е финансирането на проекти на неправителствени организации на или за хора с увреждания, без да е налице изискване да са национално представителни, с цел да бъдат подпомогнати максимално широк кръг от организации при реализирането на дейности в областта на рехабилитацията и социалната интеграция на хората с увреждания. По този начин се насърчава партньорството между държавата и неправителствения сектор за реализиране на мероприятия, като обучения, различни видове арт терапии, придобиване на умения за самостоятелен живот, посещения на културни и

други мероприятия, провеждане на фестивали, концерти и други, в които активно участват представители на целевата група. От друга страна с реализирането на мярката се подпомага и разработване на помагала, наръчници и други информационни материали, насочени към промяна на обществените възприятия за хората с увреждания.

С цел изпълнение на ангажиментите си по отношение на разходването на предоставената субсидия, национално представителните организации на и за хората с увреждания реализират редица дейности, чиято цел е осигуряване на информационен поток към и от хората с увреждания. Значителен принос към приобщаването на хората с увреждания имат следните неправителствени организации:

- Сдружение „Съюз на слепите в България“ (ССБ) - <https://ssb-bg.net/>;
- Сдружение „Национална асоциация на сляпо-глухите в България“ (НАСГБ) - <https://www.nasgb.org/>;
- Съюз на глухите в България (СГБ) - <https://bg.sgbbg.com/>;
- Асоциация на родителите на деца с епилепсия (АРДЕ) - <https://frde.org/>;
- Българска асоциация за лица с интелектуални затруднения (БАЛИЗ) - <https://bapid.com/bapid/>.

5. Параграф 14 от Препоръките, буква „в“)

Препоръка на Комитета:

в) предоставят на организациите на хората с увреждания информация и графици за процеса на консултации по предвидените реформи, насочени към промяна на удостоверяването на уврежданията, на определянето на работоспособността и на правото за пенсиониране, в съответствие с модела за правата на човека при хора с увреждания.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Продължаване на политиката за обмен на информация и активно участие на национално представителните организации на и за хора с увреждания в процеса на консултации по предвидените реформи за промяна на удостоверяването на уврежданията, на определянето на работоспособността и на правото за пенсиониране.

Отговорни институции/организации:

МС; МТСП; МЗ; национално представителни организации на и за хората с увреждания и др. заинтересовани страни

Срок:

Постоянен

Изпълнение:

В съответствие с чл. 33, ал. 2 от Конвенцията и чл. 17 от ЗХУ е създаден, Националният съвет за хората с увреждания.

В изпълнение на основната си функция за осъществяване на сътрудничество при разработване и провеждане на политиката за правата на хората с увреждания, е разгледал няколко проекта за изменение и допълнение на Наредбата за медицинската експертиза – един през 2021 г., един през 2022 г. и един през 2023 г.

От посочената информация за положените усилия в изпълнение на Параграф 10 и Параграф 14 от Препоръките, буква „а“) е видно, че всички промени свързани с критериите за оценка на вида и степента на увреждане/трайно намалена работоспособност се разработват в тясна консултация с национално представителните организации на и за хора с увреждания, както и с други организации на хора с увреждания.

Партньорството с национално представителните организации на и за хората с увреждания е приоритет при изготвянето на нормативните промени в областта на медицинската експертиза на трайно намалената работоспособност/вид и степен на увреждане. Всички проекти на такива нормативни актове задължително се разглеждат на заседание на Националният съвет на хората с увреждания. Във връзка с горепосочените

нормативни актове бяха изготвени подробни указания, предназначени за хората с увреждания, които бяха предоставени на техните организации за популяризирането им.

Специфични права (чл. 5–30)

Равенство и забрана на дискриминация (чл. 5)

5. Параграф 16 от Препоръките, буква „а“

Препоръка на Комитета:

Комитетът отбелязва със загриженост, че при сега действащото законодателство, отказът от разумни улеснения не е категорично признат като акт на забранена дискриминация във всички области на живота. Той също е загрижен и от липсата на приложимост на решенията, издавани от Комисията за равенство и права на човека относно равенството и забраната на дискриминация, както и от недостатъчното прилагане на разпоредбите на законодателството по множествената и междусекторна дискриминация и прояви като утежнена форма на дискриминация. Освен това, Комитетът е обезпокоен и от бариерите, пред които се изправят хората с увреждания, търсещи достъп до съдебна закрила в случай на дискриминация.

Комитетът препоръчва на държавата – страна по Конвенцията, в съответствие с Общ коментар № 6 (2018) на Комитета за равенство и забрана на дискриминация:

а) да се направят промени в законодателството и изрично да се забрани във всички сфери на живота отказът да се предоставят разумни улеснения, като акт на дискриминация основана на увреждания;

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Изготвяне на промени в законодателството, които да доведат до пълна забрана за отказ от предоставяне на разумни улеснения за хората с увреждания във всички сфери на социалния живот.

Отговорни институции/организации:

Държавни органи, национално представителни организации на и за хората с увреждания и други заинтересовани страни.

Срок:

До 2026 г.

Изпълнение:

За преодоляване на бариерите, пред които се изправят хората с увреждания, търсещи правна закрила в случай на дискриминация е налице защитната функция на Комисията за защита от дискриминация (КЗД), която е свързана със специализираното производство пред Комисията.

В съответствие с чл. 48 от ЗЗДискр. и Заповед № 146/10.08.2017 г. на председателя на КЗД, членовете на Комисията са разпределени в пет специализирани постоянни заседателни състава за разглеждане на образуваните преписки по конкретни, посочени от жалбоподателя признаци. При оплакване по повече от един признак, то се разглежда от Петчленни разширени заседателни състави за множествена дискриминация, определени с разпореждане на председателя на КЗД. Жалбите и сигналите с оплаквания по признак „увреждане“ се разглеждат от Пети специализиран постоянен заседателен състав.

Детайлна информация относно дейността на КЗД по отношение на защитата от дискриминация спрямо хората с увреждания може да бъде намерена на следния ел. адрес: <https://www.kzd-nondiscrimination.com/layout/index.php/layout-over-40-positions/godishen-otchet>.

Жени с увреждания (чл. 6)

6. Параграф 18 от Препоръките, буква „а“

Препоръка на Комитета:

Комитетът е обезпокоен от: а) недостатъчното прилагане на мерки за борба с междусекторните форми на дискриминация, с насилие, основано на пола, и малтретирането на жени и девойки с увреждания;

Комитетът, в съответствие с неговия Общ коментар № 3 (2016) за жените и девойките с увреждания, и отчитайки цели 5.1, 5.2 и 5.5 от Целите за устойчиво развитие, препоръчва на държавата – страна по Конвенцията: а) да засили усилията и предприеме ефективни мерки за борба с междусекторната дискриминация на жени и девойки с увреждания, и с насилието и тормоза, който преживяват, като действа в тясно сътрудничество с организациите на жените и девойките с увреждания.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Изготвяне на концепция за предприемане на мерки за преодоляване на междусекторната дискриминация на жени и девойки с увреждания и насилието и тормоза, които преживяват.

Отговорни институции/организации:

МТСП, КЗД АХУ, АСП, в партньорство с всички министерства, национално представителни организации на и за хората с увреждания и други заинтересовани страни.

Срок:

2023 г.

Изпълнение:

Комисията за защита от дискриминация (КЗД) осъществява контрол по прилагането и спазването на българското законодателство, уреждащо равенството в третирането, както и международните стандарти, забраняващи дискриминация. Българският законодател справедливо е приел формулата на социална насоченост на производство пред КЗД. Тя се изразява чрез незаплащането на държавни такси от податели на жалби или сигнали при завеждането им. Направените разноски в хода на производство са за сметка на бюджета на Комисията. Не на последно място е регламентираното задължение на КЗД да оказва независима помощ на жертвите на дискриминация, което се реализира чрез регионални представители и експерти в централния офис на Комисията. При необходимост КЗД осигурява за сметка на бюджета си експертизи на вещо лице с цел пълното и всестранно изясняване на фактите и обстоятелствата в специализираното производство и осигуряване на равенство в третирането.

В съответствие с чл. 48 от ЗЗДискр. и заповед №146/10.08.2017 г. на председателя на КЗД, членовете на Комисията са разпределени в пет специализирани постоянни заседателни състава за разглеждане на образуваните преписки по конкретни, посочени от жалбоподателя, признаци. При оплаквания за неравно третиране по повече от един признак, тези преписки се разпределят за разглеждане на Петчленни разширени заседателни състави по множествена дискриминация, определени с разпореждане на председателя на КЗД. Съответните състави са специализирани да разглеждат определени признаци. Специализиран при разглеждане на жалби и сигнали свързани с оплаквания по признак "увреждане" е Пети специализиран постоянен заседателен състав. В съответствие с чл. 14, ал. 4 на Глава трета от Правилата за производство пред Комисията за защита от дискриминация, председателят на КЗД при необходимост може да създава Ad hoc заседателни състави.

Бюджетът на Комисията за защита от дискриминация не е достатъчен за изпълнение на правомощията в областта на защитата от дискриминация и осигуряване на равенство в третирането. Показателите за разходи не са съобразени с актуалните й потребности от финансови средства за осъществяване и подобряване дейността на комисията. Като независим специализиран орган по равенство КЗД следва да бъде осигурена с достатъчно

бюджет, за да изпълнява всички функции и компетенции, свързани с предотвратяване и превенция на дискриминацията. Не трябва да се пренебрегва обстоятелството, че производството за защита от дискриминация е безплатно, поради което то се явява често една от малкото, а понякога и единствената възможност за търсене на справедливост и защита от страна на лица, принадлежащи към групите в най-тежко социално положение.

Комисията компенсира недостига на бюджет да извършва своята превантивна дейност цел недопускане на дискриминация по различни признаци, вкл. „увреждане“ чрез реализиране на проектни предложения. Анализът на практиката на КЗД показва, че от така подадените инициативни документи сериозен е процентът на оплакванията свързани с правото на труд от страна на работници/служители, както в държавния, така и в частния сектор. Проект „Противодействие на дискриминацията на пазара на труда“ по Договор № BG05M9OP001-3.017-0001-C01 по Оперативна програма за развитие на човешките ресурси по процедура „Подобряване на условията на труд в България чрез намаляване на условията за дискриминацията“, BG05M9OP001-3.017. Целта на проекта е свързана със систематизиране на практиките за равни възможности и недискриминация с цел насърчаване, институционализиране и сертифициране на политиките по равенство и недискриминация на работното място.

Отворена остава и процедурата „Работодател без дискриминация“. Тя е свързана със сертифициране и въвеждане на стандарт за недискриминация в сферата на заетостта, насочена към работодатели. Комисията след подбор на работодатели в процедурата за участие прецизира кандидатите, съгласно условията, сред които:

1. Да утвърди Вътрешни правила за защита при упражняване на правото на труд и осигуряване на равни възможности на пазара на труда, с които са запознати по време на обучението и предоставени в учебителния пакет.
2. Да се определи лице, което да съблюдава изпълнението на политиката за недопускане на дискриминация на работното място.

Наличието на служители при съответния работодател, било то от частния или общественния сектор способства за превенция и недопускане на дискриминация на работното място.

7.

Параграф 18 от Препоръките, буква „б“

Препоръка на Комитета:

б) да предприеме ефективни мерки в тясно сътрудничество с организациите на жени с увреждания, насочени към прилагането на аспекта за уврежданията във всички специфични политики и законодателни актове, свързани с половете и да прилага аспекта на половете във всички специфични политики и законодателни актове, свързани с уврежданията.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

В националните планове за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете да се включват мерки относно спецификите на пола и при хората с увреждания

Отговорни институции/организации:

МТСП, МП, МВР, АСП, АХУ и други

Срок:

До края на 2026 г.

Изпълнение:

Националната стратегия за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете е основен програмен документ, който очертава стратегическата рамка на националната политика за равнопоставеност на жените и мъжете в Република България за периода 2021-2030 г. Документът е израз на политическата ангажираност на българското правителство за осигуряване на условия за равни възможности и насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете в различните сфери на живота. Стратегията определя визията и целта на политика, за чието изпълнение очертава ключови действия в пет приоритетни области. Настоящата Стратегия актуализира и надгражда стратегическия документ със същото

наименование за периода 2016-2020 г. Отчетени са социалните, икономическите и политическите реалности, продължаващите и нововъзникващите предизвикателства и тенденции, както и напредъкът в икономическия, политическия и обществения живот в България през годините. Анализът на статистическите данни и прегледът на изпълнението на предходната стратегия показват постиженията в петте й приоритетни области. Правната и институционална рамка за насърчаване на равнопоставеността на мъжете и жените са регламентирани на най-високо нормативно ниво чрез закон. Нараснали са възможностите за реализация и кариерно развитие на жените и мъжете в икономиката, увеличило се е участието на жените в процесите на вземане на решения в политиката, бизнеса и обществения живот. Въпреки напредъка, все още съществуват множество пречки пред постигане на пълна равнопоставеност на жените и мъжете. Разликите в заетостта на жените и мъжете, заплащането и пенсиите, вземането на решения, разпределението на домакинските задължения и грижите за зависими членове на семейството, все още са факт. Безпокойство будят случаите на домашно насилие и насилие, основано на пола, вкл. новите форми като кибернасилието. Разпространението на обусловени по пол стереотипи, проявите на дискриминация, сексизъм, нетолерантност и реч на омразата, нарушават не само принципа на равнопоставеност на жените и мъжете, но и демократичните основи на обществото ни. Съвременните процеси на развитие, които се изразяват в динамични технологични промени, бурна цифровизация, навлизане на изкуствения интелект, адаптиране към зелена икономика, нарастване на продължителността на живота и застаряване на населението, засилени миграционни процеси, последици от пандемични ситуации, като тази с разпространението на Ковид-19 и др., поставят пред всички нови предизвикателства. Тези промени засягат жените и мъжете по различен начин. Възможно е да бъдат изострени съществуващите проблеми, но и да бъдат създадени нови възможности.

Стратегическият документ и планове за неговото изпълнение могат да бъдат намерени на следния ел. адрес: <https://www.mlsp.government.bg/blgarsko-zakonodatelstvo>.

Деца с увреждания (чл. 7)

8.

Параграф 20 от Препоръките, буква „а“

Препоръка на Комитета:

Комитетът препоръчва държавата – страна по Конвенцията: а) да осигури пълна деинституционализация на момичетата и момчетата с увреждания и правото им да живеят в безопасна семейна среда, включително и в приемни семейства.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

С оглед окончателното финализиране на процеса на деинституционализация на грижата за деца ще продължат да се реализират мерки с фокус върху:

- закриване на оставащите специализирани институции за деца, с изключение на домовете за медико-социални грижи за деца във Варна, Кърджали, Плевен и Стара Загора, които ще продължат да функционират до 31.12.2021 г.;*
- ранното детско развитие и ранната интервенция, превенция и реинтеграция;*
- превенция на възпроизвеждането на институционалния модел на грижа;*
- повишаване на качеството и ефективността на мрежата от социални услуги за подкрепа на децата и техните семейства;*
- интегрираното предоставяне на подкрепа и интегрирани междусекторни услуги;*
- укрепване на капацитета на системата за закрила на детето.*

Извеждане на всички деца настанени на резидентна грижа в 12-те ДМСГД. Закриване на 12-те ДМСГД. Разкриване на нови услуги за подкрепа на децата и техните семейства с акцент децата с увреждания:

- Разкриване на 25 Центъра за комплексно обслужване на деца с увреждания и хронични заболявания - ЦКОДУХЗ /3 вече са разкрити/ във всяка област, както и - разкриване на 26*

интегрирани здравно-социални услуги за резидентна грижа за деца с увреждания и потребност от постоянни медицински грижи и за деца с високо-рисково поведение.

Отговорни институции/организации:

МТСП, МЗ, МФ, ДАЗД, АСП, общини, НПО

Срок:

2025 г.

Изпълнение:

Следващата информация е относима към Параграф 20 от Препоръките, буква „а“ и т. 9. Параграф 20 от Препоръките, буква „б“ към (чл. 5–30) Специфични права Деца с увреждания (чл. 7), т. 8. и Параграф 46 от Препоръките към чл. 5–30 Специфични права и Уважение към дома и семейството (чл. 23), т. 31.

Към 31.12.2024 г. в системата на здравеопазването съществуват 3 дома за медико-социални грижи за деца (ДМСГД), където продължават да са настанени на резидентна грижа 105 деца с увреждания. На всички деца са осигурени необходимите им грижи, лечение и рехабилитация. През периода 2023-2024 г. е закрит един дом - ДМСГД-Кърджали закрит от 01.08.2024 г.

През горесцитираният период е налице положителна тенденция за повече изведени деца отколкото са постъпили в ДМСГД. Данните показват, че през 2024 г. са изведени с 30% повече деца от 2023 г. /2023 г. са изведени 91 деца, като 89 от тях са с увреждания, а през 2024 г. са изведени 139 деца с увреждания/. Постъпилите през 2024 г. деца са намалели с 54 % спрямо постъпилите през 2023 г. /през 2023 г. са постъпили 84 деца, от тях 82 с увреждания, а през 2024 г. са постъпили само 39 деца с увреждания/.

Част от причините за продължаване на настаняването на деца в ДМСГД са свързани с: нежеланието на част от резидентните социални услуги да приемат деца с множествени увреждания, които се нуждаят от специализирани медицински грижи; все още неизградените 14 резидентни интегрирани здравно-социални услуги за деца с увреждания с потребност от постоянни медицински грижи; недостатъчно добре развитата мрежа от услуги за превенция на изоставянето на деца с увреждания – услуги, които да подкрепят родителите при отглеждането им.

В резултат на всички предприети мерки по деинституционализация на децата до момента са закрити общо 29 ДМСГД, а броят на настанените деца в институции е намалял от 2 455 деца през 2010 г. до само 105 деца с тежки увреждания в края на 2024 г., за които предстои да бъде осигурена подходящата грижа в социални и интегрирани здравно-социални услуги от резидентен тип и последните 3 домове в градовете Варна, Плевен и Стара Загора да бъдат закрити.

В изпълнение на заложените в стратегическите документи ангажименти, са предприети мерки и на мястото на закритият дом в Кърджали е разкрит Център за комплексно обслужване на деца с увреждания и хронични заболявания (ЦКОДУХЗ). Разкрит е и ЦКОДУХЗ-Стара Загора, с което общо функционират 12 ЦКОДУХЗ в страната.

Във всичките ЦКОДУХЗ амбулаторно се осъществява диагностика, физикална терапия, медицинска и психосоциална рехабилитация на деца с увреждания и хронични заболявания. Осигурява се подкрепа на родителите чрез обучение в грижите за дете с увреждане и чрез осигуряване на почасови услуги, които включват индивидуални и/или групови занимания с децата. Осигурени са и мобилни услуги за обслужване на деца с увреждания и хронични заболявания в ЦНСТ или в дома на децата.

В ЦКОДУХЗ – Бургас, ЦКОДУХЗ-Кърджали и ЦКОДУХЗ-Стара Загора се предоставят и допълнителни стационарни дейности, с които се осигуряват специални грижи за деца до една година и дългосрочни грижи за деца. Там се извършва комплексно лечение на недоносени деца, продължително лечение (до три месеца) след проведено активно болнично лечение, както и физикална терапия и рехабилитация (до шест месеца) за деца с тежки увреждания или хронични заболявания. ЦКОДУХЗ – Бургас и ЦКОДУХЗ -

Кърджали предоставят и специализирани палиативни грижи за деца в терминално състояние.

Броят на всички преминали през ЦКОДУХЗ деца, при които е проведена амбулаторно и стационарно диагностика, лечение, физикална терапия, и психосоциална рехабилитация, се увеличава ежегодно. През функциониращите през 2023 г. 10 ЦКОДУХЗ са преминали 2 672 деца с увреждания и хронични заболявания, което е увеличение със 17,3% спрямо 2022 г. В МЗ към момента са налични данни за полугодieto на 2024 г., за което дейност също са осъществявали 10 Центъра за комплексно обслужване на деца с увреждания и хронични заболявания, в които е проведена диагностика и лечение на общо 2 079 деца, което е с 11,6% увеличение спрямо първото полугодие на 2023 г.

През 2023 г. и 2024 г. са предприети мерки по дооборудване и обзавеждане на 7-те интегрирани здравно-социални услуги за резидентна грижа, които са изградени през 2023 г. През 2024 г. стартира дейността на 6 центъра за специализирана здравно-социална грижа за деца с увреждания с потребност от постоянни медицински грижи в градовете Кърджали, Хасково, Стара Загора и Казанлък, които приеха децата с увреждания от ДМСГД-Кърджали, които са с потребност от постоянни медицински грижи, както и част от децата от ДМСГД-Стара Загора, които също са потребност от постоянни медицински грижи. Стартира и дейността на първия център за специализирана здравно-социална грижа за деца с високорисково поведение в гр. Кюстендил. Управлението на всички тези интегрирани здравно-социални услуги е възложено на ЦКОДУХЗ.

Операция **„Продължаваща подкрепа за деинституционализация на децата и младежите“** беше реализирана в съответствие с Актуализирания план за действие за изпълнение на Националната стратегия „Визия за деинституционализацията на децата в Република България“, като част от цялостния интегриран процес за преустановяване настаняването на деца в институции и тяхното окончателно закриване. Водещ приоритет беше постигането на основната цел на Националната стратегия, а именно „Гарантиране на правото на децата на семейна среда и на достъп до качествена грижа и услуги според индивидуалните им потребности. Целта на операцията беше да се продължи подкрепата на процеса по деинституционализация и осигуряването на качествена алтернативна грижа за децата. Операцията се осъществи в рамките на два етапа.

В рамките на първия етап АСП изпълни проект, чрез който се обезпечи подготовката за създаването и последващото предоставяне на новите услуги в семейна среда и в общността на територията на цялата страна. Разработен беше инструментариум за оценка на индивидуалните потребности на деца и младежи, настанени в Домове за деца, лишени от родителски грижи, Домове за медико-социални грижи за деца и ЦНСТ за деца и младежи с увреждания. Сформирани бяха екипи за управление, организация и изпълнение на оценката на потребностите на децата и младежите в ДДЛРГ, ДМСГД и ЦНСТДМУ. Децата и младежите, настанени в институции, обхванати в интервенции за деинституционализация, бяха 1 919 за целия период на изпълнение на операцията. Проведе се комуникационна стратегия, в резултат на която се повиши мотивацията и заинтересованите страни в 28-те областни центрове се запознаха с положителните ефекти от процеса на деинституционализация. Повиши се информираността на обществото, включително се промениха нагласите в положителна посока към децата и младежите от рискови групи.

През 2021 г., в проекта, изпълняван от АСП, беше включена допълнителна дейност във връзка с идентифицирана потребност от подкрепа, насочена към децата и младежите, напускащи резидентни социални услуги. В изпълнение на проектните дейности и изготвените индивидуални оценки на потребностите на децата и младежите и във връзка с опита, натрупан от екипите, извършили оценките, беше направен анализ на цялостното изпълнение на дейността. В резултат на направените изводи бяха установени затрудненията, които изпитват децата/младежите при стартирането на самостоятелен живот

и включването им в общността. Трудностите и предизвикателствата, с които се сблъскват са свързани с недостатъчни умения и нагласи за самостоятелност. Това поражда нереалистични очаквания по отношение на трудовата и житейска реализация. Поради това беше идентифицирана потребността от подкрепа и подготовка на децата, напускащи резидентни социални услуги за водене на самостоятелен начин на живот.

Допълнителната дейност беше насочена към подкрепа и подготовка на децата/младежите за самостоятелен живот в общността и включва професионална ориентация, насочване за придобиване на умения за изграждане на трудови навици, избор на професия. Професионалната интеграция и придобиване на умения за самостоятелен живот е съществена част от провеждания процес на деинституционализация в грижите за децата/младежите. Подготовката им при напускане на алтернативните форми на грижа, включително съобразена с възрастовите характеристики и образователните потребности, е ключов етап, чрез който се създават възможности за успешно социално включване. Целта е децата/младежите да се подготвят да водят самостоятелен начин на живот. Промяната допринася и за изпълнение на мерките, свързани с формиране на умения за самостоятелност, учене и работа и подкрепа на личностното развитие. В резултат за целия период на изпълнение на операцията общо 278 деца и младежи в риск, настанени в услуги за резидентна грижа, получиха подготовка за самостоятелен живот и професионална интеграция в обществото чрез подкрепа, менторство и подготовка за придобиване на трудови навици, чрез назначаване на 69 ментора. С цел психологическата и мотивационна подкрепа, децата съвместно с техните ментори /социален работник от социалната услуга и училищен педагог/, изготвиха свой личен проект на живота, в който се акцентира върху обучението, придобиване на социални и трудови умения за самостоятелен живот, реализиране на техните мечти и възможностите за осъществяването им. За децата от възрастова група 17-18 години, завършващи средно образование, се акцентира върху подготовката им за напускане на социалната услуга и реализация на трудовия пазар. Проведени бяха първите интервюта с работодатели с оглед назначаването им на работа.

Вторият етап на операцията за предоставянето на социални и интегрирани здравно – социални услуги за деца и семейства беше изпълнен от общини, на чиято територия беше изградена необходимата социална инфраструктура за новите услуги по ОП „Региони в растеж“, съгласно Картата на услугите за подкрепа в общността и в семейна среда и Картата на резидентните услуги. Оценката, предвид поэтапното подаване на проектните предложения, продължи и приключи през 2021 г. През 2021 г. бяха сключени 9 договора за предоставяне на безвъзмездна помощ. Изпълнението на договорите продължи през 2023 г. и началото на 2024 г. Чрез реализирането на процедурата се обезпечи предоставянето на новите услуги в общността. 2 252 деца и младежи, настанени в институции, бяха обхванати в интервенции за деинституционализация, а 2 248 деца и младежи получиха социални и здравни услуги в общността, след извеждането им от институция, за целия период на изпълнение на операцията.

През първия етап от реформата за деинституционализация на грижата за деца (до края на 2015 г.) бяха закрити всички домове за деца с физически увреждания и интелектуални затруднения. До края на 2020 г. бяха закрити и всички домове за деца, лишени от родителска грижа и домовете за медико-социални грижи за деца (ДМСГД) с изключение на четири ДМСГД във Варна, Кърджали, Плевен и Стара Загора, които се управляват от Министерството на здравеопазването (МЗ). Съгласно § 36, ал. 2 от Преходните и заключителни разпоредби на ЗСУ за всяко дете, настанено в дом за деца, лишени от родителска грижа, или в дом за медико-социални грижи за деца, под ръководството на дирекция „Социално подпомагане“ се изготвя план за извеждане от дома и подготовка на детето за реинтеграция в семейна среда или за ползване на социална услуга. В тази връзка и с оглед необходимостта от експертна подкрепа на процеса, свързан със закриването на ДМСГД, през 2023 г. със заповед на министъра на труда и социалната

политика е създаден Съвет за подпомагане на процеса по извеждане на децата, настанени в ДМСГД в градовете Варна, Кърджали, Плевен и Стара Загора и предотвратяване настаняването на деца в тези домове. Сред задачите на Съвета са да идентифицира трудностите за приключване на процеса на деинституционализация на грижата за децата от ДМСГД в градовете Варна, Кърджали, Плевен и Стара Загора и да предложи мерки за тяхното преодоляване. По време на заседанията на Съвета са обсъждани въпроси, свързани с работата по случаите на децата, настанени в ДМСГД и изготвянето на оценка на тяхното състояние с оглед предприемане на подходяща мярка за закрила, в т.ч. за реинтеграция в биологичните семейства, настаняване в приемни семейства или в подходяща услуга, отговаряща на техните потребности и други. Обсъждани са възможностите за ограничаване на настаняванията в ДМСГД, както и необходимостта да се проучи от кои лечебни заведения са насочвани децата. Също така, в рамките на Съвета е обсъждан и напредъкът по изграждането, оборудването и готовността за стартиране работата на центровете за специализирана здравно-социална грижа за деца с увреждания с потребност от постоянни медицински грижи, които се създават от МЗ. С Постановление № 250 на Министерски съвет (ПМС) от 18.07.2024 г. (обн., ДВ бр. 61 от 2024 г.) за структурни промени в системата на здравеопазването, считано от 01.08.2024 г. е закрит ДМСГД в гр. Кърджали. Към момента в страната функционират три ДМСГД във Варна, Плевен и Стара Загора, които предстои също да бъдат закрити.

Комплексните потребности на децата с увреждания налагат интегриран подход на работа и взаимодействие между всички ангажирани специалисти, както и създаване на условия, които да гарантират техните права и интереси във всички сфери на живота. От значение за социалното включване на тези деца е подкрепата, която се оказва както на децата, така и на техните родители или лицата, които полагат грижа за децата чрез консултативните и дневни форми на социални услуги, насочени към информиране и консултиране, застъпничество и посредничество, дневна грижа, терапия и рехабилитация, обучение за придобиване на умения, включително обучение за придобиване на трудови умения (за деца над 16 годишна възраст) и други. Към момента такива услуги се предоставят основно в Дневните центрове за деца и/или младежи с увреждания и Центровете за социална рехабилитация и интеграция за деца и младежи (включително и в тези от тях, в които се прилага програма „Ранна интервенция на уврежданията“), както и в Центровете за обществена подкрепа и в Общностните центрове за деца и семейства. Към 31.12.2024 г. на територията на страната функционират 223 социални услуги (Дневни центрове за деца и младежи, Центрове за социална рехабилитация и интеграция (ЦСРИ) за деца и младежи, ЦСРИ с програма Ранна интервенция на уврежданията, ЦСРИ (общо за деца и лица с приоритет редки болести) за подкрепа на деца с увреждания и техните семейства, за 6 920 потребители. Предвид почасовия характер на услугите към същия период в тях се оказва подкрепа на 7 300 потребители.

Процесът на деинституционализация на грижата за деца в България е сред най-мощните социални реформи, като в резултат на целенасочените и последователни усилия на всички ангажирани участници се постигнаха съществени резултати, основните от които са:

➤ Значително намаление на броя на децата в специализираните институции и на самите специализирани институции (с над 98%) – от 7 587 деца през 2010 г. до 101 деца към 31.12.2024 г. Закрити са общо 134 специализирани институции. Както беше посочено, към момента функционират само 3 ДМСГД, които предстои също да бъдат закрити;

➤ В резултат на комплексните мерки, един от най-съществените резултати на реформата е превесът на грижата в семейна среда. В сравнение с 2010 г. много повече деца в публична грижа се отглеждат в семейна среда (в семейства на роднини или близки и в приемни семейства), в сравнение с децата в услуги за резидентна грижа. Към 31.12.2024 г. в семейства на роднини или близки са настанени 3 846 деца; децата, настанени в приемни семейства, са 1 483, а децата/младежите, настанени в услуги за резидентна грижа – в

центрове за настаняване от семеен тип, са 2 807 (общ брой деца/младежи „със“ и „без“ увреждания);

➤ Значително нарастване на броя на социалните услуги за деца и семейства (от 241 през 2010 г. до 760, за близо 20 200 потребители в края на м. декември 2024 г.);

➤ Осигурена е целенасочена подкрепа на децата с трайни увреждания, както финансова, така и чрез социални услуги за дневна грижа, за терапия и рехабилитация, консултиране, обучение и услуги в домашна среда.

С ПМС № 84 от 31.05.2023 г. са направени промени в Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето (ППЗЗДет.), които са в сила от 01.06.2023 г. Основната промяна е свързана с обвързване на отпусканите финансови помощи и средства (за превенция и реинтеграция, отглеждане на детето при роднини или близки и в приемни семейства) с линията на бедност, като база за определяне на критериите за достъп и размера им, вместо с гарантирания минимален доход. Направените промени доведоха до увеличаване на размера на помощите и средствата, предоставяни по реда на ППЗДет., в т.ч. на еднократната помощ за превенция на изоставянето и реинтеграция на детето в семейна среда, за отглеждане при роднини или близки и в приемни семейства (чл. 48 от ППЗЗДет.). Увеличен е и размерът на добавката за деца с увреждания, установени от компетентните здравни органи. Към месечната помощ по чл. 49 от ППЗЗДет. (за деца, настанени за отглеждане при роднини и близки) или към средствата, предоставяни по чл. 50 от ППЗЗДет. (за деца, настанени за отглеждане в приемно семейство), те получават добавка в размер 30 на сто от линията на бедност за съответната година независимо от дохода на семейството. Линията на бедност за страната за 2025 г. е 683 лв. (ПМС № 328/30.09.2024 г.).

През 2024 г. бяха направени промени в Наредбата за условията и реда за кандидатстване, подбор и утвърждаване на приемни семейства и настаняване на деца в тях (ПМС № 266/26.07.2024 г.), основните от които са свързани с необходимостта от синхронизирането ѝ със Закона за закрила на детето (ЗЗДет.) и Закона за социалните услуги (ЗСУ). Сред направените промени е и регламентирането на реда за осигуряване на заместваща грижа от приемно семейство за дете с трайно увреждане, което се отглежда от своите родители, настойници или попечители и реда за осигуряване на заместваща грижа от приемно семейство за дете, което е настанено по реда на чл. 26 от ЗЗДет. в семейство на роднини или близки или приемно семейство. С Преходните и заключителни разпоредби на Наредбата бяха направени промени в Наредбата за условията и реда за осъществяване на мерки за предотвратяване изоставянето на деца и настаняването им в институции, както и за тяхната реинтеграция. Те са свързани отново с необходимостта от синхронизиране на разпоредбите със ЗЗДет. и ЗСУ и уеднаквяване на терминологията.

Деинституционализацията е неразделна част от политиките за подкрепа на децата и семействата, насочени към създаване на условия за гарантиране на правата на всички деца и подобряване на тяхното благосъстояние. Разработването на всеобхватни политики и мерки за осигуряване на комплексни грижи и закрила на децата и цялостна подкрепа на семействата с деца е в основата и на Плана за действие в изпълнение на Препоръка (ЕС) 2021/1004 на Съвета за създаване на Европейска гаранция за детето (2030) (приет с РМС № 879 от 09.11.2022 г.). Предвид това, Планът включва редица секторни политики и широк кръг целеви групи деца в неравностойно положение, сред които и децата в алтернативна (особено институционална) грижа и децата с увреждания. Децата в алтернативна грижа и децата с увреждания са сред целевите групи на плана, в който са включени редица мерки и дейности за подкрепа на децата и семействата, за превенция на рисковете, за отглеждане на децата в семейна среда и други, които са в основата на процеса на деинституционализация на грижата за деца. Освен от държавния бюджет, за изпълнението на плана ще бъде осигурена сериозна финансова подкрепа и от Европейския социален фонд+ чрез Програма „Развитие на човешките ресурси“ (ПРЧР) и Програма „Образование“ за периода 2021-2027 г. Общо по двете програми са заделени средства в размер над 136 млн. евро (подкрепа от ЕС), като се очаква тя да достигне до над 200 хил. деца. Чрез ПРЧР 2021-2027 се предвижда да се реализират и инвестиции за деинституционализация на грижата за деца и подкрепа на

младежи, напускащи системата за грижа, борбата с причините за бедността сред децата, социалното изключване чрез създаване на възможности и разширяване на дейностите на социалните услуги за подкрепа на децата и семействата, включително в периода на ранното детство. Фокусът е и върху реализирането на мерки за превенция на възпроизвеждането на институционалния модел на грижа, повишаване на качеството и ефективността на социалните услуги, както и предоставяне на интегрирани междусекторни услуги, услуги за ранно детско развитие, ранната интервенция, превенцията и реинтеграцията. Също така е планирано и предоставянето на услуги за спешна подкрепа при възникване на кризисна ситуация.

През 2023 и 2024 г. в процес на изпълнение са мерки и дейности от първия двугодишен оперативен план за периода 2023-2024 г. за изпълнение на дългосрочния план. Част от мерките са свързани с развитие на здравни и интегрирани здравно-социални услуги за деца с увреждания и хронични заболявания; адаптиране и прилагане на програма за подкрепа на родители на деца със затруднения в развитието/увреждания; изграждане на центрове за специализирана здравно-социална грижа за деца с увреждания с потребност от постоянни медицински грижи; предоставяне на механизма лична помощ за деца с увреждания, съгласно Закона за личната помощ; мерки за преодоляване на трудностите в процеса по извеждането на децата, настанени в ДМСГД, чрез методически насоки, разширяване на мрежата от услуги за подкрепа и алтернативна грижа, включително приемна грижа за деца с увреждания и други.

От 01.01.2024 г. стартира проект „Повишаване на капацитета на служителите на Агенцията за социално подпомагане във връзка с модернизирани системи за социална закрила“ – Компонент 1 по ПРЧР 2021-2027, който е насочен към усъвършенстване и разширяване обхвата на приемната грижа и затвърждава предоставянето ѝ на местно ниво за отглеждане на деца в риск в семейна среда, поставяйки специален акцент върху развитието на „специализирана приемна грижа“ за деца с увреждания, в контекста на предстоящото закриване на последните 4 действащи ДМСГД в страната.

През 2024 г. по ПРЧР 2021-2027 е обявен за кандидатстване и Компонент 2 по процедура „Повишаване на капацитета на служителите на Агенцията за социално подпомагане във връзка с модернизирани системи за социална закрила“ с конкретен бенефициент Агенция за социално подпомагане (АСП). Процедурата има за цел да модернизира дейността на АСП като администрация, изпълняваща държавната политика по социално подпомагане и социална закрила, да повиши качеството на предлаганите услуги чрез тяхното гъвкаво използване и осигуряване на лесен достъп до тях, включително чрез модернизация и дигитализация на услугите, да повиши капацитета на служителите, за да се подобри ефективността от предоставяната подкрепа и услуги, както и да подобри подкрепата за децата и семействата от дирекциите „Социално подпомагане“, в качеството им на орган за закрила на детето, включително и чрез междусекторен подход и сътрудничество с останалите органи за закрила и другите ангажирани страни.

Мерки за подобряване на капацитета на системата за закрила на детето са заложили и в посочения по-горе План за действие в изпълнение на Препоръка (ЕС) 2021/1004 на Съвета за създаване на Европейска гаранция за детето (2030). Сред тях са мерки, насочени към подобряване на работата на системата за закрила на детето, както и на междуинституционалното сътрудничество и координация, разработване на стандарти за социална работа (за качество, ефективност и натовареност) на служителите от отдели „Закрила на детето“ към дирекции „Социално подпомагане“ и други. В допълнение, специален фокус в ЗСУ е поставен върху професионалистите в сектора. За тях е регламентирано провеждането на въвеждащи и надграждащи обучения, супервизия и стимули за професионално развитие.

Инвестициите в грижата в ранна детска възраст са ключова предпоставка за подобряване на детското благосъстояние. Политиките за ранно детско развитие (РДР) имат комплексен характер и се реализират чрез осигуряване на достъп до услуги най-вече в здравната, образователната и социалната сфера. Основният фокус на усилията е насочен

към прилагането на комплексен подход в грижите за децата и развитие на междусекторни услуги за подкрепа на родителите и децата, за наблюдение на детското развитие, ранно установяване на затруднения, насочване към услуги за ранна интервенция и други. В съответствие с провежданите политики в страната ни е изградена мрежа от услуги, които са пример за интегриран подход при предоставяне на услуги за ранно детско развитие, насочени към информирание и консултиране на родителите, превенция на рисковете в ранна детска възраст, включително чрез услуги за ранна интервенция на уврежданията, по-добро обхващане и подобряване на готовността на децата за включване в образователната система и други. Следва да се има предвид, че общините са основният доставчик на социални услуги в България, като те са отговорни за тяхното управление и предоставяне на местно ниво и законосъобразното разходване на предоставените им средства от държавния бюджет. Те инициират създаването на нови социални услуги, които се финансират от държавния и общинския бюджет в съответствие с националните приоритети и потребностите от услуги.

9.

Параграф 20 от Препоръките, буква „б“

Препоръка на Комитета:

б) да увеличи ресурсите, отпускани за развитието на мрежа от услуги, подкрепящи приобщаването в местните общности и овластяването на семействата с деца с увреждания в съответствие с Общ коментар № 5 (2017) на Комитета относно независимия живот и включването в общността.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Реализиране на планираните мерки и дейности, свързани с развитие на мрежа от услуги, подкрепящи приобщаването в местните общности и овластяването на семействата с деца с увреждания.

Отговорни институции/организации

МТСП, МЗ, МФ, ДАЗД, АСП, общини, НПО,

Срок:

2027 г.

Изпълнение:

Виж т. 8, Параграф 20 от Препоръките, буква „а“.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Продължаване на подкрепата за децата и семействата, включително за семействата отглеждащи деца с трайни увреждания по съобразно действащото национално законодателство в социалната сфера.

Отговорни институции/организации:

МТСП, АСП

Срок:

Постоянен.

Изпълнение:

За 2023 г. осигурените средства от държавния бюджет за финансиране на всички социални услуги, делегирани от държавата дейности, са в размер на 644,8 млн. лв., като ежегодно тези средства се увеличават. За 2024 г. средствата от държавния бюджет са 902,7 млн. лв. В сравнение с предходния период на отчитане нарастването на финансовите средства през 2024 г. е 480,8 млн. лв. спрямо 2021 г. и 369 млн. лв. спрямо 2022 г.

Освен със средства от държавния бюджет, изпълнението на мерките, свързани с развитието на мрежа от услуги, включително за подкрепа на децата и семействата, продължава да се финансира и със средства по линия на Европейските фондове – чрез Програмата „Развитие на човешките ресурси“ (632 млн. лв.) и Програма „Развитие на регионите“ (до 139,7 млн. лв.).

С оглед реализиране на политиките, свързани с развитието на мрежа от услуги, подкрепящи приобщаването в местните общности, в края на 2023 г. е финализиран процесът по планиране на социалните услуги чрез разработването на Националната карта на социалните услуги от АСП съвместно с общините. Изготвен е анализ на потребностите на национално ниво от социални и интегрирани здравно-социални услуги, които се финансират от държавния бюджет. Към м. февруари 2024 г. се проведеха обществени консултации и съгласуване с министерствата на проекта на Карта. Пакетът документи, необходим за внасяне на проекта на Решение за приемане на Националната карта на социалните услуги в Министерския съвет, е изпратен за предварително съгласуване и до Европейската комисия (ЕК) на 21.03.2024 г. по нейно изрично настояване, предвид това, че Картата е заложена като ключов етап по Националния план за възстановяване и устойчивост (Milestone № 291 - C11.R2: Реформа на социалните услуги – „Национална карта на социалните услуги“). Слез полученото от ЕК одобрение на 24.07.2024 г. проектът на Картата е внесен за разглеждане и приемане от Министерския съвет. Националната карта на социалните услуги е приета с Решение № 574 от 08.08.2024 г. на Министерския съвет. Чрез Националната карта на социалните услуги държавата е поела ангажимент за създаване на пълна мрежа от социални услуги в цялата страна в дългосрочен план. Националното планиране е от особено значение, тъй като то е основанието за определяне на пакета от социални услуги на ниво община и област, за които следва да се осигури изцяло или частично финансиране от държавния бюджет. Планирането на социалните услуги на национално ниво чрез Картата цели да осигури равен достъп до социални услуги на територията на цялата страна. В нея са включени всички социални и интегрирани здравно-социални услуги на общинско и областно ниво, за които се осигурява финансиране от държавния бюджет, както и максималният брой потребители на тези услуги. Всички социални услуги, които се финансират от държавния бюджет и са включени в Картата, са услуги, които съответстват на приоритетите на държавната политика в областта на социалните услуги. Съгласно ЗСУ всички услуги по Картата следва да бъдат създадени до 2035 г.

Специалната подкрепа по Закона за семейни помощи за деца¹ (ЗСПД) за семействата, които отглеждат деца с трайни увреждания, се осигурява чрез предоставянето на месечни помощи за отглеждане на дете с трайно увреждане по чл. 8д от ЗСПД. Целта е да бъдат подпомогнати семействата в отглеждането на децата в семейна среда и тяхното социално включване. Помощта се предоставя без доходен критерий и е диференцирана в зависимост от степента на увреждането или степента на намалената работоспособност на детето и в съответствие с предназначението ѝ. Към 31.12.2023 г. са изплатени средства за месечни помощи за отглеждане на дете с трайно увреждане в размер на повече от 182 млн. лв. за приблизително 26 400 деца средномесечно.

Със Закона за държавния бюджет на Република България за 2024 г. (обн., ДВ, бр. 108 от 2023 г., в сила от 1.01.2024 г.) са увеличени размерите на месечните помощи за отглеждане на дете с трайно увреждане по чл. 8д от ЗСПД, както следва:

- ✓ за родители (осиновители), семейства на роднини или близки и доброволни приемни семейства, при които са настанени деца с трайни увреждания по реда на чл. 26 от ЗЗДет., в т.ч.:
  - за дете с определени 90 и над 90 на сто вид и степен на увреждане или степен на трайно намалена работоспособност – от 930 лв. на 1 180 лв.,
  - за дете с определени от 70 до 90 на сто вид и степен на увреждане или степен на трайно намалена работоспособност – от 450 лв. на 570 лв.,
  - за дете с определени от 50 до 70 на сто вид и степен на увреждане или степен на трайно намалена работоспособност – от 350 лв. на 450 лв.
- ✓ за професионални приемни семейства, при които са настанени деца с трайни увреждания по реда на чл. 26 от ЗЗДет., в т.ч.:

¹ Обн., ДВ, бр. 32 от 29.03.2002 г., последно допълнен, ДВ, бр. 66 от 01.08.2023 г.

- за дете с определени 90 и над 90 на сто вид и степен на увреждане или степен на трайно намалена работоспособност – от 490 лв. на 620 лв.,
- за дете с определени от 70 до 90 на сто вид и степен на увреждане или степен на трайно намалена работоспособност – от 420 лв. на 530 лв.,
- за дете с определени от 50 до 70 на сто вид и степен на увреждане или степен на трайно намалена работоспособност – от 350 лв. на 450 лв.

По данни на Агенцията за социално подпомагане (АСП) към 31.12.2024 г. са изплатени средства за месечни помощи за отглеждане на дете с трайно увреждане в размер на 239 994 110 лв. за 28 146 деца средномесечно.

Законът за хората с увреждания (ЗХУ) урежда обществените отношения, свързани с упражняване на правата на хората с увреждания в Република България. Съгласно разпоредбите на ЗХУ, децата с установени вид и степен на увреждане или степен на трайно намалена работоспособност имат право финансова подкрепа. Тя се състои от два компонента: финансова подкрепа и целеви помощи.

Месечната финансова подкрепа се определя като процент от линията на бедност, която за **2023 г.** беше в размер на **504,00 лв.**, а за **2024 г.** - **526,00 лв.** Линията на бедност се определя ежегодно с Постановление на Министерския съвет.

Децата с трайни увреждания до 18-годишна възраст не получават месечна финансова подкрепа по реда чл. 70 от ЗХУ, тъй като правата им са осигурени в Закона за семейните помощи за деца и получават месечна помощ по чл. 8д. От 18-годишна възраст имат право на месечна финансова подкрепа, ако не получават месечна помощ по чл. 8д от Закона за семейни помощи за деца (ЗСПД).

Съгласно регламента на ЗХУ, децата с увреждане имат право на:

- целева помощ до двукратния размер от линията на бедност за съответната година за преустройство на жилище, ако средномесечният доход на член от семейството за последните 12 месеца е равен или по-нисък от линията на бедност, и ако се придвижват с инвалидна количка;
- целева помощ за провеждане на балнеолечение и/или рехабилитационни услуги, съобразно конкретните им нужди, която се предоставя веднъж годишно при наличие на медицинско предписание от лекар специалист.
- целева помощ за наем на общинско жилище на самотни родители с дете с трайни увреждания;
- целева помощ за осигуряване на помощни средства, приспособления, съоръжения и медицински изделия.

Законът за личната помощ (ЗЛП) е специален закон, който урежда условията и реда за предоставянето и ползването на лична помощ в Република България. Личната помощ представлява специфичен вид асистентска грижа, предоставяна на хора с тежки увреждания с потребност от чужда помощ, регламентирана като механизъм, основан на гарантирана от държавата финансова подкрепа, индивидуалните потребности и личния избор на ползвателя.

Тя има за цел чрез осигуряване на лична помощ да подпомогне ползвателите ѝ да упражняват основните си права, да имат възможности за избор, независим живот, активно включване и участие в обществото и достъп до услуги и дейности. Личната помощ се предоставя въз основа на изготвена индивидуална оценка на потребностите и издадено направление по реда на глава трета от ЗХУ. В заключенията от тази оценка се определят видовете финансова подкрепа по реда на закона и потребността от предоставянето на конкретни подкрепящи мерки/ услуги, в т.ч. включване в механизма лична помощ (с посочен месечен брой часове), чрез издаване на направления към отговорните органи и организации.

Въз основа на постъпила в АСП информация от общините от цялата страна, по повод ангажимента им по чл. 22, ал. 1 от ЗЛП, през 2023 г. и 2024 г. от АСП са изготвени два броя отчети, които включват броя на ползвателите на лична помощ по възраст, местоживеене,

брой одобрени часове и размера на средствата за заплащане на личната помощ, както и анализ и оценка на постигнатите цели при предоставянето на личната помощ.

За 2023 г. на общините/районите за предоставяне на механизма лична помощ е преведена сума в размер на 597 431 738 лв. и е осигурена подкрепа на 51 855 средномесечен брой ползватели.

За 2024 г. на общините/районите за предоставяне на механизма лична помощ е преведена сума в размер на 891 339 277 лв. и е осигурена подкрепа на 64 282 средномесечен брой ползватели (предполагам брой ползватели 46 000 средномесечен брой лица).

Важно е да бъде отбелязано, че с предоставянето на лична помощ се създават възможности за заетост и включване на пазара на труда на лица, ангажирани в момента с интензивни грижи за хора с увреждания, в т.ч. деца (т.е. членове на семейството). Средствата по механизма ще се използват само за заплата, социални и здравни обезщетения и ще осигуряват допълнителни доходи в семействата, които се грижат за член с увреждане. Фокусът е върху превенция за социалното изключване и подкрепа от страна на държавата на доходите на семействата, вкл. такива, отглеждащи деца с трайни увреждания. В тази връзка през разглеждания период е създадена съответната ангажираност на лица, включени в заетост по механизма лична помощ като асистенти за подпомагане на ползвателите.

Наредба № Н-19 от 02.12.2008 г. определя условията и редът за ползване от страна на лица с 50 и над 50 на сто намалена работоспособност или вид и степен на увреждане, както и лицата или семействата, отглеждащи деца с трайни увреждания до 18-годишна възраст и до завършване на средно образование, но не по-късно от 20-годишна възраст, на платената пътна мрежа, за която се заплащат винетни такси по Закона за пътищата. Лицата и семействата, отглеждащи деца с увреждане до 18-годишна възраст и до завършване на средно образование, но не по-късно от 20-годишна възраст, се освобождават от заплащане на една годишна винетна такса за един лек автомобил. През 2023 г. чрез дирекциите „Социално подпомагане“ са предоставени 224 067 безплатни годишни електронни винетки, а през 2024 г. 234 206 безплатни годишни електронни винетки.

Със Закона за българския жестов език (ЗБЖЕ), се уреждат обществените отношения, свързани с признаването на българския жестов език за естествен самостоятелен език и със зачитането на правото на глухите и на сляпо-глухите лица (в това число деца) на изразяване и на информация чрез българския жестов език. В изпълнение на разпоредбите на ЗБЖЕ за периода януари-декември 2023 г. по реда и условията на ЗБЖЕ са издадени 169 заповеди за осигуряване на безвъзмездна преводаческа услуга на български жестов език на глухи и сляпо-глухи лица. В ДСП са постъпили 203 искания от преводачи на български жестов език за плащане на реализирана преводаческа услуга от глухи и сляпо-глухи лица. Изплатени са средства в размер на 25 164 лева. За периода януари-декември 2024 г. по реда и условията на ЗБЖЕ са издадени 304 заповеди за осигуряване на безвъзмездна преводаческа услуга на български жестов език на глухи и сляпо-глухи лица. В ДСП са постъпили 654 искания от преводачи на български жестов език за плащане на реализирана преводаческа услуга от глухи и сляпо-глухи лица. Изплатени са средства в размер на 155 642 лева.

10.

Параграф 20 от Препоръките, буква „в“

Препоръка на Комитета:

в) разширяване на осведомеността, засилване на капацитета и на механизмите за отчетност на общинско ниво за изпълнение и финансова подкрепа за включване на децата с увреждания в общността;

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Засилване на капацитета и на механизмите за отчетност на общинско ниво за изпълнение и финансова подкрепа за включване на децата с увреждания в общността

Отговорни институции/организации:

МТСП, АСП, общини, национално представителни организации на и за хората с увреждания и др.

Срок:

2026 г.

Изпълнение:

С цел засилване на капацитета и механизмите за ангажираност и отчетност, в ЗХУ е разписано задължението централни и териториални органи на изпълнителната власт да определят служители, на които се възлагат функции на координатори по правата на хората с увреждания.

Според разпоредбата, тези служители имат ангажимент да участват в разработването на политики и програми в областта на правата на хората с увреждания; в изработването, изпълнението и отчитането на нормативните актове, стратегически документи, планове, проекти, анализи и доклади в областта на правата на хората с увреждания съгласно компетентността на съответния орган; да координират изпълнението на мерките от компетентността на съответния орган и участват в изготвянето на доклади по правата на хората с увреждания; да координират събирането и разпространението на информация и добри практики в областта на правата на хората с увреждания от компетентността на съответния орган, както и да изпълняват и други функции в областта на правата на хората с увреждания, възложени от съответния орган.

Посредством съществуващата разпоредба в ЗХУ се гарантира участието на всички засегнати от гарантирането на правата на хората с увреждания страни.

Достъпност (член 9)

11.

Параграф 24 от Препоръките, буква „б“

Препоръка на Комитета:

б) да увеличи усилията си за работа, насочена към създаването в държавата, включително и в отдалечените и селските райони, на среда, свободна от бариери.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Продължаване на усилията за работа, насочена към създаването в държавата, включително и в отдалечените и селските райони, на среда, свободна от бариери;

Отговорни институции/организации:

МРРБ, МЗХГ, МТСП, общини и други заинтересовани страни.

Срок:

До 2026 г.

Изпълнение:

Проект „Красива България“ (ПКБ) е специализирано звено в МТСП, което администрира дейностите по Компонент 1 „Достъпна жилищна среда“ на НП, осъществявайки тяхната организация, координация и оперативния контрол по документи и на място на съответните обекти, одобрени за изпълнение през годината.

Основната цел по Компонент 1 на Програмата е изграждане на достъпна среда в съществуващи жилищни сгради и прилежащите им пространства за хора с увреждания и осигуряване на лична мобилност за тяхното социално приобщаване, като се отчитат и специфичните им потребности.

В периода 23.01.2023 – 24.04.2023 г. е проведена кампания 2023 по Компонент 1 на НП, като в срока са подадени 68 бр. проектни предложения на обща стойност 3 586 446.29 лв. (в т.ч. 3 523 643.61 лв. от МТСП и 62 802.68 лв. собствен принос на кандидатите), от които са оценени и класирани 59 бр.

Подписани са 53 договора за финансиране между МТСП и бенефициентите, в т.ч. с 11 физически и 42 юридически лица (сдружения на собственици по Закона за етажната

собственост). Сключени са 53 договора за СМР с обща стойност в размер на 2 372 180 лв., вкл. 10 140 лв. собствен принос на кандидатите. Дейностите по договорите за СМР са изпълнени, отчетени и разплатени (в размер на 2 281 395.29 лв., в т.ч. 2 271 257.51 лв. от МТСП и 10 137.78 лв. собствен принос на кандидатите).

Ефектът от изпълнените през 2023 г. дейности по Компонент 1 на НП се състои в обстоятелството, че са налице:

- 53 реализирани проектни предложения, вследствие на които е осигурена достъпна среда в 53 жилищни сгради, в т.ч. 66 изградени/монтирани съоръжения за достъпна среда (55 стълбищни подемина; 5 вертикални подемина; 3 рампи и 3 асансьора);

- осигурена е достъпна жилищна среда за 80 лица с увреждания, в т.ч. 57 лица с трайни увреждания, придвижващи се с инвалидни колички и 23 лица с трайни увреждания, със затруднения в придвижването.

В периода 01.02.2024 – 15.05.2024 г. МТСП стартира Кампания 2024 за набиране на проектни предложения за финансиране по НП. В срока са подадени 110 бр. проектни предложения на обща стойност 5 498 740.31 лв. (в т.ч. 5 473 726.55 лв. от МТСП и 25 013.76 лв. собствен принос на кандидатите), като от тях са оценени и класирани общо 93 бр. Подписани са 55 договора за финансиране между МТСП и бенефициентите, в т.ч. с 10 физически и 44 юридически лица (сдружения на собственици по Закона за етажната собственост). Сключени са 54 договора за СМР (поради настъпила кончина на ЛТУ) с обща стойност в размер на 2 360 264 лв. Дейностите по договорите за СМР са изпълнени, отчетени и разплатени от МТСП в размер на 2 278 355 лв.

Ефектът от изпълнените през 2024 г. дейности по Компонент 1 на НП се състои в обстоятелството, че са налице:

- 54 реализирани проектни предложения, вследствие на които е осигурена достъпна среда в 54 жилищни сгради, в т.ч. 65 изградени/монтирани съоръжения за достъпна среда (57 стълбищни платформи; 7 вертикални подемина и 1 рампа);

- осигурена е достъпна жилищна среда за 73 лица с увреждания, в т.ч. 63 лица с трайни увреждания, придвижващи се с инвалидни колички и 10 лица с трайни увреждания, със затруднения в придвижването.

Фонд „Социална закрила“ е второстепенен разпоредител с бюджет към министъра на труда и социалната политика за финансиране на дейности и мероприятия, свързани с провежданите политики в областта на социалното подпомагане. Дейността на фонда е насочена към финансиране на проекти и програми и отпускане на социални помощи. Фондът администрира Националната програма за достъпна жилищна среда и лична мобилност - Компонент 2 „Лична мобилност“. В изпълнение на ангажиментите относно реализацията на Компонент 2 „Лична мобилност“ от НП, през 2023 г. са финансирани 15 проектни предложения на хора с увреждания с общ бюджет 108 430 лв., а през 2024 г. са финансирани 17 проектни предложения на хора с увреждания с общ бюджет 130 120 лв.

По отношение на осигуряването на достъпна среда и възможности за облекчено и/или самостоятелно придвижване на хората с увреждания, за отчетния период от страна на Министерството на транспорта и съобщенията са осъществени дейности, за които подробна информация е посочена в точка 12, Параграф 24 от Препоръките, буква „в“.

За осигуряване на адаптирана достъпна среда за хора с увреждания на културни, исторически и спортни обекти, Агенцията за хората с увреждания финансира проекти за изграждане на достъпна архитектурна среда за хора с увреждания на културни, исторически, спортни обекти. Извършва мониторинг по изпълнение на поетите задължения по проектите в резултат на осигуреното финансиране.

За отчетните 2023 г. и 2024 г. са планирани по 15 адаптирани обекти годишно. За 2023 г. и 2024 г. са финансирани по 15 проекта годишно.

Финансови средства за реализиране на проектите за 2023 г. – 380 000 лв.

Финансови средства за реализиране на проектите за 2024 г. – 516 539 лв.

Планираният мониторинг и контрол по изпълнение на поетите задължения по проектите, резултат на осигуреното финансиране е 100%. През 2023 г. извършения контрол е 118 %, а през 2024 г. е 149%.

През отчетния период значителен напредък по отношение на осигуряване на достъпност за хората с увреждания се отчита от редица институции:

Администрацията на Министерството на финансите

В администрацията на министерството работят 24 служители с трайни увреждания, на които са осигурени безопасни и здравословни условия на труд и почивка, съобразени с противопоказните условия на труд в експертните решения на ТЕЛК. Определени са подходящи работни места и длъжности за трудоустрояване на тези лица в съответствие с минималния процент, посочен в чл. 315, ал. 1 от Кодекса на труда и чл. 9а, ал. 1, т. 1 от Закона за държавния служител. Министерството на финансите разполага със становища от Службата по трудова медицина за пригодността на лицата да изпълняват конкретната длъжност след представеното експертно решение на ТЕЛК, както и с карти за оценка на риска за работните места на служителите с трайни увреждания.

Служителите с трайни увреждания в Министерството на финансите са равноправни с всички останали служители на министерството по отношение на заплащане, оценяване, обучение, кариерно развитие и други.

През 2024 г. ежесечно са извършвани дейности, касаещи техническата поддръжка на електрическа платформа за хора с увреждания, намираща се пред входа от ул. „Бенковски“, в централната сграда на Министерството на финансите на ул. „Г. С. Раковски“ № 102. Абонаментната поддръжка на платформата е осигурена за период до 05.11.2025 година и се осъществява от изпълнителя по сключен договор № ДОГ-85/09.10.2023 г. с „БМБ-Богдан Богданов“ ЕООД.

Национална агенция за приходите (НАП)

В агенцията са извършени следните дейности по адаптиране на материалната база и средата за обслужване:

- Достъпно и качествено обслужване на клиенти с увреждания

Създадена е организация на работа във всички салони за обслужване на НАП, с която се гарантира качествено обслужване и подходяща среда за клиенти с увреждания. В офисите на НАП има обособено работно място за ползване от клиенти в инвалидни колички, използващи помощни инвалидни средства и клиенти с придружители, където да се прилага индивидуален подход и комплексно обслужване.

При липсата на хидравлични платформи, естакади и други елементи на средата, улесняващи достъпа до салоните за обслужване се осигурява това да става на удобно за клиентите място в/пред сградата на НАП, включително чрез система за известяване и/или телефонен номер за повикване на служител, без това да се отразява на качеството на услугата. Съобразно възможностите на сградния фонд се търсят максимални пространства за свободно придвижване на хора със специфични потребности.

В системата за управление на чакащи потребители са осигурени позиции за бързо и приоритетно насочване на тези клиенти към обслужващ служител. Предстои предоставянето на възможност за предварително записване на час за посещение в офис на НАП.

- Адаптиране на материалната база:

Във всички проекти за изпълнение на текущи ремонти на административните сгради на НАП са предвидени дейности свързани с осигуряване на достъпна среда за хора с увреждания и клиенти със специфични потребности.

През отчетния период беше одобрена концепция за интегрирана териториална инвестиция на община Търговище - „Устойчиво развитие на територията, обновяване и

модернизиране на градската среда в гр. Търговище“, в която НАП участва като партньор в реализирането на дейности в сградата на офис на НАП Търговище.

НАП е водещ партньор на община Благоевград в проекта „Интегрирана инвестиция в зелена, естетическа и устойчива среда в зона за публични функции с висока обществена значимост в централната градска част на Благоевград“.

Приходната агенция е подписала споразумение за партньорство, свързано със съвместното управление на проект и възлагане на дейностите по обществени поръчки във връзка с изпълнение на договор за финансиране на инвестиция за „Енергийно обновяване на публичен сграден фонд за административно обслужване“, с водещ партньор Община гр. Добрич и свързан с административната сграда на офис на НАП Добрич.

През 2025 г. предстои да се изпълнят дейностите, включени в сключените договори по процедури за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ в две от сградите в обхвата на ТД на НАП София.

- Предприети са дейности, свързани с достъпа до информация и изразяване на мнение

Агенцията поддържа диалог с представители на различни организации на хора с увреждания по теми, касаещи подобряване на обслужването, достъпността на услугите и материалната база на НАП.

При заявяване и получаване на административно обслужване НАП предоставя безплатен превод от и на български жестов език, чрез поддържане на внедрената през 2018 г. услуга за видео жестов превод. Услугата е иновативна за България и осигурява в реално време компенсирателна, асистирателна връзка на глухите клиенти със служители на НАП, както на място във всички офиси за обслужване така и през уебсайта на НАП – www.nap.bg. Чрез онлайн услугата глухите клиенти могат да разговарят със служители на Информационния център на НАП и не посещават офис на НАП, ако това не се налага. Преводите и по двата канала за комуникация са безплатни за клиентите и се извършват от квалифицирани жестови преводачи. Услугата включва и достъп на глухите лица до видео записи с отговори на често задавани въпроси, възпроизведени с помощта на жестов език.

Всички офиси на НАП са обозначени със стикери, посочващи наличието на достъпна среда за глухи, ползващи български жестов език.

Служителите в салоните за клиенти на НАП разполагат с указания за създаване на организация за обслужване на всички категории граждани в неравностойно положение, включително инвалиди и граждани с увреждания.

При разработването и администрирането на уебсайта на НАП водещите мотиви са правилата за достъпност, заложили в разпоредбите на Закона за електронно управление, Наредбата за общите изисквания към информационните системи, регистрите и електронните административни услуги и хармонизирания стандарт EN 301 549 V2.1.2 (2018-08).

С разработчиците на сайта и в партньорство с експерти по достъпност на уеб страници и мобилни приложения, интернет страницата на НАП се надгражда в съответствие с изискванията за достъпност. Подобрененията са свързани с възможността на незрящи или клиенти с нарушено зрение да получават информация от сайта чрез използваният от тях специализиран софтуер. Работата по осигуряване на достъпност на сайта на НАП продължава и в момента, като при всяко въвеждане на ново съдържание, се извършва преглед от експерти по достъпност и всяко несъответствие се отстранява своевременно.

НАП поддържа, подобрява и непрекъснато увеличава броя и вида на предлаганите електронни услуги, като по такъв начин облекчава административното обслужване и на хора с увреждания, намалява времето за обслужване и отстранява необходимостта от придвижване на тези клиенти.

Предоставя се и услуга за заплащане на задълженията, която както всички услуги на НАП е безплатна за клиентите и позволява да се извърши целия процес от запознаване с услугата, подаване на документ, заплащане на задължението и получаване на искания документ.

Порталът за електронни услуги на НАП е разработен, като са взети предвид изискванията за достъпност на хора с увреждания. Реализирана е възможност за навигация чрез използване на клавиатура, регулиране на размера на шрифта, както и възможност за промяна на контраста на графичното съдържание на страниците и използваните цветове. Разработената "Тъмна тема" включва черен фон и жълт цвят на шрифта. При констатиране на необходимост от промяна в оперативен порядък се възлагат подобрения.

Поддържа се актуална информацията в специално създадени описания на достъпа до салоните за обслужване на клиенти във всеки офис на Агенцията, която е в помощ на трудноподвижни и използващи помощни средства или придружители. Информацията е публикувана на сайта на НАП и съдържа подробно описание на начините, по които може да се достигне до офис за обслужване на НАП, местонахождението на рампите и описание на подходите, брой стъпала или други препятстващи придвижването елементи, упътване към местата за асистирано обслужване на хора в затруднено положение и др.

НАП използва всички информационни канали, за да предложи на лицата с увреждания разяснителни, мотивационни и информационни кампании, както и прессъобщения с практическа насоченост, включително за подаване на декларации и ползване на данъчни облекчения.

- В НАП са разработени и дейности, свързани с деца с увреждания и подходящ жизнен стандарт

Със Закона за държавния бюджет на Република България (ЗДБРБ) бяха определени специални размери на данъчните облекчения за отглеждане на деца и на деца с 50 и с над 50 % вид и степен на увреждане, определени с влязло в сила решение на компетентен орган (ТЕЛК/НЕЛК). Облекчението се ползва за всяко от децата с увреждания в семейството и без ограничение по отношение на техния брой. Данъчното облекчение може да се ползва, включително за годината, през която са установени видът и степента на увреждане, както и за годината, в която изтича срокът на валидност на решението на ТЕЛК (НЕЛК).

Намалява се административната тежест за лицата, чрез отпадане на необходимостта от представяне на решение на ТЕЛК (НЕЛК) в НАП, както и на декларация от втория родител.

Разработена е опростена процедура, чрез която лицата, които основно ползват тези облекчения, получават сумите за възстановяване в съкратени срокове, без извършването на проверка.

В Закона за данъците върху доходите на физически лица (ЗДДФЛ) е предвидена възможност лица с 50 или с над 50 на сто намалена работоспособност да ползват данъчно облекчение, като сумата на годишните данъчни основи се намалява с 7 920 лв.

При подаване на годишната данъчна декларация отпада необходимостта от представяне пред НАП на решение на ТЕЛК (НЕЛК). Не се изисква от лицата и представянето на служебни бележки от работодателите. Ползването на услугата за предварително попълване на декларации облекчава целия процес.

- Дейности във връзка с възлагане на обществени поръчки

В НАП стриктно се прилага чл. 12 от Закона за обществените поръчки (ЗОП). Във Вътрешните правила за управление на процеса по възлагане на обществени поръчки в системата на НАП е залегнало, още в началото на процеса по възлагане на конкретната обществена поръчка, да се посочва дали поръчката е „запазена“ или не. Когато обществената поръчка съдържа обективно делими части и някои от тях са включени в списъка по чл. 12, ал. 1, т. 1 от ЗОП на стоките и услугите съобразно Общия терминологичен речник, които са предназначени за възлагане на специализирани предприятия или кооперации на хора с увреждания, или за стопански субекти, чиято основна цел е социалното и професионалното интегриране на хора с увреждания или на хора в неравностойно положение, те се отделят в една или няколко поръчки, които се запазват за участие на специализирани предприятия или кооперации на хора с увреждания.

В структурите на НАП се изготвя и ежегодно информация за брой проведени процедури за възлагане на обществени поръчки, сключени договори и възложени поръчки без сключване на договор, включително „запазени“ и „зелени“ поръчки.

Централно управление /ЦУ/ на НАП и структурите на НАП обособяват и провеждат запазени обществени поръчки при наличие на хипотезата на чл. 12, ал. 1 от ЗОП.

През 2024 г. от ЦУ на НАП са проведени запазени обществена поръчка за доставка на хигиенни продукти, включително почистващи, полиращи продукти, дезинфектанти, големи и малки пликосе за смет от полиетилен за нуждите на ТД на НАП Пловдив, ТД на НАП Бургас, офис на НАП Сливен, офис на НАП Ямбол, Учебен център на НАП Поморие, ТД на НАП В. Търново и ОДОП В. Търново, като по всяка позиция е сключен договор с лице, вписано в Регистъра на специализираните предприятия и кооперации на и за хора с увреждания.

През 2024 г. е възложена обществена поръчка с предмет: „Доставка и монтаж на оборудване за лица с физически увреждания, за нуждите на ТД на НАП София“, чиято основна цел е социалното и професионалното интегриране на хора с увреждания, или на хора в неравностойно положение.

Планирани за 2025 г. са „запазени“, по смисъла на чл. 12, ал. 1, т. 1 от ЗОП поръчки с предмет - „Изработка и доставка на униформено облекло“ и „Доставка на хигиенни продукти, включително почистващи, полиращи продукти, дезинфектанти, големи и малки пликосе за смет от полиетилен“.

➤ **Работа, заетост и общи задължения в сферата на човешките ресурси**

Проведени са обучения на служителите на НАП на тема „Обслужване на клиенти със специфични потребности“. Темата е част от въвеждащо обучение за новоназначени и преназначени служители и в него се разглеждат спецификите при административното обслужване и комуникация с клиенти с физически, слухови, зрителни и др. увреждания или дефицити.

Служители на НАП са преминали електронен курс за самообучение на тема „Клиенти със специфични потребности – правила за общуване при административно обслужване“. Целта на самообучението е придобиване на знания за правата на хората с увреждания, свързани с административното обслужване и усвояване на знания, относно правилата за общуване с клиенти с физически, слухови, зрителни дефицити и други клиенти със специфични потребности. В учебното съдържание е отделено внимание на силата на позитивният подход при обслужване на клиенти, правата на хората с увреждания и обмен на информация за приложени добри практики в сферата на обслужването на клиенти със специфични потребности.

Всяка година в НАП се определят подходящи работни места и длъжности за трудоустрояване на лицата с намалена работоспособност в съответствие с процента, определен по реда на чл. 315, ал. 1 от Кодекса на труда и чл. 9а, ал. 1, т. 1 от Закона за държавния служител.

През 2024 г. НАП участва в конкурс, обявен от Агенция за хората с увреждания (АХУ) за финансиране на проекти по Национална програма за заетост на хората с увреждания (НПЗХУ) и беше сключен договор между НАП и АХУ за реализиране на проект с наименование „Осигуряване на по-благоприятна, адаптирана и здравословна работна среда за служители с трайни увреждания от ТД на НАП София, чрез преоборудване на работните им места“. В резултат от изпълнението на проекта са закупени, доставени и монтирани 26 бр. ергономични маси и 26 бр. ергономични стола за облекчаване на работния процес на служители с увреждания от ТД на НАП София.

Служителите с трайни увреждания в НАП са равноправни с всички останали служители на приходната администрация по отношение на заплащане, оценяване, безопасни и здравословни условия на труд и др.

В изпълнение на задълженията, произтичащи от КПХУ в Агенция „Митници“ през 2024 г. са предприети следните мерки:

Интернет страницата на Агенция „Митници“ е част от инфраструктурата на Единния портал за достъп до електронните административни услуги (ЕПДЕАУ). Порталът е изграден по шаблон на портала на МЕУ и като такъв е приведен в съответствие с изискванията за достъпност на установените с Директива (ЕС) 2016/2102 от 26 октомври 2016 г. (ОВ L 327 от 02.12.2016 г.) институционални сайтове за хора с увреждания и възрастни хора.

При изготвяне на технически спецификации за проектиране и разработка на софтуерни компоненти и потребителски интерфейси се включва изискването за спазване на стандартите за достъпност на потребителския интерфейс за хора с увреждания WCAG 2.1, включително и изискванията на чл. 48, ал.5 от Закона за обществените поръчки.

В е-портала на Агенция „Митници“ са разработени инструменти за достъпност, чието предназначение е да улеснят достъпа до информацията в него за хора с увреждания.

На всички служители е предоставена възможност, както и указания за включване в избрани от тях обучения от Каталога на Института по публична администрация (ИПА). През 2025 г. също е дадена възможност на служителите на Агенция „Митници“ да заявят участие в обучение на тема „РП-8 Административно обслужване на хора с увреждания“.

Служителите, осигуряващи административно обслужване в Агенция „Митници“, се отнасят равнопоставено и любезно с всички клиенти на митническата администрация. Звената за административно обслужване се намират на лесно и достъпно място - партерен етаж в административните сгради на митническата администрация. Гражданите в неравностойно положение са подпомагани приоритетно, при необходимост от заявяване на услуга, от служителите в звената за административно обслужване.

Всички служители в отдел „Административно обслужване“, дирекция „Административно обслужване и комуникации“ в Централно митническо управление, са преминали обучение в ИПА на тема „Работа с граждани с увреждания“, с оглед повишаване информираността и качеството на обслужване на хората със зрителни и слухови проблеми.

Отчитайки специфичните потребности на потребителите на услуги, митническата администрация поддържа актуална и достъпна информация на електронната страница на агенцията.

Официалната интернет страница на Агенция „Митници“ е в процес на постоянна актуализация като непрекъснато се публикува информация, предназначена за гражданите и бизнеса. Съдържанието се оформя на разбираем за потребителите език, а навигирането в страницата е улеснено. Част от информацията е достъпна и на английски език на английската версия на официалната интернет страница.

Агенция "Митници" използва периодично инструменти за проверка достъпността на съдържанието (WAVE Web Accessibility Evaluation Tool, W3 HTML Validator, CheckMyColours), които се препотвърждават и от контролиращия орган МЕУ. В резултат не са установени нередности свързани с изискванията за възприемане, разбиране и навигация на съдържанието в портала.

В изпълнение на член 9 „Достъпност“ от КПХУ през 2024 г. са реализирани следните дейности:

- на ГКПП „Калотина“ са монтирани 4 броя подвижни, олекотени рампи (параметри – 8 % наклон, размери – 200/120/15 см) за преодоляване на денивелацията на тротоарите от лица с ограничени двигателни способности;

- на ГКПП „Калотина“ е изграден санитарен възел с достъп и обособени отделни помещения за хора с увреждания.

- на входовете на административните сгради на митническата администрация са изградени рампи за граждани в неравностойно положение, поставени са упътващи информационни табели. Обособени са паркоместа за хора с увреждания пред повечето административни сгради на Агенция „Митници“.

Планираните през 2025 г. дейности от Агенция „Митници“ са свързани с:

- изграждане на вертикален подемпник с площадка при реконструкция на Националния учебен център на Агенция „Митници“, преустройство на съществуващи помещения в стая със собствен санитарен възел за хора с увреждания и обособяване на отделно паркомясто на паркинга за хора в неравностойно положение. Предвидено е изграждане на съгъваема електрическа система за изкачване на стълби с прикачване на инвалиден стол за преодоляване на 4-те етажа;

- при реконструкцията на ГКПП „Станке Лисичково“ е предвидено изпълнение на отделни санитарни възли за лица с ограничени двигателни способности с понижения и наклони за достъп до терена, разполагане на подвижни, олекотени метални рампи за преодоляване на денивелацията между асфалта и тротоарите, полагане на настилки с тактилни плочи и пиктограми за указване на посоката на придвижване по тротоарите и в помещенията за проверка на пътници.

С оглед предприетите действия и заложените мерки през 2025 г., Агенция „Митници“ постоянно се стреми да предприема ефективни действия за създаването на по-добри условия и възможности на хората с увреждания, които да упражняват правата си и да участват в отделните сфери на обществения живот, равноправно с останалите български граждани.

Агенцията по обществени поръчки:

През 2024 г. дейността в агенцията се осъществява в условията на пълноценно и равноправно упражняване на правата на човека и основните свободи от хората с увреждания.

Спазват се принципите, цитирани в чл. 2 на КПХУ, а именно: зачитане на вътрешно присъщото достойнство, самостоятелността на индивида, включително свободата на личен избор и неговата независимост; забрана за дискриминация; пълноценно и ефективно участие и включване в обществото; уважение към различията и приемане на хората с увреждания като част от човешкото многообразие и човешкия род; равни възможности; достъпност; равноправие между мъжа и жената.

Ежегодно се изпълняват задълженията относно определяне на подходящите работни места за хора с трайни увреждания, съгласно чл. 38, ал. 1 от Закона за хората с увреждания (ЗХУ) и Постановление № 127/01.04.2021 г. на Министерския съвет за изменение и допълнение на Правилника за прилагане на Закона за хората с увреждания, приет с Постановление № 65 на Министерския съвет от 2019 г.

Налице е утвърден от изпълнителния директор Списък на определените работни места, подходящи за хора с трайни увреждания в Агенцията по обществени поръчки за 3 броя работни места, като те са заети от служители по служебно правоотношение, както следва:

1. Главен експерт в отдел „Контрол на състезателни процедури – строителство и услуги“, в дирекция „Контрол на обществените поръчки“ със 100% трайно намалена работоспособност.

2. Старши експерт в отдел „Контрол на състезателни процедури – строителство и услуги“, в дирекция „Контрол на обществените поръчки“ с 50% трайно намалена работоспособност.

3. Старши експерт в отдел „Мониторинг на обществените поръчки“, в дирекция „Електронно възлагане и мониторинг“ с 83% трайно намалена работоспособност

В Агенцията по обществени поръчки са осигурени здравословни и безопасни условия на труд, съобразени с противоположните условия на труд в експертните решения на ТЕЛК на служителите с такива. При необходимост Службата по трудова медицина, с която АОП има сключен договор, изготвя становища за пригодността на лицата да изпълняват конкретната длъжност след представено експертно решение на ТЕЛК, както и карти за оценка на риска за конкретните работни места на хората с трайни увреждания. Въведен е режим на работа при спазване на регламентираните почивки по Кодекса на труда.

Спазвайки разпоредбите на чл. 27 от КПХУ, АОП осигурява работна среда - отворена, недискриминационна и достъпна за хора с увреждания, като защитава и гарантира

пълноценното и равноправно упражняване на всички права на човека и основните свободи на хората с увреждания, чрез зачитане на вътрешно присъщото им човешко достойнство, както и осигурява пълноценно и ефективно участие и включване в дейността на служителите с трайни увреждания.

В агенцията са осигурени равни възможности и равно заплащане при равна стойност на положения труд, безопасни и здравословни условия на труд, включително защита срещу тормоз и право на обезщетение за понесени морални щети. Създадена е също така и възможност за организиране на работния процес в дистанционна форма /работа от разстояние, от вкъщи/ на служителите при изпълнение на служебните им задължения, при възможност и в случай на необходимост, както и е осигурен допълнителен платен годишен отпуск, съгл. чл. 319 от Кодекса на труда и чл. 56 от Закона за държавния служител на служителите с трайно намалена работоспособност 50 и над 50 на сто.

Агенцията по обществени поръчки е осигурила адаптиран достъп на хора с увреждания до сградата, в която се намира чрез рампа за инвалидни колички.

По отношение на предвижданите политики в областта на правата на хората с увреждания за настоящата година, Агенцията по обществени поръчки планира запазване и продължаване на изпълняваните през 2024 г. мерки.

Изпълнителна агенция „Одит на средствата от Европейския съюз”

Агенцията в рамките на своята компетентност е предприела следните действия:

Извършена е проверка на интернет сайта на агенцията със средства за оценка на достъпност (контраст, грешки) - <https://wave.webaim.org/>, като не са констатирани грешки. Сайтът отговаря на изискванията за достъпност.

Направен е текущ преглед на Декларацията за достъпност, публикувана на адрес: <https://aeuf.minfin.bg/bg/47>. Декларацията е достъпна от долно навигационно меню. При извършения преглед не са установени несъответствия.

В съответствие с изискванията на чл. 9а, ал. 1, т. 1 от Закона за държавния служител ежегодно осигурява две длъжности за заемане по служебно правоотношение от хора с трайни увреждания.

Агенцията за държавна финансова инспекция

В агенцията са определени четири длъжности по служебно правоотношение за заемане от хора с трайни увреждания. На тези служители са осигурени безопасни и здравословни условия на труд и почивка, ползване на увеличен размер на основния платен годишен отпуск, равно заплащане на положения труд като на останалите на подобни длъжности. Предоставена им е възможността да работят дистанционно и от вкъщи.

На входа на сградата на АДФИ има съоръжения (ръкохватки), улесняващи достъпа на служители и външни посетители с увреждания. В сградата са обособени и санитарни помещения за служители с увреждания.

През 2025 г. Агенцията за държавна финансова инспекция ще продължи да предоставя справедливи и благоприятни условия на труд на хората с увреждания.

Горепосочените действия са в съответствие с основните принципи на КПХУ и гарантират свободата на изразяване и на мнение, свободата на достъпа до информация, както и правото на възможност за прехрана чрез свободно избрана или приета работа на пазара на труда и в работна среда, която да е отворена, недискриминационна и достъпна за хора с увреждания.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Реализиране на Стратегически план за развитие на земеделието и селските райони за новия програмен период 2021 – 2027 г. като инструмент за устойчивото социално-икономическо развитие на селските райони.

Отговорни институции/организации:

МЗХГ, общини и др.

Срок:

До 2026 г.

Изпълнение:

В одобрения на 07.12.2022 г. от Европейската комисия Стратегически план за развитие на земеделието и селските райони за периода 2023-2027 г. (СПРЗСР), висок приоритет се дава на подобряване на публичната инфраструктура и техникo-комуникационните системи в селските райони.

Устойчивото социално-икономическо развитие на селските райони е неразривно свързано със съществуващата инфраструктура и качеството на предлаганите услуги за населението в селските райони.

В интервенцията **„Инвестиции в основни услуги и дребни по мащаби инфраструктура в селските райони“** допустими кандидати са само общини от селските райони на Република България, съгласно приетата дефиниция.

Ще бъдат предоставени инвестиции в основни услуги за населението, свързани със създаването, подобряването или разширяването на малка по мащаби инфраструктура. Ще се прилага подход за насочване на инвестициите, който се състои в предварително определяне на разполагаем бюджет за съответната общинска територия, съобразно обективни и недискриминационни критерии. Това ще позволи насочването на средства към проектни предложения за съответната територия, които най-пълно отговарят на специфичната цел на Общата селскостопанска политика за насърчаване на заетостта, растежа, социалното приобщаване и местното развитие в селските райони, без да се противопоставят общинските територии и техните нужди.

Предвидените дейности трябва да се изпълняват в съответствие с плана за интегрирано развитие на съответната община, а ако съществува стратегия за местно развитие ще трябва да бъдат съгласувани и с нея, както и да отговарят на изискванията на националното законодателство и съответните подзаконовни нормативни актове.

Висок приоритет в СПРЗСР се дава и на подобряването на здравните и социалните услуги.

В интервенцията **„Инвестиции за неселскостопански дейности в селските райони“** една от приоритетните области за насочване на подкрепата е за дейности в областта на здравеопазването и социалните услуги.

Подкрепата за дейности в областта на здравеопазването и социалните услуги са ключови за преодоляване на множество здравни проблеми и предизвикателства в селските райони като достъпни, качествени здравни и социални услуги, преодоляване на здравните и социални неравенства, оптимизиране на извънболничната помощ. Повишава се търсенето на здравни услуги, и такива свързани със социализирането на деца с увреждания и деца с хронични заболявания, както и услуги за дългосрочни грижи за възрастните хора. Дейностите, свързани със здравните услуги могат да бъдат свързани с инвестиране в мобилни здравни услуги, максимално близки до здравните нужди на населението.

Критериите за подбор на проектни предложения по посочената по-горе интервенция ще бъдат определени в националните документи, в които ще бъдат описани условията за подпомагане на кандидатите.

Друга възможност заложена в СПРЗСР за предоставяне и финансиране на социални услуги, свързани с преодоляването на бариери и социални неравенства, е подходът **Лидер/Водено от общностите местно развитие**, който се прилага като метод за подпомагане на местните общности в селските райони. Подходът насърчава създаването на публично-частни партньорства чрез местните инициативни групи с участието на местния бизнес, неправителствените организации и местната власт. Местните общности сами определят потребностите и потенциала на територията на която живеят, приоритетните за

тях области, които ще се развиват, определят мерките за постигането им и в последствие одобряват конкретни проекти, които ще получат публично финансиране.

В тази връзка, местните общности може да разработят различни форми за предоставяне на социални услуги, базирайки се на многофондовото финансиране на подхода.

За постигане на дългосрочен широкоспектърен ефект е необходимо тясно взаимодействие и прилагане на интегриран подход от различни институции при предоставянето на услуги, свързани с грижата за хората с увреждания и възрастните хора в контекста на демографското застаряване.

Дейности на управляващия орган (УО) към Министерството на регионалното развитие и благоустройството (МРРБ) на програмите за трансгранично сътрудничество по външните граници на Европейския съюз, в които България участва със съседните ни страни Турция, Сърбия и Северна Македония, и функциите на Национален орган или Национално звено за контакт по двустранните програми за трансгранично сътрудничество с Гърция и Румъния и многонационалните програми „Дунавски регион“, Интеррег Европа“, „Next Черноморски басейн“, „Евро-Средиземноморски басейн (Euro-MED)“, ЕСПОН и УРБАКТ:

През 2023 г. по програмата за трансгранично сътрудничество **ИНТЕРРЕГ - ИПП България – Сърбия 2014-2020 е приключил 1 проект** с дейности, които допринасят за изпълнението на Националната стратегия за хората с увреждания 2021 – 2030 г. В рамките на проекта на територията на България са създадени условия за достъп до информация за хора с увреждания в туристически обекти - оборудвана е интерактивна зала за посетители с увреждания при пещера „Магурата“, общ. Белоградчик, на стойност 25 438 лева.

През 2024 г. по изпълняваните проекти, финансирани по ИНТЕРРЕГ програмите не са изпълнявани дейности за изпълнение на мерки, свързани с политиката за правата на хората с увреждания.

През новия програмен период 2021-2027 г. по приоритетите на програмите за трансгранично сътрудничество, за които изпълняваме функциите на УО, няма изрично предвидени мерки, свързани с изпълнението на задълженията на страната по Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания (ратифицирана със закон – ДВ, бр. 12 от 2012 г.) (ДВ, бр. 37 от 2012 г.). Проектите, които получават финансиране по програмите следва да спазват хоризонталните принципи на ЕС (сред които са и равните възможности и недискриминация на хората с увреждания), както и стриктното прилагане на съответното национално законодателство на партниращите държави по отношение на достъпна среда за хората с увреждания

В допълнение, за всички инфраструктурни проекти се съблюдава спазването на установените нормативни изисквания за проектиране, изпълнение и поддържане на строежите, свързани с осигуряването на достъпна среда за населението, включително за хората с увреждания.

Принципите на равенство между половете и не дискриминация са задължителни хоризонтални принципи при изпълнението на всички проекти за териториално сътрудничество.

В рамките на програмен период 2014-2020 г. в Насоките за кандидатстване по всички процедури за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ (БФП) беше заложено изискването всички проекти (при приложимост) задължително да включват мерки, насочени към подобряване на достъпа на хора с увреждания до съответните обекти, съобразно нормативните изисквания за осигуряване на достъпна среда. През настоящия програмен период ще се прилагат изискванията на Наредба № РД-02-20-2 от 2021 г. за определяне на изискванията за достъпност и универсален дизайн на елементите на достъпната среда в урбанизираната територия и на сградите и съоръженията.

ПРР 2021 – 2027 г. подкрепя изпълнението на целите на градската политика в страната, като подкрепя реформи в ключови сектори, свързани с устойчивото и балансирано социално-икономическо развитие, сред които образование, здравеопазване, социална

политика, транспортна достъпност, енергийна ефективност, култура, спорт, туризъм и създаване на растеж и заетост в българските региони.

В рамките на ПРР 2021 – 2027 г. се изпълняват проекти, свързани с ново строителство, ремонт, обновяване, реконструкция, повишаване на енергийната ефективност на жилищни и на обществени сгради, включително административни, сгради на образователната, културната и здравната инфраструктура, основен ремонт/реконструкция/изграждане на общинска инфраструктура за предоставяне на социални услуги в общността, както и проекти, свързани с подобряване на градската среда и интегрирания градски транспорт.

При окончателното отчитане на проектите се извършва проверка за изпълнение на заложените в тях мерки за осигуряване на достъпна архитектурна среда, като при необходимост се изискват и становища от компетентните лица, извършващи оценка на съответствието на инвестиционните проекти и/или упражняващи строителен надзор по време на изпълнението на строителството, относно съответствието на предвидените и изпълнените мерки за осигуряване на достъпна среда с изискванията на приложимата нормативна уредба. Освен чрез документална проверка, декларираните обстоятелства относно реализираните мерки за достъпна среда се проверяват и с посещение на място на обектите на интервенция по програмата.

През настоящия програмен период 2021-2027 г. се прилага нов регионален подход на въздействие, съобразен с местните нужди и специфичните потенциали на всяка територия.

За целта се подкрепят мерки в изброените по-горе сектори въз основа на документите за стратегическо планиране на регионалното и пространственото развитие - Планове за интегрирано развитие на общините и Интегрирани териториални стратегии за развитие на регионите за планиране от ниво 2. Този подход се осъществява чрез Концепции за Интегрирани териториални инвестиции (КИТИ), състоящи се от набор от взаимосвързани и допълващи се проекти/проектни идеи, насочени към територии с общи характеристики и потенциал за развитие.

Планираните за изпълнение мерки по ПРР 2021-2027 г. надграждат резултатите, постигнати по ОПРР 2014-2020 г., но до 31.12.2024 г. не могат да бъдат отчетени конкретни резултати по предложените от ГД СППРР индикатори за изпълнението на мерките поради сложния двуфазен механизъм за изпълнение на програмата.

Към настоящия момент етапът на изпълнение на ПРР 2021-2027 г., е, както следва:

- Приключена е процедура BG16FFPR003-2.001 - Концепции за интегрирани териториални инвестиции (КИТИ), като са постъпили за разглеждане 165 броя концепции, които са приоритизирани на първи етап.
- Изготвени са шест броя общи програмни концепции за приноса на фондовете на ЕС към интегрираните териториални стратегии за развитие на регионите за планиране от ниво 2. Към момента тече провеждането на процедура за директно предоставяне на безвъзмездна финансова помощ за ключовите инвестиции, включени в съответните концепции.
- След извършен анализ на резултатите от представените концепции е взето решение да бъде обявена 2-ра покана за подаване на Концепции за интегрирани териториални инвестиции, която ще бъде насочена към здравна, образователна, социална, (включително социални жилища) инфраструктура и жилищно настаняване. Поканата се очаква да бъде отворена през първата половина на 2025 г.
- По Приоритет 1 „Интегрирано градско развитие“ е проведена процедура по приоритизиране/подбор на проектни предложения.
- Обявени са Насоки за кандидатстване по следните процедури чрез директно предоставяне на безвъзмездна финансова помощ:
  - ✓ Процедура BG16FFPR003-2.002 „Подкрепа за интегрирано градско развитие в 40 градски общини“ – Фаза 2, със срок за подаване на проектни предложения

11.02.2025 г. Целта на процедурата е да се подкрепи изпълнението на одобрени по процедура BG16FFPR003-2.001;

- ✓ Процедура BG16FFPR003-1.001 „Подкрепа за интегрирано градско развитие в 10-те градски общини – основни центрове на растеж“ - Фаза 2, със срок за подаване на проектни предложения 31.03.2025 г. Целта на процедурата е да се подкрепи изпълнението на одобрени проектни идеи, приоритизирани съгласно „Указания за кандидатстване с проектни идеи по приоритет 1 „интегрирано градско развитие“.

Чрез изпълнението на ПРР 2021-2027 г. и нейните два основни приоритета - Приоритет 1 „Интегрирано градско развитие“ и Приоритет 2 „Интегрирано териториално развитие на регионите“ се предвижда да се продължи осигуряването на подкрепа за мерките, свързани с осигуряването на достъпна среда за населението, включително за хората с увреждания.

12.

Параграф 24 от Препоръките, буква „в“

Препоръка на Комитета:

в) да ускори процеса на осигуряване на напълно достъпен обществен транспорт и услуги за обществеността, в това число чрез прилагане на механизми за наблюдение в частния и в публичния сектор, санкции и процедури на обществени поръчки;

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Изготвяне и прилагане на мерки и дейности, чрез които да бъдат продължени усилията за осигуряване на напълно достъпен транспорт и обществени услуги за хората с увреждания

Отговорни институции/организации:

Държавни и местни органи, национално представителни организации на и за хората с увреждания и др.

Срок:

До 2026 г.

Изпълнение:

Автомобилен транспорт

Изпълнителна агенция „Автомобилна администрация“ (ИААА) е реализирала следните дейности:

В Държавен вестник бр. 51 от 13.06.2023 г. е обнародвана **Наредба за изменение и допълнение на Наредба № 2 за условията и реда за утвърждаване на транспортни схеми и за осъществяване на обществени превози на пътници с автобуси (Наредба № 2)**, в сила от 17.06.2023 г. Една от промените в Наредба № 2 е отмяната на Раздел II от Глава втора („Възлагане на транспортни схеми чрез конкурс“), като по този начин е постигнато съответствие със Закона за автомобилните превози (ЗАП) – отмяната на разпоредбата на чл. 19, ал. 1 от закона.

Разпоредбите от отменения Раздел II от Глава втора на Наредба № 2, касаещи нормативите за определяне на автобусни линии и курсовете по тях, които следва да бъдат изпълнявани с автобуси за превоз на лица с увреждания и лица с намалена подвижност са добавени в Раздел I от Глава втора на Наредба № 2, тъй като те са се прилагали и следва да бъдат прилагани и при възлагане на превозите по автобусни линии след проведена процедура по Закона за концесиите или Закона за обществените поръчки, а не да бъдат отменени заедно с целия раздел за възлагане на превозите чрез конкурс.

Разпоредбите, касаещи **лицата с увреждания и лицата с намалена подвижност** са в чл. 16в, ал. 2, т. 7, ал. 5, ал. 6 и ал. 7 от Наредба № 2, където са разписани условията за възлагане, които задължително включват определяне на градските и междуселищните линии и курсовете по тях, които ще бъдат обявени за изпълнение с автобуси за превози на лица с увреждания и лица с намалена подвижност.

Съответствието с изискването към оборудването на автобусите за превоз на лица с увреждания и лица с намалена подвижност се доказва по реда на **Наредба № 60 от 24.04.2009 г. за одобряване типа на нови моторни превозни средства и техните ремаркета** (обн., ДВ, бр. 40 от 2009 г.) и **Наредба № Н-3 от 18.02.2013 г. за изменение в конструкцията на регистрираните пътни превозни средства и индивидуално одобряване на пътни превозни средства, регистрирани извън държавите членки на Европейския съюз, или друга държава – страна по Споразумението за Европейското икономическо пространство** (обн., ДВ, бр. 21 от 2013 г.).

Общинските съвети следва да определят градските и междуселищните линии и курсовете по тях, които ще бъдат обявени за изпълнение с автобуси за превози на лица с увреждания и лица с намалена подвижност, при спазване на норматив за относителен дял на тези курсове:

- За превози по градски линии – 35% от общия брой курсове
- За превози по междуселищни линии – 35% от общия брой курсове по линиите от общинската, областната, междуобластната и републиканската транспортни схеми от квотата на общината.

В градовете с население над 100 000 жители следва да се определят най-малко по една основна и по една допълнителна линия, превозите по които да се изпълняват изцяло с автобуси за превоз на лица с увреждания и лица с намалена подвижност. Общият брой на автобусите за превоз на лица с увреждания и лица с намалена подвижност при изпълнение на курсовете по тези линии е най-малко 10% от всички автобуси за превоз по основните и допълнителните линии.

Целта е осигуряване на достъпни превозни услуги за лицата с увреждания и за лицата с намалена подвижност, чрез въвеждане на изисквания за осигуряване на достъпна среда до автобусите за обществен превоз на пътници и използване на адаптирани превозни средства на тази група пътници.

С оглед създаването на по-благоприятни условия за пътуване по вътрешноградския автобусен, тролейбусен и трамваен транспорт, включително метрополитена, и на междуселищния автомобилен транспорт по общински, областни и републиканска транспортни схеми на някои групи граждани, с **Постановление № 353 от 28.12.2023 г. за изменение и допълнение на нормативни актове на Министерския съвет** (обн., ДВ, бр. 01 от 02.01.2024 г.; в сила от 01.02.2024 г.) са извършени промени в Постановление № 66 на Министерския съвет от 15.04.1991 г. за определяне на минимални размери на намаленията на превозните цени по автомобилния транспорт на някои групи граждани (ПМС № 66) и в Наредбата за условията и реда за предоставяне на средства за компенсиране на намалените приходи от прилагането на цени за обществени пътнически превози по автомобилния транспорт, предвидени в нормативните актове за определени категории пътници, за субсидиране на обществени пътнически превози по нерентабилни автобусни линии във вътрешноградския транспорт и транспорта в планински и други райони и за издаване на превозни документи за извършване на превозите, приета с Постановление № 163 на Министерския съвет от 2015 г. (Наредбата).

С извършените промени в **чл. 1, ал. 1, т. 1, буква „в“ и т. 2, буква „в“ от ПМС № 66 и в чл. 19, т. 10 от Наредбата**, в сила от 01.02.2024 г., е въведена и нова категория правоимащи, а именно хора с увреждания с намалена работоспособност над 70,99 на сто, които имат право да пътуват с абонаментни карти за пътуване по основните градски линии и по междуселищните автобусни линии от общинските и областните транспортни схеми с намаление 25 на сто спрямо определената редовна цена по действащата тарифа на съответния превозвач.

Вследствие на тези нормативни промени, както и във връзка с разширения обхват на правоимащите, през 2024 г. се наблюдава значително нарастване на пътуванията от страна на правоимащите лица, съответно силно завишение на издаваните превозни документи, които подлежат на компенсиране със средства от държавния бюджет, както и се формира

недостиг от средства за компенсации спрямо определените в началото на годината за целта средства в държавния бюджет. В тази връзка е прието **Постановление № 440 на Министерския съвет от 12.12.2024 г. за одобряване на допълнителни трансфери по бюджетите на общините за 2024 г.**, с оглед покриване на посочения недостиг от средства за компенсации.

Съгласно чл. 24в, ал. 1 от ЗАП министърът на транспорта и съобщенията и министърът на здравеопазването определят с наредба условията и реда за извършване на превоз със специални превозни средства на лица с увреждания, лица с намалена подвижност, болни и ранени лица. Към настоящия момент се обсъждат предложения за промени в ЗАП, както и подготовката на проект на наредба по чл. 24в, ал. 1 от ЗАП.

Железопътен транспорт

Национална компания „Железопътна инфраструктура“ (НКЖИ) е реализирала следните проекти, съфинансирани със средства от ЕС:

- Реконструкция на приемното здание на жп гара Стара Загора
- Рехабилитация на гаров комплекс Стара Загора – излаз от приемно здание към първи перон; обособяване на подходи за лица с намалена подвижност; положени тактилни и направляващи ивици по перона; асансьор, свързващ подлез с първо и второ ниво на сградата; ескалатори за връзка с първо ниво на сградата и пешеходен подлез; санитарен възел и безпрепятствен маршрут за лица с намалена подвижност
- Реконструкция и модернизация на втори, трети и четвърти перони на жп гара Нова Загора
- Реконструкция на приемно здание на жп гара Искър.

В периода 2023-2024 г. са изпълнявани следните проекти с **национално финансиране/с финансиране от републиканския бюджет:**

- Жп гари Айтос, Суворово и Ловеч север – обособяване на санитарни възли за лица с намалена подвижност
- Жп гари Борово, Черна Места и Янтра – възстановяване настилната на първи перон, вкл. тактилни плочи
- Жп гара Петко Каравелово – възстановяване настилната на първи перон, вкл. тактилни плочи, обособяване на санитарен възел за лица с намалена подвижност
- Жп гара Орешец – възстановяване настилната около приемното здание, вкл. тактилни плочи
- Жп гари Съединение и Раднево – възстановяване настилната на пероните, вкл. тактилни плочи
- Жп спирки Ботево и Даскалово – възстановяване настилната на пероните, изграждане на подходи за лица с намалена подвижност, вкл. тактилни плочи
- Жп спирки Гълъбово и Соколово – възстановяване настилната на пероните, вкл. тактилни плочи
- Жп гара Курило – възстановяване настилната на перон, вкл. тактилни плочи, подходи за лица с намалена подвижност
- Жп спирка Товарна гара Русе – изграждане на два перона, вкл. тактилни ивици, изграждане на подходи и рампи за лица с намалена подвижност
- Ремонт вертикална планировка – предгаров площад жп гара Стара Загора, включващ цялостно реновиране на вертикалната планировка на предгаровия площад, понижения на бордюрите и осигуряване на безпрепятствен достъп от улицата към гаровия район за лица с намалена подвижност. Положени са тактилни и направляващи ивици и указателни табели

- Ремонт на подход и възстановяване на габарит и настилки, вертикална планировка перон жп спирка Маврудово – възстановяване настилката на първи перон, вкл. тактилни плочи, подход за инвалидни колички .
- Възстановяване на габарит и настилки, вертикална планировка на втори гаров перон жп гара Сливен – възстановяване настилката на втори перон, вкл. тактилни плочи.

„БДЖ – Пътнически превози“ ЕООД:

Обслужването на лица с намалена подвижност се извършва съгласно сключения тристранен договор между Български червен кръст (БЧК), „БДЖ – Пътнически превози“ ЕООД и НКЖИ.

За осигуряване на достъпна среда до жп транспорт са оборудвани 15 жп гари в страната – София, Пловдив, Стара Загора, Варна, Бургас, Горна Оряховица, Плевен, Шумен, Пазарджик, Сливен, Ямбол, Видин, Враца, Русе и Петрич. Всяка от изброените жп гари разполага с подемно устройство – мобиллифт, като жп гарите София и Горна Оряховица са с два лифта. Превозът на лица с намалена подвижност и техни придружители се извършва след предварителна заявка за дата, час и влак, с който да се извърши пътуването, за да се осигури мобиллифт.

Със Заповед № 01-16-89/23.02.2024 г. на „БДЖ – Пътнически превози“ ЕООД, на основание на чл. 20 от Договора за сътрудничество между БЧК, НКЖИ и „БДЖ – Пътнически превози“ ЕООД и в изпълнение на чл. 19, параграф 1 от Регламент (ЕО) 1371/2007, за гарантиране на безпроблемно и качествено обслужване на лица с увреждания и лицата с намалена подвижност, на 26.02.2024 г. е проведено обучение на служители за работа с повдигаща платформа – мобиллифт.

От закупените през 2024 г. общо 76 бр. пътнически вагона, 6 бр. са специализирани за превоз на лица с увреждания и лица с намалена подвижност. Пет от шестте вагона са преминали необходимите тестове и се включват ежедневно в съставите на бързи влакове.

Бързи влакове № 8611/8612 по маршрут София – Пловдив – Бургас и обратно и № 1613/1612 София – Пловдив – Свиленград и обратно се движат в композицията си по план с включен специализиран вагон за лица с увреждания. Останалите 3 вагона се включват ежедневно в съставите на различни влакове. Вагоните разполагат с място за инвалидни колички, по-голямо тоалетно помещение и по-широки врати за улеснение на достъпа. След преминаване на необходимите тестове и шестия вагон ще бъде включен в състави на влакове.

„БДЖ – Пътнически превози“ ЕООД разполага с 5 бр. второкласни вагони, предоставящи възможност за превоз на лица с намалена подвижност, които се движат ежедневно в различни влакове.

При направена заявка за извършване на превоз на лице с намалена подвижност по конкретен маршрут, 2 бр. специализирани вагона, предоставящи възможност (площ) за превоз на инвалидни колички, са в готовност за експлоатация и могат да бъдат включени в състав на влак по заявения маршрут.

От началото на 2024 г. „БДЖ – Пътнически превози“ ЕООД разполага и с един специално пригоден теснопътен вагон с обособени две места за лица с намалена подвижност. От двете страни на вратите са монтирани 2 бр. лифтове, с цел автономно автоматизирано качване и спускане на пътуващите. Вагонът разполага със специално санитарно помещение.

Превозът на лица с намалена подвижност може да бъде извършен с всеки един от влаковете, които се движат по маршрута на теснолинейката Септември – Добринище, след извършена предварителна заявка за пътуване.

Предоставена е възможност за пътуване на лица с намалена подвижност и в 5 бр. спални вагони, разполагащи с две обособени кабинни за специализиран превоз, които се

включват ежедневно в съставите на нощните бързи влакове по маршрути София – Варна и обратно и София – Бургас и обратно.

„БДЖ – Пътнически превози“ ЕООД извършва специализирано транспортно обслужване и с дизелови и електрически мотриси, които обслужват различни крайградски маршрути в страната. Всяка мотриса е оборудвана с подвижна сгъваема рампа. При пътуване с тези влакове не е необходима предварителна заявка. Обслужването при качване и слизане от влака се извършва от превозния персонал.

Ежедневно, в гарите оборудвани за работа с мобиллифт, се осигуряват технически подготвени лица, пряко ангажирани с преvoза на лица с намалена подвижност.

Воден транспорт

Държавно предприятие „Пристанищна инфраструктура“ (ДППИ):

Район на действие Клон-ТП „Пристанище Варна“

- Пасажерски терминал Морска гара – Варна с прилежаща зона за обществен достъп – изградени са подходи към сградата, определени са паркоместа за хора с увреждания, направени са необходимите обозначения
- Сграда „Морска гара“ – изграден асансьор за достъп, в т.ч. и на хора с увреждания
- Пристанищен терминал Варна-изток – достъп до административната сграда на „Пристанище Варна“ ЕАД, осигурени паркоместа за хора с увреждания
- Пристанищен терминал Леспорт – скосяване на терен за достъп, обособена зона за достъп на хора с увреждания
- Пристанищен терминал Балчик – обозначен маршрут за посетители, в т.ч. и хора с увреждания. Осигурен достъп до административната сграда, обозначено паркоместо за хора с увреждания
- Пристанищен терминал „Фериботен комплекс – Варна“ – осигурен достъп до административната сграда на комплекса.

Район на действие Клон-ТП „Пристанище Бургас“

- Пасажерски терминал Морска гара – осигурен достъп чрез изградени подходи към сградата
- Пристанищен терминал Несебър – осигурен достъп до сградата на Морска гара
- Пристанищен терминал Бургас-изток 1 – осигурен достъп до административната сграда на „Пристанище Бургас“ ЕАД за хора с увреждания чрез изградена рампа и асансьор. На централния портал за влизане в пристанищен терминал Бургас-изток 1 също са осигурени условия за достъп на хора с увреждания
- Сграда „Магазия 1“ – зона за обществен достъп – осигурен достъп чрез изградени подходи към сградата. Достъп за хора с увреждания е осигурен и на втори пасажерски терминал – подстъпите на сграда „Магазия 1“
- Сграда „Конгресен център“ с прилежащи офис и площи за обществен достъп – осигуряване на достъпна архитектурна среда за хора с увреждания чрез подходи и съоръжения (нива, рампи, платформи, асансьори и др.).

Район на действие Клон-ТП „Пристанище Русе“

- Пристанищен терминал Силистра – осигурен достъп на хора с увреждания до терминала
- Пристанищен терминал Русе-център – осигурен достъп на хора с увреждания. Изграден пасарел, асфалтиран път и по понтона за качване и слизане от кораба е осигурено придвижване на хора с увреждания
- Пристанищен терминал Свищов – осигурен достъп на хора с увреждания до рампа, обслужваща Ро-Ро линията Свищов – Зимнич (Румъния)
- Пристанищни (Ро-Ро) терминали Никопол, Силистра и Русе-изток – терминалите са изградени с възможност за придвижване на хора с увреждания.

Район на действие Клон-ТП „Пристанище Лом“

- Пристанищен терминал Видин-център – изградени 2 бр. рампи на кейовата стена за достъп на хора с увреждания. Рампите са част от изпълнен проект по инвестиционна програма „Рехабилитация на пристанищната инфраструктура, обслужваща корабните места в участъка от „Речна гара“ до „Колодрума“ – пристанищен терминал Видин-център. Условието за достъп на лица с намалена подвижност са подобрени – на 6-то корабно място са монтирани метална товарна рампа и подвижна платформа (подемник)
- Административна сграда Клон-ТП „Пристанище Лом“ на ДППИ – изграден асансьор, осигуряващ достъп на хора с увреждания до административната сграда
- Пристанищен терминал Лом – корабно място № 14 (пътнически понтон № 2) – изграден плавен преход с гладка настилка, позволяващ достъпа на хора с увреждания до пътната инфраструктура на Община Лом
- Пристанищен терминал Оряхово – корабно място № 3 (пътнически понтон) – изградени са необходимите условия и се осигурява свободния достъп на хора с увреждания до пътната инфраструктура на Община Оряхово.

Главно управление на ДППИ – София

- Осигурен е достъп до административната сграда на ДППИ, изградена е наклонена рампа за достъп на хора с увреждания.

Специализирано поделение дирекция „Ръководство на корабния трафик – Черно море“ – брегови център за управление на корабния трафик в гр. Варна, кв. Аспарухово и брегови център за управление на корабния трафик в гр. Бургас, пристанище Бургас. Двата брегови центъра са с изградени подходи за достъп до сградите и санитарните възли, отговарящи напълно на нормативите, улесняващи хората с увреждания и лица с намалена подвижност. Публичният достъп е ограничен, с оглед специфичната оперативна дейност, осъществявана в тях.

Специализирано поделение дирекция „Ръководство на корабния трафик – река Дунав“ – административна сграда „Речна информационна система център – Русе“. Осигурен достъп за хора с увреждания – вход на сградата на ниво терен, без стъпало; санитарно помещение предназначено за хора с увреждания и лица с намалена подвижност, което е обозначено; асансьор, който позволява придвижването на хора с увреждания и с помощни средства; всяко работно помещение е без праг или стъпало, което позволява свободното придвижване на хора с увреждания. В зоните с обществен достъп към сградата е изградена достъпна среда за хора с увреждания.

Въздушен транспорт

„Соф Кънект“ АД/Летище София:

Дружеството реализира периодично обучение на персонала на летище София (индивидуални пътнически асистенти), с цел повишаване на качеството на обслужване на хората с увреждания и лица с намалена подвижност, като за изминалата година обучение са преминали 33 бр. служители.

„Летище Пловдив“ ЕАД:

Пред терминала на „Летище Пловдив“ ЕАД е монтирана колонка за връзка, където хората с увреждания и лица с намалена подвижност могат да съобщят за пристигането си за полет и при необходимост от помощ да заявят асистент-помощник. Терминалът е на едно ниво, което улеснява придвижването. Специализирани тоалетни има в обществената зона и в салон „Пристигащи“ и „Заминаващи“. Пред терминала и салоните са поставени рампи за качване и слизане на инвалидни колички на/от тротоарите, което улеснява придвижването на хората с увреждания и лицата с намалена подвижност.

Информационните табели са изработени по специална цветова схема, която е най-лесно видима за хората с нарушено зрение.

Служителите на летище Пловдив осигуряват необходимата помощ на хората с увреждания и лицата с намалена подвижност и при необходимост използват специализирано оборудване. За използването на специализирано оборудване се изисква подаване на писмено уведомление до превозвача предварително, но дори и да не е представено такава, служителите на летището полагат всички усилия да обезпечат и окажат помощ.

Мерките, които се прилагат постоянно, включват: помощ при придвижване от началната точка до гишетата за регистрация; помощ при регистрация за полет и асистиране при придвижване до салон „Заминаващи“; качване на борда на въздухоплавателното средство (ВС) с помощта на специализирана количка; помощ при слизване от въздухоплавателното средство посредством специализирана количка и асистиране при преминаване през паспортен контрол и салон „Пристигащи“.

Служителите на летище Пловдив притежават необходимите знания и умения при обслужване на хората с увреждания и лицата с намалена подвижност, като за това преминават периодично обучения.

Летище Бургас („Фрапорт Туин Стар Еърпорт Мениджмънт“ АД – концесионер на летището):

Рампите и колонките за повикване на асистент в зоните земя и въздух са освежени, обновени и годни за използване. Във връзка с присъединяването на Република България към Шенгенското пространство по въздух, бяха обособени още две нови зони резервирани за хора с увреждания:

- в зона Не-Шенген на Терминал 2 „Заминаващи“ до Изход № 8 – 20м²
- в зона Шенген на Терминал 2 „Пристигащи“ – 18м²

В зона Не-Шенген на Терминал 2 „Заминаващи“ беше изградено специално работно информационно гише в частта с най-голямо струпване на пътници, имащи нужда от специализиран транспорт за отвеждане към въздухоплавателното средство (ВС).

Осигурени са инвалидни столове за ползване при необходимост като бяха закупени допълнително 5 бр. инвалидни столове за сезон лято 2024 г.

Използват се и се поддържат високотехнологични средства за придвижване на хора с увреждания от/до ВС.

Бяха обособени и разчертани специални места за позиционирането на средствата за придвижване на хора с увреждания от/до ВС, за създаване на по-голям комфорт и безопасност на пътниците с увреждания.

На пътниците в неравностойно положение, нуждаещи се от асистиране при придвижване се оказва помощ при регистрирането им за полета, при регистрирането и получаването на багажа им, както и при качването и слизането от ВС.

Проведени са основни и опреснителни обучения на служителите, отговорни за обслужване на пътници с увреждания. Обновено е обучението на двамата международно лицензирани преподаватели по „Обслужване на пътници с увреждания“. Проведени са основни обучения на служителите на контрагенти и държавни институции, които имат отношение към пристигащи и заминаващи пътници през летище Бургас.

Летище Варна:

Рампите и колонките за повикване на асистент в зоните „земя и въздух“ са обновени, поддържат се редовно и са годни за използване. Осигурени са инвалидни колички за ползване при необходимост.

На пътниците в неравностойно положение, нуждаещи се от асистиране, се оказва помощ при регистрирането им за полета, при регистрирането и получаването на багажа им,

както и при качването и слизането от самолета.

Провеждат се обучения за служителите, обслужващи пътници с увреждания. Подновено е обучението на двамата международно лицензирани преподаватели по „Обслужване на пътници с увреждания“. Проведени са основни обучения на служителите на контрагенти и държавни институции, които имат отношение към пристигащи и заминаващи пътници през летище Варна.

По отношение на създаването на условия за подобряване на достъпността до информацията също е постигнат значим напредък, а именно:

„БДЖ – Пътнически превози“ ЕООД:

Информация относно организацията на превоза на лица с намалена подвижност с жп транспорт, правилата за достъп и приложенията към тях, както и контакти със сътрудниците и гарите, в които се предлага услугата, са публикувани на интернет страницата на „БДЖ – Пътнически превози“ ЕООД: <https://www.bdz.bg>.

„Соф Кънект“ АД/Летище София:

Осигурява се преводаческа услуга на жестов език за хора с увреждания на слуха и говора. Това улеснява общуването на хората с увреждания и способства за по-лесен достъп до информация. Жестовият превод е за всички нуждаещи се пътници и посетители.

Летище Бургас („Фрапорт Туин Стар Еърпорт Мениджмънт“ – концесионер на летището):

Проведени са практически упражнения за съпровождане на напълно неподвижни, глухи и неми пътници. Служителите са запознати и изпълняват стандартите за обслужване на хора в неравностойно положение.

Фирмените стандарти за качество при обслужване на хора с увреждания и лица с намалена подвижност бяха обновени и отново публикувани в интернет страницата на Летище Бургас, за да бъдат достъпни за всеки.

13.

Параграф 24 от Препоръките, буква „г“

Препоръка на Комитета:

г) да интензифицира усилията за създаване на пълна достъпност на информацията и комуникациите, включително на ИКТ за всички лица, с всякакви видове увреждания.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Създаване на условия за достигане на пълна достъпност на информацията и комуникациите, включително на ИКТ.

Отговорни институции/организации:

ДАЕУ, МТИТС, МТСП, МОН и всички заинтересовани страни.

Срок:

2025 г.

Изпълнение:

В продължение на поетите ангажименти по прилагане на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания и изпълнение на препоръките към страната ни, през 2024 г. беше отворена за кандидатстване процедура „Национална дигитална платформа за преводачески услуги от и на български жестов език“. Нейната цел е да се осигури равнопоставеност на глухите и сляпо-глухите хора в България чрез изграждане на национална дигитална платформа и мобилно уеб-базирано приложение за преводачески услуги от и на български жестов език в реално време. Осигуряването на комуникация с помощта на съвременните информационни технологии чрез българския жестов език ще

доведе до по-голяма достъпност до подходящи услуги, от които те се нуждаят. Чрез платформата ще се подпомогнат глухите и сляпо-глухите лица в тяхното ежедневие, включително за разрешаване на административни задачи, ще им се осигури по-лесен достъп до образование и обучение, ще им се предостави възможност да живеят самостоятелно и да участват пълноценно във всички аспекти на живота. Предвидените средства са в размер на 3 млн. лв. и се очаква най-малко 150 глухи и сляпо-глухи лица да се възползват от безвъзмездната преводаческа услуга, която ще се предоставя чрез изградената платформа и мобилното уеб-базирано приложение. Конкретен бенефициент е МТСП, а крайният срок за подаване на проектното предложение беше 05.03.2025 г. Към момента на отчитане на изпълнението на Плана, работата по реализацията на процедурата е в ход.

Право на живот (член 10)

14.

Параграф 26 от Препоръките

Препоръка на Комитета:

Комитетът препоръчва държавата – страна по Конвенцията, да приеме ефективни мерки за даване под съд и налагане на наказания на извършителите и за осигуряване на правото на живот на децата и хората с увреждания, особено на тези, които все още са институционализирани.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Осъществяване на контрол на предоставянето и мониторинг на качеството на социалните услуги на всички нива, предвидени в закон, а именно – на ниво доставчици, общини, Агенция за качеството на социалните услуги, международни, европейски и национални организации.

Отговорни институции/организации:

МТСП, Доставчици на социални услуги, общини, Агенция за качеството на социалните услуги, прокуратура

Срок:

Постоянен

Изпълнение:

В България се осъществява реформа в областта на социалните услуги чрез ЗСУ. Съгласно ЗСУ ползването на социални услуги е доброволно. Социалните услуги се предоставят само съобразно желанието и личния избор на лицата. При предоставянето на социални услуги за деца се зачита мнението на детето и родителите или на лицата, които полагат грижи за детето. Ползването на социални услуги за резидентна грижа се допуска само в случай, че са изчерпани възможностите за подкрепа на лицата чрез социални услуги в домашна среда и в общността. Ползването на социални услуги за резидентна грижа се организира по начин, който не допуска изолиране на лицата от общността. Социални услуги се ползват задължително само по разпореждане на съда и само в случаите, определени в закон. Не се допуска задължително ползване на социални услуги за резидентна грижа от пълнолетни лица. В ЗСУ са регламентирани и особени правила, сред които и това, че предоставянето на социални услуги на пълнолетно лице, поставено под запрещение, и прекратяването на тяхното ползване е съобразно желанието на лицето и становището на неговия настойник или попечител, като в случай на противоречие водещо е желанието на лицето, нуждаещо се от социална услуга.

Гарантирането на качеството и ефективността на социалните услуги е една от най-значимите промени, които законът въведе. С Наредбата за качеството на социалните услуги² (НКСУ) са определени стандартите за качество и критериите за изпълнение на стандартите за качество на всички социални услуги, включително на социалните и

² Приета с Постановление на Министерския съвет № 135 от 22.06.2022 г.

интегрираните здравно-социални услуги за резидентна грижа. Наредбата регламентира контрол и мониторинг на 3 нива – от самите доставчици, от общината и от Агенцията за качеството на социалните услуги (АКСУ). Фокусът на стандартите е върху овластяване на хората, ползващи услугите и насърчаване на тяхната самостоятелност и социално включване. Стандартите са разработени така, че да отчитат мнението на потребителите на всеки един етап от предоставянето на услугата, като голяма част от индикаторите към критериите, формулирани за всеки стандарт, включват именно проучването на мнението на потребителите. Специален акцент е поставен върху правата и закрилата на потребителите и необходимостта всички служители да познават Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания (когато социалната услуга се предоставя за хора с увреждания). Доставчикът следва да гарантира в максимална степен зачитане на личното достойнство на потребителите и защитата им от злоупотреба и насилие.

През 2024 г. се извърши преглед на НКСУ. Акцент бе поставен върху стандартите и критериите за качество на резидентната грижа за хора с увреждания с цел подобряване на модела на грижа, качеството на живот и социалното включване на ползващите резидентна грижа лица. В изпълнение на мерките и дейностите, заложи в Плана за действие за периода 2022-2027 г. за изпълнение на Националната стратегия за дългосрочна грижа, се разработиха и допълнителни стандарти и критерии за качество за допълваща подкрепа от разстояние чрез система за телекеър и/или мобилно за деца и лица с трайни увреждания, лица с хронични заболявания и лица в надтрудоспособна възраст в невъзможност за самообслужване, предоставяна от социални и интегрирани здравно-социални услуги, които през 2025 г. предстои да бъдат предложени за приемане.

Както е посочено по-горе, контрол и мониторинг на национално ниво се осъществява от АКСУ³. Сред функциите на агенцията са осъществяване на контрол за спазването на стандартите за качество на социалните услуги, определени в НКСУ, съответствието с изискванията на ЗСУ и нормативните актове, приети в изпълнението му, на дейността на доставчиците на социални услуги, общините, териториалните структури на АСП и други органи, отговорни за прилагането им, както и спазването на правата на потребителите на социални услуги. Със създаването на АКСУ сериозно се завиши контролът и мониторингът в сферата на социалните услуги, което е важна предпоставка за недопускане на недобри практики и подобряване на качеството и ефективността на социалните услуги.

В ЗСУ е регламентирана и възможността за независим мониторинг от международни, европейски и национални организации. ЗСУ предвижда административнонаказателна отговорност за длъжностни лица, които виновно нарушават закона и нормативните актове, приети в изпълнението му, независимо от дисциплинарната и имуществената отговорност, които те носят за същото деяние. При установяване на нарушения, ако те не съставляват престъпление, се налагат глоби и санкции.

Със ЗСУ е въведен и общ режим на лицензиране за всички видове социални услуги (и за деца, и за пълнолетни лица). Всички частни доставчици на социални услуги и специално създадените от общината за предоставянето на социалните услуги юридически лица се лицензират. Чрез лицензионния режим на всички доставчици се осигурява защита на важен обществен интерес, а именно – гарантиране на правата на потребителите и осигуряване на най-добрия им интерес при ползването на социални услуги. Лицензирането се осъществява от АКСУ. Въведен е и задължителен предварителен контрол и възможност за проверка на място на посочените от кандидата за лицензиране обстоятелства.

Агенцията за качеството на социалните услуги осъществява контрол и мониторинг на предоставянето на социалните услуги в съответствие със Закона за социалните услуги и прилаганата Наредба за качеството на социалните услуги. В рамките на своите правомощия, АКСУ лицензира доставчиците, извършва проверки за съответствие с нормативните

---

³ Устройственият правилник на Агенцията за качеството на социалните услуги е приет с Постановление на Министерския съвет № 220 от 18.08.2020 г., в сила от 01.09.2020 г.

изисквания и предоставя методическа подкрепа за тяхното спазване. Мониторингът е насочен към гарантиране на устойчиво качество и ефективност, както и към подобряване на услугите чрез идентифициране на добри практики и области за развитие.

Предвид тези нормативно определени ангажименти през 2023 г. от страна на АКСУ са извършени общо 951 проверки, като техен обект са били 966 социални услуги, 1 община и 2 дирекции „Социално подпомагане“. От тях 519 бр. са проверките в социални услуги за деца и пълнолетни лица с увреждания. 239 от тях са проверките в специализирани институции и социални услуги „Резидентна грижа“ за деца и лица с увреждания, от които:

- 66 проверки в домове, делегирани от държава дейност;
- 152 проверки в услуги „Резидентна грижа“, делегирани от държавата дейност;
- 21 проверки в услуги „Резидентна грижа“, разкрити и финансирани от частни доставчици.

За периода 01.01.2023 г. - 31.12.2023 г. са съставени 6 акта за установяване на административни нарушения.

Общият брой на извършените през 2024 г. проверки е 904 в общо 843 самостоятелно и комплексно предоставяни социални услуги. От тях 528 бр. са проверките в социални услуги за деца и пълнолетни лица с увреждания. 159 от тях са проверките в специализирани институции и социални услуги „Резидентна грижа“ за деца и лица с увреждания, от които:

- 55 проверки в домове, делегирани от държава дейност;
- 75 проверки в услуги „Резидентна грижа“, делегирани от държавата дейност;
- 29 проверки в услуги „Резидентна грижа“, разкрити и финансирани от частни доставчици.

За периода 01.01.2024 г. - 31.12.2024 г. са съставени 12 акта за установяване на административни нарушения. През 2024 г. на основание чл. 117, ал. 3 от Закона за социалните услуги по 8 случая е уведомена съответната Районна прокуратура за предприемане на действия по компетентност.

В рамките на осъществявания контрол върху социалните услуги в страната системно се изследва и достъпността на предоставяните услуги. Оценката обхваща както архитектурната достъпност на сградите, в които се помещават социалните услуги, така и достъпа до помещенията в организираната за предоставяне на социални услуги специализирана среда. При установени несъответствия от страна на АКСУ, доставчиците на социални услуги получават методическа подкрепа, като се определят срокове за предприемане на действия за отстраняването им, а начина на изпълнението на тези мерки подлежи на последващ контрол от страна на АКСУ.

Рискови ситуации и хуманитарни бедствия (чл. 11)

15.

Параграф 28 от Препоръките

Препоръка на Комитета:

Комитетът препоръчва държавата – страна по Конвенцията, да осигури достъп до информация за рискови ситуации, включително чрез езика на жестовете, в електронен формат, на Брайлова азбука и в Easy Read формат в цялата страна, включително и в отдалечените и селските райони.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Осигуряване на достъп до информация за рискови ситуации, включително чрез езика на жестовете, в електронен формат, на Брайлова азбука и в Easy Read формат в цялата страна, включително и в отдалечените и селските райони.

Отговорни институции/организации:

Държавни и местни органи, организации на и за хората с увреждания, местни и национални медии.

Срок:

2026 г.

Изпълнение:

С оглед пълноценната реализация на правата на хората в неравностойно положение Министерството на вътрешните работи (МВР) осигурява достъп до Националната система 112 (НС 112) на граждани със слухови и/или говорни увреждания, в изпълнение на транспонираната в българското законодателство Директива 2002/22/ЕО. Услугата е достъпна чрез мобилно приложение за телефони с мобилни платформи Android и iOS, както и стационарни и преносими компютри чрез уеб базирано приложение, достъпно през уеб браузър на адрес 112.mvr.bg. Приложението може да се изтегли от магазините на Apple и Google и е с безплатно ползване.

Във връзка с развитието на НС 112 и изграждане на система от следващо поколение (Next Generation 112 - NG 112), в съответствие с технологичните промени и изискванията на европейското законодателство за лесен достъп на хората с увреждания, МВР кандидатства за европейско финансиране с проект „Подобряване на националната система за спешни комуникации 112“..

Във функционалните и техническите спецификации на новата система 112 са отразени всички изисквания на европейското законодателство за достъп на хората с увреждания до услугите за спешна помощ, равностоен на този за останалите граждани. Предвидено е осигуряване на широколентов обмен на информация в мрежата на НС 112 (глас, текст в реално време, видео и данни).

В областта на изпълнението на политиките за правата на хората с увреждания и подобряване на възможностите им за социално интегриране, електронните административни услуги, предоставяни от МВР, са съобразени с изискванията за лесно използване от граждани с увреждания.

През периода 2021-2022 г. от ГДПБЗН са проведени редица информационно-разяснителни кампании, свързани с намаляване на риска от пожари и бедствия, като хората с увреждания са сред приоритетните групи. Кампаниите са осъществени със съдействието на АСП и нейните териториални структури, социалния патронаж, доброволчески организации със социална насоченост, местна власт и др.

Приемането на Закона за българския жестов език през 2021 г. и произтичащите от него специфични изисквания към местните администрации наложи НСОРБ и Столична община да предложат споделяне на ресурси за обслужване на глухи и сляпо-глухи лица.

Столична община въведе онлайн връзка с жестов преводач за административно обслужване на глухи и сляпо-глухи граждани. Осигуряването на сертифицирани преводачи е проблем дори за столицата, затова кметът София предложи общините, които имат затруднения за изпълнение на законовите изисквания, да ползват споделено нейната услуга. За целта Общината работи активно в партньорство с Фондация „Заслушай се“ и е осигурила четирима жестови преводачи, които помагат на хората с увреден слух.

През 2023 г. в МВР е създадена организация за осигуряване на безвъзмездна преводаческа услуга на български жестов език при предоставянето на административни услуги от структурите на МВР, съгласно Указания от административния секретар на МВР, рег. № 8121р-6212/22.03.2023 г. относно създаване на ред за извършване на административно обслужване на глухите и сляпо-глухите лица в структурите на МВР.

За навременно осигуряване на споделената услуга, НСОРБ изпраща до общините писмото на столичния кмет Йорданка Фандъкова и проект на споразумение за сътрудничество по реда на чл. 62 от Закона за местното самоуправление и местната администрация (ЗМСМА).

Общините, приели предложението на София, трябва да предприемат конкретни действия. Първото е, на основание чл. 21, ал. 1, т. 23, чл. 21, ал. 2 и чл. 63, ал. 5, връзка с ал. 3, във връзка с чл. 62 от ЗМСМА и чл. 24, т. 1 от Закона за българския жестов език, кметът на общината да предложи на общинския съвет да даде съгласие за сътрудничество.

Общините, които ще се възползват от предоставената възможност за изпълнение на споделена услуга по реда на чл. 62 от ЗМСМА, следва да изпратят до кмета на Столична

община копие от решението на общинския съвет за съгласие за сътрудничество и попълнена информация в Приложение 3, приложена към писмото на Столична община.

При изразено съгласие от страна на община за сътрудничество, кметът на Столична община предприема последващи действия по реда на чл. 63, ал. 4 до ал. 8 от ЗМСМА за изготвяне и подписване на споразумението за сътрудничество и приложенията към него.

В резултат на положените усилия за изпълнение на ангажиментите на общинските администрации на територията на страната, към момента функционира споделена услуга за осъществяване на преводаческа услуга, от която могат да се възползват всички общини в страната.

Равнопоставеност пред закона (чл. 12)

16.

Параграф 30 от препоръките

Препоръки на Комитета:

Комитетът препоръчва държавата – страна по Конвенцията, да промени законодателството си и да приеме Закона за физическите лица и мерките за подкрепа и да потвърди и признае пълната правосубектност на всички хора с увреждания, независимо какви, следвайки указанията на Общ коментар № 1 (2014) на Комисията Равнопоставеност пред закона. Той също препоръчва държавата – страна по Конвенцията, да създаде процедури за вземане на решения за подкрепа, в тясно сътрудничество с организации на хората с увреждания, и да осигури непрекъснато обучение по чл. 12 на Конвенцията за различните заинтересовани страни, включително и за членовете на съдебните институции, за специалистите по здравни грижи и социални помощи.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Извършване на анализ относно конституционосъобразността на проекта на Закон за физическите лица и мерките за подкрепа, предвиденото отпадане на института на поставяне под запрещение и ползването от активно и пасивно избирателно право на лицата, поставени под запрещение, от които зависи и решението за предприемане на конкретните стъпки: финализиране на законопроекта в настоящия му вид или изготвяне на нов законопроект в съответствие с института на запрещението съобразно сега действащата Конституция на Република България.

Отговорни институции/организации:

МП със съдействието на МТСП, МЗ, други ведомства, национално представителни организации на и за хората с увреждания и други заинтересовани страни.

Срок:

Според конституционосъобразността на законопроекта.

Изпълнение:

През 2016 г. работна група към Министерството на правосъдието (МП) изготви проект на Закон за физическите лица и мерките за подкрепа (ЗФЛМП) с цел да отстрани несъответствията на действащото законодателство с международните стандарти на Конвенцията за правата на хората с увреждания (КПХУ), ратифицирана със закон, приет от 41-ото Народното събрание (НС) на 26.01.2012 г. и обн., ДВ, бр. 12/2012 г., както и препоръките на Комитета по доклада на България по КПХУ.

С проекта се предлага въвеждането на комплекс от мерки, чрез които да се оказва подкрепа на лица с увреждания (с интелектуални и психо-социални разстройства) с цел да упражняват правата си самостоятелно, като същевременно се регламентира промяна в отношението към тях като към активни субекти на права. Като нови за българското законодателство са предвидени институтите на подкрепата при извършване на конкретни правни действия, подкрепеното вземане на решения и защитните мерки в ситуация на риск, съвместно вземане на решения, предварителна декларация и др. В проекта са уредени и правомощията на органа по подкрепеното вземане на решения, който е кметът на общината.

Очакваните резултати са гарантиране и осигуряване на равнопоставеност на хората с интелектуални и психосоциални разстройства пред закона в изпълнение на чл. 12 от КПХУ и осигуряване на ефективен достъп на тези лица до правосъдие в изпълнение на чл. 13 от КПХУ наравно с всички останали, включително чрез предоставяне на процедурни и подходящи за възрастта им мерки за подкрепа с оглед ефективното изпълняване на тяхната роля като преки и непреки участници в обществения живот.

В преходните и заключителните разпоредби (ПЗР) на законопроекта са предвидени изменения и допълнения в 56 закона, като Закона за лицата и семейството, Семейния кодекс, Гражданския процесуален кодекс, Изборния кодекс и др. Измененията и допълненията на Семейния кодекс предвиждат отпадане на ограниченията за брак при лица с такива увреждания в изпълнение на чл. 23 от КПХУ.

Проектът е преминал през обществени консултации и междуведомствено съгласуване, одобрен е с Решение № 645 на Министерския съвет от 4 август 2016 г. и е внесен в 43-то Народно събрание. Подкрепен е на първо четене от Комисията по правни въпроси (водеща), Комисията по вероизповеданията и правата на човека (участваща), Комисията по регионална политика, благоустройство и местно самоуправление (участваща), Комисия по труда, социалната и демографската политика (участваща) и Комисията по здравеопазването (участваща). Поради предсрочното прекратяване на пълномощията на 43-ото Народно събрание законопроектът не е бил внесен в пленарна зала.

С оглед на предвидените в законопроекта множество изменения и допълнения в други нормативни актове, както и в изпълнение на изискванията на Закона за нормативните актове, влезли в сила междувременно през месец октомври 2018 г., е взето решение да се извърши цялостна предварителна оценка на въздействието на проекта. Поради тази причина към МП е сформиран екип, който да извърши цялостната оценка на въздействието на законопроекта.

При извършените анализи има съмнение за противоречие между някои от разпоредбите на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания и Конституцията на Република България. Конвенцията е ратифицирана със закон, приет от 41-ото НС на 26.01.2012 г. и е в сила за България от 2012 г. От този момент тя е част от вътрешното ни право и на основание чл. 5, ал. 4 от Конституцията на Република България има предимство пред нормите на вътрешното ни законодателство, което ѝ противоречи. Същевременно съгласно тълкуването на Конституционния съд в Решение № 7 от 1992 г. по к. д. № 6/92 г., което е задължително по силата на чл. 14, ал. 6 от Закона за Конституционен съд за всички държавни органи, юридически лица и граждани, следва, че нормите на Конвенцията не могат да се противопоставят на Конституцията в случай на противоречие между тях. Съгласно цитираното решение: „Нормите на инкорпорираните международни договори при противоречия с норми на законови и подзаконови актове от вътрешното законодателство се прилагат с предимство съгласно разпоредбата във второто изречение на чл. 5, ал. 4 от Конституцията.“ [...] „**Те обаче не трябва да противоречат на Конституцията. Този извод се налага от тълкуването на чл. 5, ал. 2 и 4 във връзка с чл. 85, ал. 3 и чл. 149, ал. 1, точка 4 от Конституцията.**“

Това съмнение за противоречие засяга два спорни въпроса, по които не е постигнато съгласие в рамките на екипа-предвиденото отпадане на института на поставяне под запрещение и упражняването на активното и пасивно избирателно право от лицата с интелектуални и психосоциални разстройства.

Съгласно становището на Конституционния съд в Решение № 12/2014 г., институтът на поставяне под запрещение е важен елемент на уредената в чл. 51, ал. 3 от Конституцията на Република България особена закрила на държавата и обществото над лицата с физически и психически увреждания, който цели „ограничаване в извършването на правни действия на тези лица, доколкото поради естеството на тяхното състояние няма друг, по-ефективен начин за защита на техните интереси, като същевременно охранява и правата на третите лица, които също могат да бъдат засегнати от правните действия на лицата с психически

увреждания и защитава сигурността на гражданския оборот“. Според Конституционния съд отмяната на запрещението в Закона за лицата и семейството „ще породи съществена празнота в правния режим на тези лица, ще доведе до отмяна на специалните защиты, които законодателството предоставя на недееспособните лица в изпълнение на Конституцията и ще обезсмисли института на поставянето под пълно запрещение.“

В своето решение Конституционният съд сочи също така, че „Единствените ограничения за поставените под запрещение, които са изведени на конституционно ниво, засягат само активното и пасивното им изборително право (чл. 42, ал. 1 и чл. 65, ал. 1 от Конституцията), доколкото упражняването на изборително право не е просто акт на кандидатиране или гласуване в изборите, а представлява волеизявление, основано на осъзнат политически интерес“.

С оглед очертаните два спорни въпроса през 2020 г. е взето решение за предприемане на действия за организиране и провеждане на академична дискусия с преподаватели по конституционно право от всички висши училища в страната на тема: „Конституционосъобразността на проекта на Закон за физическите лица и мерките за подкрепа, предвиденото отпадане на института на поставяне под запрещение и ползването от активно и пасивно изборително право на лицата, поставени под запрещение“. Въпреки неколккратно изпратените писма до висшите училища в Република България, не бе проведена такава дискусия поради липса на желание от страна на повечето висши училища.

Предвид гореизложеното и отчитайки факта, че проектът на ЗФЛМП е от 2016 г. и в него са предвидени изменения и допълнения в 56 закона, сме на мнение, че е необходимо актуализирането му.

Поради невъзможност за формиране на редовно правителство през последните години мярката е все още в процес на изпълнение.

Достъп до правосъдие (чл. 13)

17.

Параграф 32 от Препоръките

Препоръка на Комитета:

Комитетът препоръчва държавата – страна по Конвенцията, да осигури наличие на преводачи на езика на жестовите и на документи в достъпни формати, като Брайловата азбука, електронен формат и Easy Read, за всички лица с увреждания при всички съдебни и административни процесуални действия.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Разширяване на мрежата на Регионалните центрове за консултиране.

Отговорни институции/организации:

Национално бюро за правна помощ

Срок:

До 2026 г.

Изпълнение:

Съгласно чл. 403. ал. 2 от Закона за съдебната власт (ЗСВ), министърът на правосъдието, съгласувано с пленума на Висшия съдебен съвет (ВСС), издава наредба за реда и сроковете за предложения за включване и промени на списъците на специалистите, утвърдени за съдебни преводачи; условията, на които трябва да отговарят специалистите, утвърдени за съдебни преводачи; условията и редът за определяне възнагражденията на преводачите. В изпълнение на чл. 403. ал. 2 ЗСВ е издадена Наредба № Н-1/16.05.2014 г., която детайлизира общата правна рамка, очертана в ЗСВ.

Към настоящия момент, продължава да е действаща Наредба № Н-1/16.05.2014 г. за съдебните преводачи, издадена от министъра на правосъдието. Отделно от това, въпросът за съдебните преводачи е регламентиран в съответните процесуални закони, но през призмата на конкретната процесуална дейност, която е предмет на регулиране. Общото в

трите основни процесуални закона е изискването за назначаване на преводач на български жестов език в случаите, когато страна или друг участник в производството е глухоням, глух, нем или сляп.

Като бенефициент по проект „Повишаване на професионализма в съдебната система“ по Програма „Правосъдие11 на Норвежки финансов механизъм 2014-2021. в рамките на Дейност 3 „Подобряване на прилагането на механизмите на възстановително правосъдие“. Висшият съдебен съвет, с решение на пленума на ВСС по протокол № 35/08.12.2022 год., е приел Анализ на дейността на съдебните преводачи в Република България.

Темата за преводачите на български жестов език обаче не попада в неговия предмет, макар и тези преводачи да участват в съдебните производства. В Анализа се сочи, че това е така доколкото от една страна дейността на преводачите на български жестов език е строго специфична, включително и с немалка социална насоченост, поради което и е уредена в отделен закон, а именно горепосочения Закон за българския жестов език, а от друга страна, защото по отношение на тази специфична група преводачи по силата на чл. 16, ал. 1 от Закона за българския жестов език и чл. 2 - чл. 4 от Наредба № РД-06-51 от 27.08.2021 г. за условията и реда за осигуряване на безвъзмездна преводаческа услуга на български жестов език, вече съществува единен електронен регистър, поддържан от Агенцията за хората с увреждания.

В изпълнение на решение по протокол № 35/08.12.2022 год., т. 59.2. на пленума на ВСС, изготвените и приети документите по Дейност 3 от проект „Повишаване на професионализма в съдебната система“ по програма „Правосъдие“ на Норвежки финансов механизъм 2014-2021, в това число и Анализа на дейността на съдебните преводачи в Република България, са изпратени с писмо с изх. № ВСС- 953/24.01.2023 г. на министъра на правосъдието.

Регионалните центрове за консултиране са форма за улеснен достъп до правна помощ на гражданите, включително хората с увреждания, живеещи в съдебен район, в който адвокатският съвет, към който е създаден центъра, организира предоставянето на правна помощ - консултантски услуги от адвокати, вписани в Националния регистър за правна помощ (НРПП). През 2022 г. на територията на страната функционират 15 Регионални центъра за консултиране към следните адвокатски съвети — София, Благоевград, Видин, Варна, Габрово, Ловеч, Плевен, Хасково, Сливен, Стара Загора, Велико Търново, Пазарджик, Кърджали, Перник, Пловдив, като през 2022 г. новооткритият Регионален център за консултации е към адвокатски съвет - Пловдив-филиал Асеновград.

Друга приложима в практиката на Националното бюро за правна помощ мярка за улеснен достъп до правна помощ е функциониращият към бюрото Национален телефон за правна помощ, на който всеки гражданин може да получи устен правен съвет или консултация от адвокат, вписан в НРПП.

Освен гореизложените мерки, в изпълнение на препоръката по чл. 13 „Достъп до правосъдие“ са и приетите през 2022 г. законодателни промени в Закона за правната помощ, в сила от 27.12.2023 г., регламентиращи нови видове правна помощ за граждани, отговарящи на условията по Закона за правната помощ – „представителство в извънсъдебни процедури“; достъп до правна помощ на лицата с увреждания, получаващи месечна подкрепа съгласно Закона за хората с увреждания, чиито месечен доход не е достатъчен, за да упълномощят адвокат; достъп до правна помощ на лицата, чието запрещение се иска или които са поставени под запрещение, както и освобождаването им от възстановяване на разноските за предоставената правна помощ и от такси и разноски по делата, в които им е допусната правна помощ, поради липса на средства.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Разработване и приемане на Закона за българския жестов език, чрез който се урежда правото на безвъзмездна преводаческа услуга.

Отговорни институции/организации:

Всички заинтересовани страни

Срок:

2021 г.

Изпълнение:

Във връзка с изпълнението на Параграф 32 от Препоръките на Комитета на ООН за правата на хората с увреждания, който се отнася до осигуряване на преводачи на езика на жестовите и на документи в достъпни формати, като Брайловата азбука, електронен формат и Easy Read, за всички лица с увреждания при всички съдебни и административни процесуални действия и Параграф 44 от Препоръките, буква „а“, относно официалното признаване на българския език на жестовите като приеме и изпълнява Закон за българския език на жестовите, през 2021 г., бе разработен и приет Закон за българския жестов език (ЗБЖЕ) (Обн. ДВ. бр.9 от 2 февруари 2021г., в сила от 06.02.2021 г.) чрез който се уреждат обществените отношения, свързани с признаването на българския жестов език за естествен самостоятелен език и със зачитането на правото на глухите и на сляпо-глухите лица на изразяване и на информация чрез българския жестов език.

За уреждане на условията и реда за осигуряване на безвъзмездна преводаческа услуга на български жестов език, от министъра на труда и социалната политика е издадена Наредба № РД-06-51 от 27.08.2021 г., в сила от 01.09.2021 г.

Сред изискванията на страната ни по Конвенцията е да осигури условия за равен достъп на хората с увреждания, включително до информацията и комуникациите, като идентифицира и премахне всякакви пречки пред достъпността, в т.ч. ограничения при общуването. Това в частност обхваща предоставянето на форми за подкрепа като професионални преводачи на езика на знаците и други сходни форми. В тази връзка с приемането на ЗБЖЕ е уреден законовият статут на жестовия език като комуникационно средство на хората без слух и като услуга за задоволяване на потребностите им. Действащият ЗБЖЕ регламентира правото на глухите и сляпо-глухите лица на безвъзмездна преводаческа услуга на български жестов език, осигурявана от органите за социално подпомагане за сметка на държавния бюджет, поради което този вид социална подкрепа е предвиден и обезпечен съответно чрез бюджета на МТСП. Тази услуга се отпуска индивидуално за всяко лице на годишна база до 120 часа. Глухите и сляпо-глухите студенти и докторанти имат право да получат допълнително още до 60 часа на семестър. Безвъзмездната преводаческа услуга се осигурява със заповед на директора на съответната дирекция „Социално подпомагане“, издадена по искане на глухото или сляпо-глухото лице. Преводачески услуги от и на български жестов език по реда на Закона се извършват само от лица, включени в Списък на преводачите на български жестов език, воден от Агенцията за хората с увреждания (АХУ), за които са въведени конкретни изисквания.

В хода на прилагане на ЗБЖЕ бяха установени нормативни противоречия и проблеми, свързани с разходване на средствата от държавния бюджет за обезпечаване на безвъзмездната преводаческа услуга за глухите и сляпо-глухи лица. Това наложи необходимостта от прецизиране на разпоредбите, касаещи приложното поле на закона, отнасяща се до социалното включване и равните възможности за глухите и сляпо-глухите лица с оглед по-доброто регламентиране на обществените отношения, свързани с предоставянето, отчитането и контрола върху преводаческите услуги, с цел постигане на прозрачност, целесъобразност и ефективност на разходваните публични средства.

В тази връзка със Заповед № РД-02-62/12.04.2022 г. на министъра на труда и социалната политика е сформирана междуправителна работна група, която да изготви проект на Закон за изменение и допълнение на Закона за българския жестов език в срок до 30.06.2022 г. Изготвеният проект на Закон за изменение и допълнение на Закона за български жестов език бе подложен на обществена консултация в периода 19.08.-19.09.2022 г. и след това одобрен от Министерски съвет с РМС № 807 от 20.10.2022 г. и внесен за разглеждане

от Народното събрание. Законът за изменение и допълнение на Закона за българския жестов език бе публикуван в брой 10 на Държавен вестник от 2023 г.

Нормативната промяна в ЗБЖЕ доведе до прецизиране на конкретни разпоредби, свързани с предоставянето, отчитането и контрола при осигуряването на безвъзмездна преводаческа услуга на български жестов език в социалната сфера, чрез уточняване на характера на плащанията след предоставяне на преводаческите услуги, което конкретизира както задълженията на Агенцията за социално подпомагане за осигуряване правата на глухите и сляпо-глухите лица с цел законосъобразното извършване на плащанията към преводачите, така и на останалите заинтересовани страни, и доведе до улесняване на компетентните органи по отношение на правоприлагането на акта. Уредени са въпросите, касаещи упражняването на контрол върху дейностите по предоставянето и отчитането на услугата с делегирането на контролни функции на Агенцията за социално подпомагане и Агенцията за хората с увреждания, както и ангажименти на избраните преводачи да предоставят преводаческите услуги, въз основа на индивидуалните потребности на глухото или сляпо-глухото лице, за срока и в рамките на лимита на осигурената безвъзмездна преводаческа услуга. Променен е механизма, по който се определя размерът на възнаграждението на преводачите за предоставянето на 1 час безвъзмездна преводаческа услуга.

Понастоящем са осигурени възможности за признаване на професионалната квалификация на преводачите, заявили вписване в Списъка на преводачите от и на български жестов език, поддържан от Агенцията за хората с увреждания, в случаите, когато владенето на жестовия език е удостоверено със съответния документ след валидиране на умения по професията „Преводач от и на български жестов език“, с което се създават възможности за повишаване на мотивацията за практикуване на тази професия.

В резултат на направените промени се постигна хармонизиране на правните норми относно редът и условията за осигуряване на преводач на български жестов език на правоимащо лице, участващо в определено процесуално качество в наказателното производство и възлагането на разноските за неговото назначаване, чрез избягване на съществуващите противоречия в тази област, и други.

Посредством приемането и прилагането на ЗБЖЕ, от една страна е създадена необходимата нормативна база за реализиране на правото на безвъзмездна преводаческа услуга на български жестов език за глухите и сляпо-глухите лица, което е изключително важно от гледна точка на законността, а от друга страна са създадени условия за премахването на ограниченията при общуването на тази уязвима социална група и при използването и достъпа до информация чрез българския жестов език, с което се гарантира не само достъпът до информация и комуникация, но и по-добър достъп до образование, по-добра професионална реализация и лична социализация на глухите и сляпо-глухите хора, а оттук подобряване на качеството им на живот.

Свобода и сигурност на личността (чл. 14)

18.

Параграф 34 от препоръките

Препоръка на Комитета:

Комитетът приканва държавата – страна по Конвенцията, да измени своя Закон за социално подпомагане и да премахне разпоредбите, позволяващи принудителна институционализация, като отчита указанията на Комитета за правото на свобода и сигурност на хората с увреждания (вж. Доклад на Комитета за правата на хората с увреждания, допълнение № 55 (A/72/55), приложение I).

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката

Осъществяване на контрол от страна на Агенция за качеството на социалните услуги (АКСУ). Ползването на резидентна грижа от лица, поставени под пълно запрещение е регламентирано в ЗСУ. Регламентирани са и особени правила, сред които и правилото, че

предоставянето на социални услуги на пълнолетно лице, поставено под запрещение, и прекратяването на тяхното ползване е съобразно желанието на лицето и становището на неговия настойник или попечител, като в случай на противоречие водещо е желанието на лицето, нуждаещо се от социална услуга. АСКУ осъществява контрол по спазването на изискванията на закона и нормативните актове, приети в изпълнението му, на дейността на доставчиците на социални услуги, общините, териториалните структури на АСП и други органи, както и проверява спазването на правата на потребителите на социални услуги.

Отговорни институции/организации:

МТСП, АКСУ

Срок:

Постоянен

Изпълнение:

Действащият Закон за социалните услуги гарантира на законово ниво спазването на принципите на Конвенцията при предоставянето и ползването на социални услуги. При предоставянето на социални услуги не се допуска нарушаване на правата, свободите, достойнството и личната неприкосновеност на потребителите. Социални услуги се предоставят само съобразно желанието и личния избор на лицата. Те сами избират услугата, която да ползват и участват активно при вземането на решения, изразяват съгласие и подписват всички документи, които се изготвят с тяхно участие на всеки етап от процеса на насочване и ползване на социални услуги. При предоставянето на социални услуги се гарантира правото на лицата, които ги ползват да изразяват свободно мнението си по всички въпроси, касаещи предоставянето на услугите, в т.ч. относно възможностите за подобряване на качеството им и за всички въпроси, които имат отношение към техните права и интереси при ползване на социалните услуги. ЗСУ поставя предимство на подкрепата в домашна среда и в общността. Ползването на социални услуги за резидентна грижа се допуска само в случай, че са изчерпани възможностите за подкрепа на лицата чрез социални услуги в домашна среда и в общността. Ползването на социални услуги за резидентна грижа се организира по начин, който не допуска изолиране на лицата от общността. Както бе посочено, не се допуска задължително ползване на социални услуги за резидентна грижа от пълнолетни лица. Социални услуги се ползват задължително само по разпореждане на съда и само в случаите, определени в закон. Освен това законът регламентира, че ползването на резидентна грижа от пълнолетни лица винаги е за определен срок, съобразен с потребностите на лицето и с резултатите, които се цели да бъдат постигнати. Отново бихме искали да обърнем внимание, че ползването на социални услуги е доброволно и зависи само от волята на лицата.

През отчетния период продължава предоставянето на социални услуги, които са гарантирани от ЗСУ, при спазването на принципите на Конвенцията. АКСУ извършва проверки за съответствието с изискванията на ЗСУ и нормативните актове, приети в изпълнение на закона, на дейността на доставчиците на социални услуги, общините, териториалните структури на АСП и други органи, отговорни за прилагането им. АКСУ проверява и спазването на правата на потребителите на социални услуги.

Предоставянето и прекратяването на предоставянето на социални услуги за пълнолетни лица, поставени под запрещение, се извършва в съответствие с тяхното желание, като се взема предвид и становището на настойника или попечителя. В случай на разминаване на становищата, водещо е желанието на лицето, нуждаещо се от социална услуга. Настойникът или попечителят е длъжен да се съобрази с избора на лицето и да му съдейства за насочването и ползването на предпочитаната услуга.

С цел избягване на конфликт на интереси, нормативната уредба предвижда възможност настойничеството и попечителството да се осъществява от лица, които не са служители на социалната услуга, която лицето ползва. В случаите когато това е невъзможно

е предвиден ред, по който поставените под настойничество или попечителство могат да ползват социалната услуга „Застъпничество и посредничество“ извън рамките на услугата, която ползват.

При извършените от АКСУ проверки през 2023 г. и 2024 г. не са установени случаи на настаняване в социална услуга „Резидентна грижа“ против волята на лицата.

Защита от изтезания или жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание (чл. 15)

19.

Параграф 36 от Препоръките

Препоръка на Комитета:

Комитетът препоръчва държавата – страна по Конвенцията, да предотвратява по-нататъшно лошо третиране на хора с увреждания, по-специално на деца с увреждания в институциите и да осигурява за лицата, подложени на лошо третиране, достъп до възможности за оплакване, както и лицата, подложени на изтезания и лошо третиране да имат право да получат обезщетение и адекватна компенсация, включително и рехабилитация.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Осъществяване на стриктен контрол на предоставянето и мониторинг на качеството на социалните услуги на всички нива, предвидени в ЗСУ, с цел предотвратяване по-нататъшно лошо третиране на хора с увреждания, ползващи социални услуги.

Отговорни институции/организации:

Доставчици на социални услуги, общини, АКСУ, прокуратура;

Срок:

Постоянен

Изпълнение:

Както е посочено по-горе в т. 14 от Плана във връзка с § 26 от Препоръките по чл. 10, ЗСУ регламентира по-сериозен контрол на предоставянето и мониторинг на качеството на услугите. Също така, в стандартите за качество, определени в НКСУ, са регламентирани и специфични стандарти и критерии за гарантиране правата на потребителите, за разработване на процедура за закрила от насилие, злоупотреби, тормоз и дискриминация. Включени са и такива за достъп до услуги за застъпничество, посредничество и правна защита, разработване и утвърждаване от страна на доставчика на процедура за избягване на конфликт на интереси за потребители, поставени под ограничено или пълно запрещение. Изрично е регламентирано, че не се допуска прилагането на мерки за физическо ограничаване на потребителите, ползващи социални услуги за резидентна грижа. Регламентирана е и необходимостта всички служители да познават Конвенцията на ООН за правата на детето и Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания (когато социалната услуга се предоставя за деца или хора с увреждания). Доставчикът следва да гарантира в максимална степен зачитане на личното достойнство на потребителите и защитата им от злоупотреба и насилие.

До този момент в България са проведени общо 15 посещения от страна на Европейския комитет за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отнасяне или наказание към Съвета на Европа (КПИ, Комитета), от които 8 редовни и 7 извънредни („ad hoc“). В изпълнение на член 7 от Европейската конвенция за предотвратяване на изтезанията и нечовешкото или унижително отношение или наказание делегация на КПИ последно посети България в периода 21-31 март 2023 г. Целта на това посещение беше да се проучи изпълнението на препоръките на Комитета, формулирани в доклада за периодичното посещение, извършено през 2021 г., относно психиатричните институции и домовете за пълнолетни лица с увреждания, и на публичното изявление, публикувано през м. ноември 2021 г.

В Доклад до българското правителство относно посещението на КПИ в България, проведено в периода 21-31 март 2023 г., са дадени препоръки и коментари и е поискана конкретна информация. В доклада от страна на КПИ е посочено и това, че „В заключение КПИ отбелязва, че изглежда е постигнат известен напредък в институциите за социални грижи и въпреки закъсненията при закриването на някои домове за социални грижи се надява, че истинската деинституционализация ще продължи, като на потребителите на услугите ще бъдат осигурени подходящи съоръжения и грижи в общността.“. Докладът е приет от КПИ на 111-ото му заседание, проведено от 3 до 7 юли 2023 г. През м. октомври 2023 г. е изпратен обобщен отговор от българските власти на доклада от извънредното посещение на делегацията на КПИ в Република България в периода 21-31 март 2023 г., който е публикуван на сайта на Съвета на Европа на 31.01.2024 г. ([Council of Europe anti-torture Committee \(CPT\) publishes report on its 2023 ad hoc visit to Bulgaria - CPT \(coe.int\)](https://www.coe.int/en/web/council-of-europe-anti-torture-committee/cpt-publishes-report-on-its-2023-ad-hoc-visit-to-bulgaria)).

Важно е също да се уточни, че общините, в качеството им на доставчици на социалните услуги, финансирани от държавния бюджет, са пряко ангажирани и продължават да полагат усилия за подобряване условията на живот в съществуващите домове, чието закриване е предвидено да се осъществи поетапно до 2035 г. Всички общини на територията на страната са информирани от страна на Министерството на труда и социалната политика (МТСП) за констатираните проблеми в домовете за пълнолетни лица с увреждания, установени по време на периодичните посещения на КПИ в България, както и за направените в тази връзка препоръки за осигуряване на по-добър живот на хората в тях.

АКСУ извършва и ще продължава да извършва периодични проверки на качеството на услугите, предоставяни в домовете. В хода на извършването на проверките, както и при предоставянето на констативните протоколи с резултатите от тях, АКСУ оказва методическа подкрепа и дава методически насоки за подобряване качеството на грижа и условията на живот в домовете за хора с увреждания на общините, в които е установена необходимост от това.

От страна на АСП също непрекъснато се оказва методическа подкрепа при оценката на потребностите от социални услуги, планирането, създаването, предоставянето и развитието на социалните услуги.

Уважителното отношение и зачитането на човешкото достойнство са водещи в подкрепата и грижата за хората с увреждания и всички мерки и действия, които се предприемат от страната ни са в посока категорична промяна на модела на грижа за хората с увреждания. Със съвместните усилия на всички отговорни институции правата на хората в уязвимо положение могат да бъдат гарантирани в духа на общоевропейските ценности и спазването на международните актове по защита правата на човека.

В рамките на проверките, извършвани от АКСУ, се следи за спазването на правата на всички потребители на социални услуги, като се осигурява и обратна връзка относно качеството на предоставяните услуги, включително чрез провеждане на интервюта с потребителите.

При наличие на индикации за потенциални нарушения на правата на потребителите или липса на ефективност при постигането на резултати, свързани с подобряване на качеството им на живот, се предприемат съответни мерки. В тези случаи АКСУ уведомява компетентните институции, включително районните прокуратури, за предприемане на действия съгласно техните правомощия.

През отчетния период 2023-2024 г. в 16 социални услуги за деца и/или пълнолетни лица с увреждания е установена липса на процедура за подаване на жалби и сигнали, а в други 3 – пропуски в съдържанието на съществуващите процедури.

В резултат на контролната дейност през периода са подадени общо 44 сигнала до компетентните контролни и правоохранителни органи (РЗИ, БАБХ, Прокуратурата, ОД/РУ на МВР, РСПБЗН) – 19 през 2023 г. и 25 през 2024 г. По 14 случая, на основание чл. 117, ал. 3 от Закона за социалните услуги, е сезирана съответната Районна прокуратура.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Усъвършенстване на достъпа до социални, здравни и правни услуги за лицата с увреждания и по-специално жените с увреждания, които са в конфликт със закона

Отговорни институции/организации:

ГДИН към МП, МВР, МОН и др.

Срок:

Постоянен

Изпълнение:

Лицата с увреждания се ползват с всички права, предвидени в нормативните актове и не се допуска различно по-неблагоприятно третиране. Социалните услуги за хората с увреждания, както и за жените лишени от свобода имат за цел осигуряване на безопасна и сигурна среда и съхраняване на психическото и физическото им здраве. Дейностите, които се осъществяват в поправителния процес са съобразени с идентифицираните потребности и са в съответствие с изискванията на международните стандарти за правата на човека, като са насочени към просоциалната им реинтеграция след освобождаването. Като се съобразява здравословното им състояние, тези лица се включват във всички предлагани дейности, а именно:

- реализиране на индивидуално-корекционни дейности — с новоприетите лишени от свобода се провежда индивидуално-консултативна работа за подпомагане на процеса на адаптация. Оказва се и помощ при решаване на неотложни лични проблеми на лишените от свобода. Сериозно внимание е обърнато на лишените от свобода, които за първи път попадат в МЛС и изпитват по-сериозни трудности в адаптацията. Акцент в работата е поставен и при лишените от свобода с висок риск от сериозни вреди - склонни към суицидни действия, с висока агресия и други. Специално внимание се обръща на постъпили лица в период на абстиненция, такива, заявили злоупотреба с ПАВ, съобщили за алкохолен проблем, лица с интелектуални дефицити, с психични проблеми и постъпили със сериозни здравословни проблеми.

По отношение на дейности по приема на новопостъпилите жени в затвора в гр. Сливен и възможностите за адаптация, следва да се отбележи, че същите са строго индивидуални, определят се от наличния вътрешен ресурс, възраст, социален и образователен статус, личностна зрялост и др. В голяма степен новопостъпилите жени приемат травматично раздялата със семействата и децата им, което обуславя по-високи нива на тревожност, стрес и безпокойство. Особеностите при третирането на тези лица са свързани със създаване на добра подкрепяща среда и пространство за споделяне. Предвид това професионалните интервенции са насочени към мобилизиране личностните ресурси на осъдените жени и провокиране на просоциална активност и сътрудничество.

Съобразно действащите разпоредби за всяко едно осъдено лице е изготвен план на присъдата, в който заложените цели са свързани с регистрираните дефицитни зони и потребности в оценката на правонарушителя, включително е съобразено и здравословното състояние. При извършването на тази дейност се спазва договорното начало.

- включване в програми за въздействие - през изтеклата година най-често реализираните програми са: „Умения за мислене”, „Толерантност в затвора, толерантност в живота”, „Насърчаване на толерантността”, „Асертивно поведение и корекция в уменията за мислене”, „Справяне с житейските проблеми чрез промяна в мисленето”, „Краткосрочна програма за работа с наркозависими лица”, „Овладеяване на гнева”, „Шофиране след употреба на алкохол”, „Работа с лишени от свобода с ниско интелектуално ниво” и др. Лицата се включват съобразно регистрираните дефицитни зони, при спазване на доброволния принцип.
- ползване на библиотечния фонд всички лишени от свобода, включително и лицата с увреждания имат право на достъп до библиотечния фонд в затворите. Най-предпочитаният жанр за четене е криминалната литература, следвана от историята и историческите романи, разкази и религиозна литература.

- удовлетворяване на религиозните потребности - във всички затвори се отбелязват религиозните празници, с активното съдействие на свещенослужители. Провеждат се беседи с поучителен характер, за съхранение на морала и българските православни традиции. Осигурява се и възможност за удовлетворяване на религиозните потребности на настанените лица, изповядващи други религии. Всички лишени от свобода, включително и лицата с увреждания имат право на участие в реализираните религиозни мероприятия.
- включване в организирани културно-информационни и спортни дейности - масовият характер на тези мероприятия създава възможност за включване на голям брой лишени от свобода и допринасят съществено за балансиране на настроенята и нагласите в затворническите общности, стимулират се позитивни емоции, ангажира се вниманието им. Сред основните форми са провеждането на викторини, информационни беседи, конкурси, реализират се театрални постановки с лишени от свобода и се организират изложби, изготвят се информационни табла от самите осъдени лица, прожектират се филми, пряко свързани с празниците, канят се изявени артисти, общественици и други, които оказват просоциално въздействие на затворническата общност.
- участие в клубовете по интереси - основните цели на занятията в групите е да развият качества като вяра в собствените възможности, себеуважение и реална самооценка; придобиване и усъвършенстване на трудови навици и умения; умения за работа в екип /търпимост, толерантност, зачитане мнението и труда на другите, взаимопомощ и др./; възпитаване на лична и групова отговорност; умения да се поставят цели и воля за постигането им; развитие на възможностите за комуникация и др.
- включване в учебна дейност — във всички затвори за разкрити училища или изнесени адреси, където лишените от свобода, след задължително съобразяване на здравословното състояние могат да бъдат включени в учебна дейност. Професионалното обучение, по което се обучават лишените от свобода в училищата към затворите са „Шлосерство“, „Основни и довършителни работи в строителството“, „Сухо строителство“, „Мебелно производство“, „Вътрешни ВИК мрежи“, „Металообработващи машини“, „Производство на облекло от текстил“, „Електрически инсталации“ и „Озеленяване и цветарство“.
- полагане на труд, включително и доброволен - основните области, в които лицата полагат труд са обслужващата и комунално-битовата дейност; строителната дейност; селското стопанство; изработване на изделия на ишлема и др. Резултат от включването на лишените от свобода е формирането на професионално ориентирани знания и умения, подобряване на вътрешния микроклимат, намаляване на риска от рецидив, промяна в мотивите и нагласите за социалнопозитивна реализация след изтърпяване на наказанието и др. При назначаване на работа, задължително се съобразява здравословното състояние на лицето.
- предоставяне на психологическа помощ и подкрепа — освен текущите психологически изследвания, когато е установено повишено ниво на стрес, тревожност и депресия, риск от суицид, агресивно и автоагресивно поведение, наличие на зависимости от алкохол и наркотици или съмнение за наличие на тежка психопатология, се провежда диференцирано психологическо изследване и се изготвя Диференцирано психологическо заключение. Във връзка с промяна в правния статус (смяна на режима, преместване в общежитие от по-лек тип, условно предсрочно освобождаване), психологът в затвора изготвя Експертна оценка на актуалното психично и емоционално състояние. Психологическите консултации през годината са свързани най-често с ниска самооценка, тревожност, депресивни състояния, междуличностни отношения, ситуационни кризи. В консултативната дейност специално внимание се обръща на вътрезатворническото насилие и работата с представители на уязвими групи лишени от свобода. Чрез индивидуални консултации се постига намаляване на психичното напрежение, подпомагане на

адаптацията към средата. В тях се предлагат насоки, рационални подходи за емоционално стабилизиране при трудности, проблеми, коригират се и се изработват адекватни, ефективни поведенчески модели и стратегии.

- оказване на съдействие пред външни институции, включително пред НОИ, дирекциите за социално подпомагане за получаване на пенсии и добавки за лица с увреждане, включително представяне пред ТЕЛК за обективна оценка на здравословното състояние;
- при изтърпяване на наказанието, съобразно нуждите на лицето, се оказва съдействие чрез различни държавни и неправителствени организации за решаване на конкретен проблем.

Относно реализираните **здравни услуги**, спрямо лишените от свобода с увреждания, същите се осъществяват в лечебните заведения на МП, които са част от националната система за здравеопазване. Това са Медицински центрове (МЦ) при съответните затвори и Специализирани болници за активно лечение на лишени от свобода (СБАЛЛС) към затворите в София и Ловеч.

Когато няма условия за провеждане на необходимото лечение, лишените от свобода като здравноосигурени лица с непрекъснати здравно осигурителни права се изпращат в лечебни заведения извън местата за лишаване от свобода. Същите ползват пакета медицински услуги гарантиран от Националната здравноосигурителна каса съгласно Националния рамков договор.

Основна цел на ГДИН е осигуряване на равнопоставен достъп до квалифицирана медицинска помощ на лишените от свобода, включително и на тези с изреждания, без каквато и да е дискриминация и равни възможности с тези на свободните граждани. Медицинските услуги са с оглед на конкретното увреждане, включително ранно откриване и подходяща интервенция, както и намаляване до минимум и превенция на по-нататъшни увреждания.

При състояния, които налагат ограничение на лицата във възможностите им да взаимодействат с обкръжаващата ги среда, социални, интелектуални, физически или морални затруднения, същите се настаняват в специално създадени спални помещения в непосредствена близост до медицинските центрове в затворите, което дава възможност за по-добро медицинско наблюдение, навременно оказване на лекарска помощ и елиминиране дискомфорта от преместването или придвижването им.

Настанените в тези помещения са поставени в условията на по-щадящ режим, при необходимост се подпомагат от други лишени от свобода, а при затруднения в придвижването храната им се предоставя в спалното помещение. По-тежките случаи се настаняват в стационара на Медицинския център при затвора или в СБАЛЛС-София/СБАЛЛС-Ловеч и се назначава „социален асистент“, който подпомага лишените от свобода при ежедневно им самообслужване/обслужване, като същевременно се осигуряват помощни средства — инвалидни колички, проходилки, патерици, столове и др. По преценка на ръководството на затворите се изграждат рампи за улесняване на придвижването на лица с двигателни проблеми, чрез които се осигурява достъп до всички точки от инфраструктурата на затвора за общо ползване от другите лишени от свобода. В болничните лечебни заведения на МП е осигурена достъпна архитектурна среда.

По отношение на лишените от свобода жени с увреждания, се прилага специално отношение, подхожда се с внимание и грижа към тях. Осигуряват се поэтапно скрининг ехографии и цитологични изследвания, с цел превенция за ранно откриване на заболявания. Включват се в програми в областта на сексуалното и репродуктивното здраве и програми за изследвания и лечение на инфекциозни заболявания, които включват и нископрагови услуги (изследване чрез бързи тестове при постъпването им в затвора).

За периода от 01.01.2022 г. до 31.12.2022 г. има общо 90 (деветдесет) лишени от свобода с увреждания, както следва:

№	ЗАТВОР	БРОЙ ЛИШЕНИ ОТ СВОБОДА С УВРЕЖДЕНИЯ
1	Белене	4
2	Бобов дол	5
3	Бургас	13
4	Варна	10
5	Враца	2
6	Ловеч	8
7	Пазарджик	2
8	Плевен	13
9	Пловдив	19
10	София	3
11	Сливен	2
12	Стара Загора	9
ОБЩ БРОЙ		90

При постъпване на хора с увреждания, чието физическо състояние не позволява дори и при предоставените здравни грижи да престояват в местата за лишаване от свобода, Лекарска консултативна комисия (ЛКК) при СБАЛЛС — Ловеч и СБАЛЛС — София своевременно изготвя протокол за здравословното състояние на пациента и началника на затвора уведомява наблюдаващия прокурор.

По здравословни причини може да се прекъсне изпълнението на наказанието лишаване от свобода по чл. 447, т. 3 от НПК или да се промени мярката за неотклонение „задържане под стража“.

Когато соматичното или ментално здраве на хората с увреждания е несъвместимо с условията на местата за лишаване от свобода се прилага института на помилване по чл. 98, т. 11 от Конституцията на Република България. За периода от 01.01.2022 г. до 31.02.2022 г. има 4 —ма лишени от свобода с увреждания, които са помилвани с Указ на Президента на Република България.

Здравните мерки по отношение на лицата с увреждания в затворите в голяма степен имат постоянен характер, което предполага продължаване на прилагане и през 2023 г. на същите грижи и внимание по отношение на тяхното здравословно състояние. Спазват се законно установените гаранции, включително на приложимото законодателство по защита на данните за осигуряване на поверителност и уважение към правото на неприкосновеност на личността на хората с увреждания.

Относно реализираните **правни услуги** следва да се отбележи, че на лишените от свобода с увреждания е осигурен достъп до нормативни актове, право на среща със защитник по всяко време на денонощието, право на телефонен разговор със защитник по всяко време на деня, възможност за провеждане на телефонен разговор със защитник в случай, че лишените от свобода не разполагат със средства в личната си сметка, възможност за среща с прокурор, наблюдаващ законността на извършваните дейности в затвора. При затруднено придвижване на лишен от свобода с увреждане се създава специална организация за среща със съответните лица. На лишените от свобода са осигурени възможности за оплакване от лошо третиране, подлагане на изтезания или нечовешко отношение, чрез възможност за подаване на писмени сигнали до компетентните институции и чрез осигуряване възможност за среща с наблюдаващия прокурор. Имат достъп до Национално бюро по правна помощ чрез телефонна линия и регламентирани в закона срещи със своите защитници. Във всяка група има поставена нагледна информация, свързана с правния статус на лицата и възможностите за промяна. При необходимост или заявено желание се консултират от компетентни длъжностни лица.

За подобряване качеството на живот и рехабилитацията на лишените от свобода по проект „Осигуряване на сигурна и безопасна материална среда в затворите и арестите“ по Норвежки финансов механизъм 2014 - 2021 за новоизградените места за лишаване от свобода е заложено изграждането на достъпна среда съгласно изискванията на ЗУТ. С реализацията на проекта, лишените от свобода и задържаните лица ще бъдат поставени в по-добри условия за изтърпяване на наказанието, което е и ключова предпоставка за осигуряване индивидуализация на изпълнението на наказанието и подобряването на предоставяните услуги.

Защита срещу експлоатация, насилие и тормоз (чл. 16)

20.

Параграф 38 от Препоръките, буква „а“

Препоръка на Комитета:

Комитетът препоръчва държавата – страна по Конвенцията: а) да събира подробни данни за лицата с увреждания, особено жени, момичета и момчета с увреждания и лицата все още настанени в институции, изложени на насилие.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Събиране и генериране на данни за лицата с увреждания, включително жени, момичета и момчета с увреждания и лицата, настанени в институции, изложени на насилие.

Отговорни институции/организации:

АСП, АКСУ, общини, доставчици на социални услуги

Срок:

Постоянен

Изпълнение:

В ЗСУ е регламентирано задължение на АСП да поддържа в интегрираната информационна система на агенцията информация относно социалните услуги на територията на страната. В интегрираната информационна система на АСП доставчиците на социални услуги следва да въвеждат информация относно дейностите, осъществявани от доставчика, потребителите, както и други данни, свързани с предоставянето на услугите.

Към момента АКСУ продължава разработването и попълването на своята база данни, като процесът се осъществява без специализирана информационна система. Системата е разработена в рамките на проект BG05M9OP001-3.021-0001 „За по-добро качество и ефективност на социалните услуги в България“, финансиран по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014-2020 г. с конкретен бенефициент Министерството на труда и социалната политика, но все още не е внедрена.

В рамките на системата е заложено структуриране на информацията за потребителите на социални услуги, с особен акцент върху хората с трайни увреждания, в т.ч:

- Общ брой потребители на всички социални услуги, за които се осигурява изцяло или частично финансиране от държавния бюджет, в т.ч. лица с трайни увреждания, на които медицинската експертиза е установила вид и степен на увреждане или степен на трайно намалена работоспособност:
  - от 50 до 70,99 на сто;
  - от 71 до 90 на сто;
  - над 90 на сто;
  - с определена чужда помощ.
- Брой на лицата, заявили желание за ползване на социална услуга, финансирана от държавния бюджет, в т.ч. лица с трайни увреждания, на които медицинската експертиза е установила вид и степен на увреждане или степен на трайно намалена работоспособност:

- от 50 до 70,99 на сто;
  - от 71 до 90 на сто;
  - над 90 на сто;
  - с определена чужда помощ;
- Брой на лицата, насочени за ползване на социална услуга (извършена предварителна оценка на потребностите от социални услуги), в т.ч. лица с трайни увреждания, на които медицинската експертиза е установила вид и степен на увреждане или степен на трайно намалена работоспособност:
- от 50 до 70,99 на сто;
  - от 71 до 90 на сто;
  - над 90 на сто;
  - с определена чужда помощ;
  - по видове социални услуги;
- Брой на чакащи за ползване на социални услуги – по видове социални услуги, в т.ч. лица с трайни увреждания, на които медицинската експертиза е установила вид и степен на увреждане или степен на трайно намалена работоспособност:
- от 50 до 70,99 на сто;
  - от 71 до 90 на сто;
  - над 90 на сто;
  - с определена чужда помощ;
- Брой на лицата, ползващи социални услуги:
- по видове социални услуги, в т.ч. по видове услуги на общинско ниво (за лица от общината) и на областно ниво (за лица от областта и за лица от цялата страна);
  - по целеви групи;
  - по възраст, пол;
  - вид и степен на увреждане или степен на трайно намалена работоспособност:
  - от 50 до 70,99 на сто;
  - от 71 до 90 на сто;
  - над 90 на сто;
  - с определена чужда помощ;
- Брой лица поставени под запрещение (справка, във връзка с прилагане на чл. 95, ал. 1; чл. 96, ал. 3 и чл. 101, ал. 1 от ЗСУ);
- по гражданство/без гражданство (лица без гражданство и лицата, търсещи международна закрила);
  - лица, ползващи общодостъпни социални услуги;
  - лица, ползващи специализирани социални услуги, в т.ч.:
  - краткосрочно, средносрочно или дългосрочно;
  - почасово, полудневно, целодневно, денонощно.

21.

Параграф 38 от Препоръките, буква „б“

Препоръка на Комитета:

б) да осигури човешки, технически и финансови ресурси за подобряване на достъпа до приюти и да предоставя рехабилитационни услуги на жени и девойки с увреждания, изложени на насилие, основаващо се на пола.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Увеличаване на броя на достъпните услуги за рехабилитация на жени и момичета с увреждания, изложени на насилие, основано на пола, както и развитите и повишаване на качеството на предоставяне на подкрепящите и възстановителни те услуги, които

предоставят високоспециализирана подкрепа вследствие на идентифициран риск или за задоволяване на специфична потребност.

Отговорни институции/организации:

АКСУ, доставчици на социални услуги и др.

Срок:

Постоянен

Изпълнение:

Както е отбелязано по-горе в т. 9 от Плана, във връзка с § 20, буква „б“ от Препоръките по чл. 7, България вече има приета Национална карта на социалните услуги, в основата на която е планирането на всички социални и интегрирани здравно-социални услуги на общинско и областно ниво. Процесът на планиране се осъществи в съответствие с Наредбата за планирането на социалните услуги с цел да се установят потребностите от социални и интегрирани здравно-социални услуги в цялата страна.

В допълнение, в Наредбата за качеството на социалните услуги като част от стандартите за качество на социалните услуги са определени минималните изисквания за броя и квалификацията на необходимите служители, изискванията към осъществяваната от служителите дейност по предоставяне на социалните услуги, както и задълженията на доставчиците за осигуряване на професионално и кариерно развитие на техните служители. Стандартите включват и изисквания към специализираната среда (материалната база) на услугите, включително за осигуряване на достъпна среда за хора с увреждания.

В изпълнение на правомощията си, АКСУ лицензира частните доставчици на социални услуги по чл. 31, ал. 1 от Закона за социалните услуги за предоставяне на дейностите по чл. 15 от закона.

АКСУ води регистър на лицензираните доставчици на социални услуги, информацията, от която е публична и може да бъде намерена на официалната интернет страница на адрес: <https://aksu.government.bg/registar-na-licenziranite-dostavchiczi-na-soczialni-uslugi-2/>. Регистърът позволява търсене по зададен критерий, в т.ч. по вид социална услуга и целева група.

Към 31.12.2021 г. лицензираните частни доставчици на социални услуги са 328 бр., като АКСУ е издала общо 1 018 бр. лиценза за предоставяне на социални услуги, като към 31.12.2022 г. броят на лицензираните частни доставчици нараства на 422, а броят на издадените лицензи е 1 382.

С оглед осигуряване достъпността до социални услуги, отговарящи на индивидуалните потребности на всички лица с увреждания, включително и изложени на насилие, АКСУ поддържа актуален Регистър на лицензираните доставчици на социални услуги, който е публикуван на електронната страница на Агенцията на адрес: <https://aksu.government.bg/registar-na-licenziranite-dostavchiczi-na-soczialni-uslugi-2/>.

Освен за лицензираните доставчици, Регистърът съдържа информация и по отношение вида на услугата, за която е издаден лиценза, целевите групи, профилирани в зависимост от специфичните нужди и възрастта на потребителите, номер, дата на издаване и валидност на лиценза.

➤ В периода 01.01.2023 г. – 31.12.2023 г. са издадени 420 лиценза за предоставяне на различни видове социални услуги в подкрепа на хора с увреждания, в т.ч. и изложени на насилие, както следва:

- 71 лиценза за предоставяне на социалната услуга „Информирание и консултиране“;
- 59 лиценза за предоставяне на социалната услуга „Застъпничество и посредничество“;
- 47 лиценза за предоставяне на социалната услуга „Общностна работа“;
- 40 лиценза за предоставяне на социалната услуга „Терапия и рехабилитация“;

- 73 лиценза за предоставяне на социалната услуга „Обучение за придобиване на умения“;
  - 55 лиценза за предоставяне на социалната услуга „Подкрепа за придобиване на трудови умения“;
  - 9 лиценза за предоставяне на социалната услуга „Дневна грижа“;
  - 46 лиценза за предоставяне на социалната услуга „Резидентна грижа“;
  - 8 лиценза за предоставяне на социалната услуга „Осигуряване на подслон“;
  - 12 лиценза за предоставяне на социалната услуга „Асистентска подкрепа“.
- В периода 01.01.2024 г. – 31.12.2024 г. са издадени 233 лиценза за предоставяне на различни видове социални услуги в подкрепа на хора с увреждания, в т.ч. и изложени на насилие, както следва:
- 39 лиценза за предоставяне на социалната услуга „Информирание и консултиране“;
  - 30 лиценза за предоставяне на социалната услуга „Застъпничество и посредничество“;
  - 27 лиценза за предоставяне на социалната услуга „Общностна работа“;
  - 39 лиценза за предоставяне на социалната услуга „Терапия и рехабилитация“;
  - 28 лиценза за предоставяне на социалната услуга „Обучение за придобиване на умения“;
  - 13 лиценза за предоставяне на социалната услуга „Подкрепа за придобиване на трудови умения“;
  - 1 лиценз за предоставяне на социалната услуга „Дневна грижа“;
  - 34 лиценза за предоставяне на социалната услуга „Резидентна грижа“;
  - 7 лиценза за предоставяне на социалната услуга „Осигуряване на подслон“;
- 15 лиценза за предоставяне на социалната услуга „Асистентска подкрепа“.

22.

Параграф 38 от Препоръките, буква „в“

Препоръка на Комитета:

в) да интензифицира усилията за закрила на всички хора с увреждания от експлоатация, насилие и тормоз, включително и чрез провеждане на ефективни разследвания на всички случаи, за които има твърдения за използване на насилие и тормоз, и да създаде работни групи като даде приоритет на преследването на случаи на насилие, базирано на пола срещу жени и девойки с увреждания, и за осъждането на извършителите.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Полагане на усилия за:

- *Разписване в законодателството и прилагане на по-тежки наказания за психическото насилие;*
- *Изграждане на общ минимален стандарт за компетентност на всички структури в областите на европейската и националната нормативна уредба, разпознаване и познаване на феномените „домашно насилие“ и „насилие, основано на пола“, осигуряване на ясен механизъм на взаимодействие и алгоритъм на действие, така че да се гарантира тяхната ефективност;*
- *Нужда от задълбочаване на експертизата на специалистите от всички институции чрез допълнителни обучения и супервизии;*
- *Подобряване на информираността на експертите за възможните ресурси за подкрепа на жертвите;*
- *Повече социални услуги за жертви на домашно насилие във всеки регион;*
- *Ангажиране на всички заинтересовани страни с обща политика за ранна превенция, превенция в семейството, училището, на работното място и др., която да е осмислена и да се споделя и отстоява от експерти и политици.*

Отговорни институции/организации:

МП и всички заинтересовани страни

Срок:

До 2026 г.

Изпълнение:

Темата за домашното насилие е изключително важна и приоритетна за Министерството на правосъдието (МП). МП отдавна полага усилия и предлага решения на този глобален проблем в България. През годините бяха предприети редица действия и мерки, насочени към усъвършенстване на правната рамка с цел ефективното противодействие на насилието във всичките му форми, в т.ч. и за неговото предотвратяване, за защита на пострадалите и за ефективно съдебно преследване на извършителите.

В началото на 2019 г. бяха приети нормативни изменения в Наказателния кодекс (НК) (обн., ДВ, бр. 16 от 22.02.2019 г.): въведе се дефиниция за случаите, в които престъплението е извършено „в условията на домашно насилие“; криминализираха се всички форми на домашно насилие; допълниха се квалифицираните състави на убийствата и телесните повреди, отвлечането, противозаконното лишаване от свобода, принудата, закана с престъпление; въздигнаха се в престъпление всички форми на системно следене на друго лице; въведоха се по-високи санкции при неизпълнение на съдебно решение или на заповед за защита от домашно насилие и повторност; въведе се служебно преследване на всички форми на домашно насилие.

В Наказателно-процесуалния кодекс (НПК) също бяха направени промени: въведе се забрана при умишлено причиняване на смърт да се провежда съкратено съдебно следствие; предвиди се незабавно информироване на пострадалия със специфични нужди от защита в случаите, когато задържаният извършител на насилието избяга или бъде пуснат на свобода временно или окончателно.

С оглед въвеждането на Директива 2012/29/ЕС за установяване на минимални стандарти за правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления и за замяна на Рамково решение 2001/220/ПВР на Съвета, през 2023 г. са изменени НПК и Законът за подпомагане и финансова компенсация на пострадалите от престъпления (ДВ, бр. 48 от 2 юни 2023 г.). Целта на предложените изменения е осигуряването на подходящи мерки за защита на пострадалите, които да доведат до намаляване на риска от вторично и повторно виктимизиране, сплашване и отмъщение от страна на извършителя и до адекватна подкрепа, съобразена с нуждите на пострадалия и неговите близки. В съответствие с изискванията на Директивата се разширява списъкът с процесуални права на пострадалите:

- добавя се правото да бъдат придружавани от лице по техен избор. Съдействието и моралната подкрепа, които това лице може да окаже, ще допринесат за по-доброто взаимодействие на пострадалия с органите на досъдебното производство по време на извършването на процесуално-следствените действия;
- предвижда се разпитът на деца-свидетели със специфични нужди от защита да се провежда в присъствието на педагог или психолог. Когато това е необходимо, разпитът се провежда и в присъствието на родителя, настойника или попечителя. В случаите на домашно насилие или на престъпление против половата неприкосновеност по искане на пострадалия разпитът може да се извърши от лице от същия пол;
- урежда се извършването без излишно забавяне на индивидуална оценка на пострадалия след първия контакт на компетентните органи с него. Тя следва да определи физическото и психическото състояние на пострадалия в резултат на претърпяното престъпление и да установи наличието на специфични нужди от защита. В тази връзка са приети и изменения в Закона за подпомагане и финансова компенсация на пострадалите от престъпления;

- осигурява се възможност членовете на семейството на пострадалия, претърпели имуществени и неимуществени вреди от престъпления от общ характер, също да получат подпомагане по реда на Закона за подпомагане и финансова компенсация на пострадалия от престъпления. За по-голяма яснота се въвежда отделна дефиниция на „членове на семейството“ на пострадалия.

Закон за изменение и допълнение на Закона за защита от домашното насилие:

През 2022 г. в Министерството на правосъдието бе изготвен проект на Закон за изменение и допълнение на Закона за защита от домашното насилие (ЗИД на ЗЗДН). Той предвижда осигуряване на бърза и ефективна защита на пострадалите от домашно насилие и упражняване на превантивно и възпиращо действие върху извършителя на насилието. Проектът предвиждаше:

- разширяване на предметния обхват на закона и формулиране на основна цел на закона с оглед преценката по законосъобразност на издаваните актове;
- гарантиране на задължението на държавата да провежда последователна държавна политика в областта на домашното насилие чрез координиране, прилагане, наблюдение и оценка на политиките и мерките за предотвратяване и борба с домашното насилие;
- разширяване на кръга на правните субекти, на които се предоставя защита по реда на Закона за защита от домашно насилие;
- разширяване на кръга на правните субекти, които могат да инициират образуване на производство по издаване на заповед за защита.
- улесняването на достъпа до правосъдие;
- увеличаването на мерките за защита от домашното насилие, които могат да се налагат от компетентните органи и регламентиране на срока им на действие;
- създаване на Национален съвет за превенция и защита от домашно насилие като постоянно действащ колективен и консултативен орган за осъществяване на държавната политика по превенция и защита от домашното насилие;
- регламентиране на координационен механизъм между всички компетентни органи, общините и съдебната власт, който да създаде ясни правила за действие и координация, за да се гарантира надеждна, навременна и адекватна защита на лицата, претърпели насилие;
- регламентиране на национална информационна система за превенция и защита от домашно насилие и национален регистър на случаите на домашно насилие;
- оптимизиране на съдебното производство, вкл. и чрез разширяване на местната подсъдност по делата за домашно насилие.
- регламентиране на програми за превенция и защита и на специализирани услуги, осигуряващи защита, помощ и подкрепа на лица, пострадали от домашното насилие или в риск и извършители.

В резултат на усилията на МП през 2023 г. е приет Закон за изменение и допълнение на Закона за защита от домашното насилие (ЗИД на ЗЗДН). Законът е обнародван в ДВ, бр. 66 от 2023 г., и влиза в сила от 1 януари 2024 г. с изключение на разпоредбите, които уреждат функционирането на Националния съвет за превенция и защита от домашното насилие, които влизат в сила от 1 август 2023 г.;

Съгласно приетия Закон за изменение и допълнение на Закона за защита от домашното насилие (чл. 6е, ал. 6) със закона за държавния бюджет на Република България за съответната година по бюджета на Министерския съвет се определят средства за финансиране на проекти на органите на изпълнителната власт, органите на местното самоуправление и местната администрация и юридическите лица, които осъществяват дейности по превенция и защита на лицата, пострадали от домашно насилие или в риск/, при условие че те осъществяват дейности по този закон, за разработване и изпълнение на:

- Програми за превенция на домашното насилие относно:

- а) работа с органите на съдебната власт;
- б) работа с органите на Министерството на вътрешните работи, включително обучение на полицаи и други служители на правоприлагащите органи за идентифициране на случаите на домашно насилие, по протоколи за реагиране и прилагане на съответното законодателство; програмата се приема от Министерството на вътрешните работи;
- в) обучение в учебните заведения за предотвратяване на домашното насилие и насърчаване на равнопоставеността и уважението между половете; програмата се приема от Министерството на образованието и науката;
- г) обучение на лицата, които извършват превенцията и защитата по закона;
- д) мониторинг на прилагането на закона;
- е) подготовка и провеждане на информационни кампании, семинари и конференции;

- Специализирани услуги за предоставяне на защита, помощ и подкрепа на лица, пострадали от домашно насилие или в риск, които включват:

- а) национална телефонна линия за помощ на лица, пострадали от домашно насилие или в риск;
- б) социално, психологическо и правно консултиране и специализирани програми за възстановяване и/или защита на лица или деца, жертви на домашно насилие или свидетели, в консултативен център;
- в) социално, психологическо и правно консултиране и специализирани програми за възстановяване и/или защита на лица или деца, жертви на домашно насилие или свидетели, в защитено жилище;

Специализираните услуги за предоставяне на защита, помощ и подкрепа на лица, пострадали от домашно насилие или в риск се предоставят съобразно желанието и личния избор на лицата, пострадали от домашно насилие или в риск, и са безвъзмездни. Услугите се предоставят независимо дали пострадалите са изразили съгласие да сътрудничат за разкриване на извършителя на домашното насилие.

- Специализирани програми за преодоляване на агресията и справяне с гнева за извършители на домашно насилие, които включват социално и психологическо консултиране. Програмата може да бъде част от комплекс за специализирани услуги или да се предоставя самостоятелно.

Предвидено е, процедурите по избор на юридически лица, които осъществяват превенция на домашното насилие по реда ЗЗДН, условията и редът за финансирането, отчитането и контролът на дейностите по превенция се определят с правилника за прилагане на закона при спазване на правилата за държавните помощи.

Условията, редът и минималните стандарти за предоставяне на специализираните услуги и програми за защита от домашното насилие по реда на ЗЗДН, както и финансирането им и контролът се уреждат с правилника за прилагане на закона.

Във връзка със зачестили през м. юли 2023 г. случаи на домашно насилие между лица, които не са в брак или във фактическо съпругеско съжителство, но се намират в партньорски взаимоотношения, на 1 август 2023 г. в Народното събрание е внесен Законопроект за изменение и допълнение на Закона за защита от домашното насилие, № 49-354-01-87 от група народни представители. Предложеният законопроект има за основна цел да се разшири кръгът на пострадалите лица, които могат да потърсят защита по реда на Закона за защита от домашното насилие, като в обхвата на закона се включат лицата, които са или са били в интимна връзка, като се премахва изискването за съвместно съжителство. Законопроектът е приет и е обнародван в ДВ, бр. 69 от 2023 г.

Закон за изменение и допълнение на Закона за правната помощ:

С приемането на Закона за изменение и допълнение на Закона за правната помощ, обнародван в ДВ, бр. 102 от 2022 г., в сила от 27 декември 2022 г., се разшири кръгът от лица от уязвими социални групи, имащи право на безплатна правна помощ. В този кръг бяха включени и лицата с увреждания, получаващи месечна подкрепа съгласно Закона за хората с увреждания, чийто месечен доход не е достатъчен, за да упълномощят адвокат, и лицата, чието запрещение се иска или са поставени под запрещение.

Освен това въведените нови видове правна помощ дават възможност на лицата с физически и ментални увреждания да ползват адвокат, определен и назначен по реда на Закона за правната помощ, и за консултация и подготовка на документи за започване или провеждане на производство за издаване на индивидуален административен акт и/ или неговото оспорване по административен ред, както и представителство в извънсъдебни процедури, като например в административни производства пред Комисията за защита от дискриминация, Комисията за защита на потребителите, Държавната агенция за бежанците при Министерския съвет, Агенцията за социално подпомагане и нейните структури, в производства при оспорване на решения на ТЕЛК пред НЕЛК, в процедури по медиация, и др.

С приетите законодателни промени се гарантира нормативно и институционално защитата на правата и интересите на лицата с физически и ментални увреждания, чрез осигуряването на безплатна правна помощ в по-широк обхват от адвокат, вписан в Националния регистър за правна помощ, което е предпоставка за достъп до правосъдие и справедлив процес. Регламентира се правната възможност за лицата да получат безплатно съдействие от адвокат в пълен обем от консултацията и подготовката на документи за образуване на административно или съдебно производство, до представителство включително, което може да бъде не само пред съда, но и пред държавен или общински орган във връзка със защита на социални, здравни права, преодоляване на дискриминационни политики и в други случаи.

Изготвяне на проект на Координационен механизъм за помощ и подкрепа на пострадали от домашно насилие:

В края на 2023 г. Министерството на правосъдието изготви проект на Координационен механизъм за помощ и подкрепа на пострадали от домашно насилие. Координационният механизъм урежда основните процедури на взаимодействие между органите на изпълнителната власт на централно и местно ниво, органите на местното самоуправление и местната администрация, юридическите лица, доставчици на специализирани услуги за защита, помощ и подкрепа или програми за възстановяване по реда на ЗЗДН и доставчиците на специализирани услуги за лица, пострадали от домашно насилие по реда на Закона за социалните услуги. Взаимодействието се осъществява на три етапа: извествяване и насочване, определяне на мерки за закрила и мерки за дългосрочна подкрепа и социално включване след прекратяване на насилието. Целта е обединяване на усилията на всички институции и граждански организации за синхронизация и системно координиране на всички нива и между всички институции в държавата за изпълнението на държавната политика за защита от домашното насилие в случай на постъпване на сигнал от конкретно пострадало лице.

Координационният механизъм за помощ и подкрепа на пострадали от домашно насилие е представен за първи път на първото заседание на Националния съвет за превенция и защита от домашно насилие (21 февруари 2024 г.). Координационният механизъм е приет на второто заседание на Националния съвет за превенция и защита от домашно насилие, което се проведе на 28 май 2024 г. Съгласно чл. 6б, ал. 1, т. 3 от ЗИД на ЗЗДН, Националният съвет следва да го представи за приемане от Министерския съвет.

Актуализиране на Правилника за прилагане на Закона за защита от домашното насилие в съответствие със ЗИД на ЗЗДН, обн. ДВ, бр. 66 и 69 от 2023 г.:

Съгласно § 31, ал. 3 от преходните и заключителните разпоредби на ЗИД на ЗЗДН (обн., ДВ, бр. 66 от 2023 г.) в 6-месечен срок от обнародването на закона в „Държавен вестник“ Министерският съвет следва да приведе в съответствие с него Правилника за прилагане на Закона за защита от домашното насилие.

В тази връзка със Заповед № Р-2 от 08.01.2024 г. на министър-председателя на Република България е сформирана междуведомствена работна група под ръководството на г-н Георги Николов, заместник-министър на правосъдието и с участието на представители на МП със задача да приведе Правилника за прилагане на Закона за защита от домашното насилие в съответствие със ЗИД на ЗЗДН. В резултат от работата на работната група е изготвен проект на Постановление за изменение и допълнение на Правилника за прилагане на Закона за защита от домашното насилие.

Правилникът е обнародван в ДВ, бр. 74 от 2024 г., в сила от 30 август 2024 г.

На 16 март 2023 г. е сключен Меморандум за сътрудничество и партньорство между Министерството на вътрешните работи, Министерството на правосъдието, Националното бюро за правна помощ и 16 адвокатски съвета за ефективно сътрудничество и обезпечаване на навременна и адекватна защита и осигуряване на безплатна правна помощ на пострадалите от домашно насилие.

През 2024 г. е започнала процедура по разширяване на обхвата на Меморандума чрез присъединяване на Фондация „Асоциация Анимус“, която все още не е приключила. Увеличеният ръст на допуснатите заявления за оказване на правна помощ на пострадалите от домашно насилие през 2024 г. в сравнение с 2023 г. (2024 г. – 139 броя, 2023 г. – 66 бр.) доказва безспорната полза за пострадалите от домашно насилие лица.

През декември 2023 г. стартира мобилното приложение „Помогни ми“, разработено от Националното бюро за правна помощ по проект на Норвежкия финансов механизъм. Приложението съдържа информация за контакти (адреси и телефони) на всички държавни и неправителствени институции, имащи отношение към домашното насилие – лечебни заведения, полицейски управления, служби за социално подпомагане, регионални центрове за консултиране към адвокатските колегии, изградени на регионален принцип на територията на цялата страна. Практиката показва, че през 2024 г. мобилното приложение „Помогни ми“ активно се е ползвало (до 2025 г. има 1120 изтегляния и 2820 посещения).

Във връзка с приетата през 2024 г. Директива (ЕС) 2024/1385 на Европейския парламент и на Съвета от 14 май 2024 година относно борбата с насилието над жени и домашното насилие, към настоящия момент в МП е сформирана работна група със задача да извърши цялостен анализ на съответствието на българската нормативна уредба с Директива (ЕС) 2024/1385 и да подготви необходимите изменения и допълнения в законодателството с цел привеждането му в съответствие с разпоредбите на акта.

Независим живот и включване в общността (чл. 19)

23.

Параграф 40 от Препоръките, буква „а“

Препоръка на Комитета:

В съответствие с Общ коментар № 5 (2017) относно независим живот и включване в общността, Комитетът препоръчва държавата – страна по Конвенцията: а) значително да ускори процеса на преход, като осигури на всички лица с увреждания, живеещи в някаква форма на институция, включително и в психиатрични болнични звена, и в малки групи в общността, правото и възможността да живеят независимо в общността, като обръща специално внимание на лицата с психологически увреждания,

интелектуални затруднения, деца с увреждания и лица в напреднала възраст с увреждания.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Разработване на План за действие за периода 2022-2027 г. за изпълнение на Националната стратегия за дългосрочна грижа;

Отговорни институции/организации:

За разработване на Плана за действие – ПЕРГ;

Срок:

2021 г.

Изпълнение:

Процесът на деинституционализация на грижата за хората с увреждания и възрастните хора се реализира посредством приетите стратегически документи – Национална стратегия за дългосрочна грижа⁴, План за действие за периода 2018-2021 г. за изпълнение на Националната стратегия за дългосрочна грижа⁵ и План за действие за периода 2022-2027 г. за изпълнение на Националната стратегия за дългосрочна грижа⁶. С оглед направения от Комитета коментар за ускоряване на процеса на преход следва да се уточни, че Националната стратегия за дългосрочна грижа е с хоризонт 2034 г., като нейното изпълнение се осъществява поетапно чрез планове за действие за определени периоди. Процесът на деинституционализация е и законово подкрепен чрез ЗСУ. В ЗСУ е предвидено съществуващите домове за хора с увреждания да се закрийт до 1 януари 2035 г., а съществуващите домове за стари хора да се реформират до 1 януари 2025 г., за да отговорят на стандартите за качество, определени в Наредбата за качеството на социалните услуги. В ЗСУ са заложили и основните принципи на процеса на деинституционализация. С приемането през месец юни 2022 г. на Наредбата за качеството на социалните услуги, за домовете за лица с увреждания нормативно са определени самостоятелни стандарти и критерии за качество, които ще гарантират осигуряването на завишен контрол до тяхното закриване. В срок до 12 месеца от влизането в сила на наредбата доставчиците на социални услуги следва да приведат предоставяните от тях услуги в съответствие със стандартите за качество, определени в наредбата.

Националната стратегия и плановете за действие за периода 2018-2021 г. и 2022-2027 г. са изготвени и съгласувани с широкото участие на всички заинтересовани страни – представители на ключови институции, местната власт и организации от гражданския сектор, работещи в сферата на защитата на правата на хората с увреждания и в областта на предоставянето на социални услуги. Цитираните стратегически документи са в унисон с Общите европейски насоки за преход от институционална грижа към грижи в общността, както и с Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания. Във фокуса на тези документи е основното правило за живот в общността, а резидентната грижа е изключението само за тези лица със сериозни увреждания и зависимост от грижа, които поради дългите години институционализация, липса или незаинтересованост на близки и липса на собствени жилища, се нуждаят от преход и място за живеене. Сред основните принципи, които се съблюдават при изпълнението на плановете е именно спазването на принципите, залегнали в Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Изпълнение на Плана за действие, чиято цел е осъществяване на втория етап на процеса на деинституционализация на грижата за хората с увреждания и възрастните хора. Целят се интервенции за осигуряването на равен достъп до услуги, включително за дългосрочна грижа и повишаване на качеството и разширяване на обхвата на

⁴ Приета с Решение на Министерския съвет № 2 от 07.01.2014 г.

⁵ Приет с Решение на Министерския съвет № 28 от 19.01.2018 г.

⁶ Приет с Решение на Министерския съвет № 509 от 21.07.2022 г.

предоставяните социални услуги, въвеждане на интегрирани подходи при предоставянето на социални услуги, както и развитие на интегрираното предоставяне на подкрепа и интегрираните здравно-социални услуги.

Отговорни институции/организации:

За изпълнение на Плана за действие – МТСП, МФ, МЗ, МРРБ, АСП, общини, НПО и други заинтересовани страни.

Срок:

2027 г.

Изпълнение:

Планът за действие за периода 2018-2021 г. за изпълнение на Националната стратегия за дългосрочна грижа изтече. Почти всички от заложените дейности в него са изпълнени, като някои от тях продължават да се изпълняват. Всички мерки, свързани със законодателни инициативи, са изпълнени. Мерките за осигуряване на подкрепа в домашна среда и в общността на лица с увреждания и възрастни хора, зависими от грижа, се осъществяват с финансиране от държавния бюджет. В мерките, свързани с изграждане и ремонт на необходимата инфраструктура за предоставяне на социални и интегрирани здравно-социални услуги, се отчита напредък, като изпълнението на база 71 услуги е приблизително 79%. 53 от тези 71 услуги са напълно завършени. Продължава изпълнението на проекта на АСП по операция „Нова дългосрочна грижа за възрастните и хората с увреждания“ – ЕТАП 1 по ОПРЧР 2014-2020 г. Проектът се реализира в изпълнение на заложените мерки в Плана за действие 2018-2020 г. за изпълнение на Националната стратегия за дългосрочна грижа, като основните му цели са свързани с:

- подготовка за извеждане на хората с психични разстройства и с умствена изостаналост, настанени в 10 специализирани институции, определени за закриване, и на лица, трайно пребиваващи в 11 Държавни психиатрични болници (ДПБ) по социални индикации;

- създаване на възможност за независим живот и превенция на институционализацията на хората с психични разстройства и с умствена изостаналост.

Конкретно е предвидено закриването на общо десет институции за пълнолетни лица с психични разстройства и пълнолетни лица с умствена изостаналост, както следва:

✓ Домове за пълнолетни лица с психични разстройства (ДПЛПР):

1. Община Струмяни, с. Раздол;
2. Община Малко Търново, с. Заберново;
3. Община Дряново, с. Радовци;
4. Община Своге, местност „Свражен“, гара Лакатник;
5. Община Тополовград, с. Радовец;

✓ Домове за пълнолетни лица с умствена изостаналост (ДПЛУИ):

6. Община Велико Търново, с. Пчелище;
7. Община Кюстендил, с. Преколница;
8. Община Сливен, местност „Качулка“⁷;
9. Столична община, с. Подгумер;
10. Община Шумен, с. Лозево.

По данни на АСП към 31.12.2022 г. са реализирани следните дейности в изпълнение на основните цели, заложен в проекта:

- до края на месец август 2022 г. са изготвени общо 967 броя оценки на потребностите на лица от целевата група – потребители на социални услуги в специализираните институции, определени за закриване и лица, трайно пребиваващи в ДПБ по социални индикации;

---

⁷ За Дома за пълнолетни лица с умствена изостаналост в местност „Качулка“ в рамките на Плана за действие 2018-2020 г. за изпълнение на НСДГ е предвидено поетапно намаляване на капацитета му, а не изцяло закриване.

- разработени са Методика за закриване на специализираните институции за хора с увреждания и Методика за реформиране на домовете за стари хора, съдържащи конкретни стъпки, методи и принципи, които ще подпомогнат общините в цялостния процес по закриване и реформиране на специализираните институции;

- разработени са обучителни пакети за продължаващо обучение на специалистите от социалната и здравната система по програми за социална работа с хора с психични разстройства и с умствена изостаналост. Същите са обединени в наръчник;

- разработен е Механизъм за оценяване на удовлетвореността на потребителите от предлаганите услуги в новата среда, който е утвърден от ръководителя на проекта;

- предстои провеждането на обучения на всички заинтересовани страни по реализиране на визираните по-горе методики и Наръчника за продължаващо обучение;

- в периода между месец септември 2021 г. и месец ноември 2022 г. са изведени общо 414 потребители от специализирани институции и трайно пребиваващи пациенти от ДПБ. Всички лица са настанени в новосъздадени социални услуги за резидентна грижа. Стартирана е процедура по извеждане на още 67 лица;

- Закрити са четири специализирани институции – ДПЛУИ – с. Преколница, общ. Кюстендил, ДПЛПР – с. Заберново, общ. Малко Търново, ДПЛПР – с. Раздол, общ. Струмяни и ДПЛПР – с. Радовци, общ. Дряново. Започната е процедура по закриване на ДПЛПР – г. Лакатник, общ. Своге и ДПЛУИ – с. Пчелище, общ. Велико Търново;

- създадена е добра организация по извеждане и настаняване на лицата от целевите групи в новосъздадените 21 социални услуги за резидентна грижа за лица с психични разстройства и 12 социални услуги за резидентна грижа за лица с умствена изостаналост.

Предприети са мерки и действия от отговорните институции за закриване на ДПЛПР – с. Говежда, общ. Георги Дамяново, обл. Монтана, ДПЛУИ – с. Куделин, общ. Брегово, обл. Видин и ДПЛУИ – с. Самуил, общ. Самуил, обл. Разград. Мерките включваха и създаване и финансиране на нови социални услуги, в които да бъдат изведени лицата от трите дома, предвидени за закриване. По данни на АСП са извършени следните действия:

- Всички потребители от ДПЛУИ – с. Куделин са изведени и със Заповед № РД01-2496/08.12.2021 г. на изпълнителния директор на АСП специализираната институция е закрыта, считано от 01.01.2022 г.;

- Всички потребители от ДПЛПР – с. Говежда са изведени и със Заповед № РД01-1164/01.07.2022 г. на изпълнителния директор на АСП специализираната институция е закрыта, считано от 01.07.2022 г.;

- Всички потребители от ДПЛУИ – с. Самуил са изведени и е стартирала процедура по закриването на специализираната институция.

По информация от АСП в резултат от изпълнението на процеса на деинституционализация на грижата за възрастните хора и хората с увреждания в периода м. януари-декември 2022 г. са закрыти общо 6 специализирани институции за хора с увреждания с 360 места. Същевременно, за същия период са създадени 11 нови услуги за дневна грижа и терапия и рехабилитация за 350 потребители и 29 нови услуги за резидентна грижа за хора с увреждания за 443 потребители, за които вече е осигурена устойчивост чрез финансиране от държавния бюджет.

През 2022 г. и към настоящия момент в рамките на проект „За по-добро качество и ефективност на социалните услуги в България“, който се изпълнява от МТСП с асоциираното партньорство на Националното сдружение на общините в Република България, продължава провеждането на специализирани обучения по прилагането на стандартите и критериите за качество на социалните услуги, определени в Наредбата за качеството на социалните услуги. Проектът се финансира по ОПРЧР 2014-2020 г. Основната цел на обученията е запознаването на служителите с въведените нови стандарти за качество на социалните услуги и с критериите за тяхното изпълнение. Акцент е поставен и върху ангажиментите на доставчиците на социални услуги за осъществяване на

мониторинг и контрол на предоставяните от тях услуги. Обученията са напълно безплатни и целят да допринесат за укрепване и подобряване на капацитета на всички доставчици на социални услуги.

Планът за действие за периода 2022-2027 г. за изпълнение на Националната стратегия за дългосрочна грижа бе приет през месец юли 2022 г. Той обхваща мерките през втория етап от изпълнението на процеса на деинституционализация на грижата за лицата с увреждания и възрастните хора и повишаване на ефективността на системата за дългосрочна грижа.

Ключово място в плана е отредено на предвидените за реализация мерки и дейности, насочени към: осигуряване на подкрепа в домашна среда на лица с увреждания и възрастни хора, зависими от грижа; развитие на качествени и достъпни социални и интегрирани здравно-социални услуги, закриване на 41 дома за хора с увреждания и реформиране на домовете за стари хора; повишаване на ефективността на системата за дългосрочна грижа; изграждане на необходимата инфраструктура за предоставяне на услугите. В унисон с Националната стратегия за дългосрочна грижа приоритет на новия план е развитието на мрежа от качествени и достъпни социални и интегрирани здравно-социални услуги в домашна среда и в общността. Новите услуги ще отговарят на принципите на деинституционализация на грижата за лицата с увреждания и възрастните хора при зачитане на техните права съобразно потребностите им. Нов акцент в плана за действие е изпълнението на иновативни мерки за въвеждане на съвременните информационни и комуникационни технологии при предоставянето на услуги в домашна среда като телекеър и телеасистенция. Ще бъдат пилотирани и нови подходи за подкрепа за независим живот на хората с увреждания от типа „организация на споделено живеене“ и „активна грижа“. По плана се предвижда: осигуряване на качествена грижа и подкрепа в нови услуги в общността за минимум 2 700 лица с психични разстройства, умствена изостаналост, физически увреждания, със сетивни нарушения и с деменция, които ще бъдат изведени от специализирани институции; създаване на нови услуги за резидентна и дневна грижа и подкрепа за над 8 300 лица с увреждания и възрастни хора в невъзможност за самообслужване; грижа и подкрепа в домашна среда и в общността, включително и чрез патронажна грижа, дистанционни услуги и асистентска подкрепа за над 50 000 лица с увреждания и възрастни хора в невъзможност за самообслужване. В 840 от вече съществуващите социални услуги, делегирани от държавата дейности, ще се подобри средата, включително и чрез мерки за осигуряване на енергийна ефективност.

Новите услуги, които ще бъдат изградени ще са изцяло в съответствие с Наредбата за качеството на социалните услуги. Всички нови социални услуги, които ще се създават, ще бъдат предоставяни в материална база, отговаряща на определени качествени характеристики, ще бъдат достъпни за всички целеви групи (включително за лица със специални потребности), ще осигуряват възможност за социално включване в общността на лицата (включително и като физическа близост на сградата до общността и до подкрепящи услуги) и не на последно място – средата за предоставяне на услугите ще бъде организирана по такъв начин, че да създава условия за независим живот на лица, които ги ползват. Доставчиците е необходимо да осигурят подходяща среда за дейността на услугата в близост до други услуги (образователни, здравни, терапевтични, спортни, за организация на свободното време и други) и на комуникативно място, така че в най-голяма степен да се отговори на потребностите на потребителите.

Изключително важно е да се посочи, че в рамките на новата социална инфраструктура, която ще се изгражда, не е включено само изграждане и оборудване на нови социални и интегрирани здравно-социални услуги за резидентна грижа, а и на подкрепящи специализирани и консултативни социални услуги за лица с увреждания, които да осигурят възможност за адекватна дневна грижа, консултация, терапия, рехабилитация, придобиване на умения за водене на самостоятелен живот и за придобиване на трудови умения от лицата с увреждания.

Изпълнението на Плана за действие за периода 2022-2027 г. за изпълнение на Националната стратегия за дългосрочна грижа е обвързано с конкретни мерки и дейности от Плана за възстановяване и устойчивост (ПВУ). Финансирането на Плана за действие за периода 2022-2027 г. е подкрепено както от държавния бюджет, така и със средства от Европейския фонд за регионално развитие, Европейския социален фонд+ и чрез ПВУ. За всички създадени услуги в рамките на реформата е предвидено да се осигури устойчивост от държавния бюджет след приключване на проектното финансиране.

На 07.10.2022 г. Управляващият орган на Програма „Развитие на човешките ресурси“ 2021-2027 г. отвори за кандидатстване мярка „Грижа в дома“, която е с бюджет от 175 млн. лв. Тази мярка е първата от заложените мерки в изпълнение на Плана за действие за периода 2022-2027 г. Чрез мярка „Грижа в дома“ се разширяват възможностите за предоставяне на социални и интегрирани здравно-социални услуги в домашна среда. Услугите ще се предоставят на нуждаещите се за период от 12 месеца и ще включват доставка на хранителни продукти и продукти от първа необходимост, профилактика на здравето и социално значими заболявания и съдействие, предоставяне на психологическа подкрепа. По мярката ще бъде осигурен и транспортът на служителите от и до домовете на хората в нужда, както и обучения и супервизия на служителите. Очаква се с мярка „Грижа в дома“ да бъдат обхванати около 32 000 възрастни и хора с увреждания, които ще получават интегрирани услуги според индивидуалните си потребности. Дейностите по операцията ще се реализират до 2025 г.

Паралелно с това, от 2021 г. и към момента (2023 г.) продължава предоставянето на социалната услуга Асистентска подкрепа по реда на ЗСУ с финансиране от държавния бюджет. Услугата се развива от 264 общини с възможност за подкрепа на 20 226 потребители. Асистентската подкрепа е специализирана социална услуга, която включва подкрепа от асистент за самообслужване, движение и придвижване, промяна и поддържане на позицията на тялото, изпълнение на ежедневни и домакински дейности и комуникация. Асистентската подкрепа не се ограничава до подкрепа на лицата само в домашната им среда. Тя се предоставя и извън нея. Асистентската подкрепа по реда на ЗСУ се предоставя за лица в надтрудоспособна възраст в невъзможност за самообслужване, които нямат определена по съответния ред степен на намалена работоспособност, както и за деца с трайни увреждания и пълнолетни лица с трайни увреждания с определена чужда помощ, които не ползват асистентска подкрепа, помощ за осигуряване на асистентска подкрепа или за които не се получава помощ за грижа в домашна среда по реда на друг закон. Насочването за ползване на асистентска подкрепа, която се финансира от държавния и общинския бюджет, се извършва само от общината, която предоставя услугата. Общината организира предоставянето на асистентската подкрепа по начин, който да позволи комплексно предоставяне на различните видове социални услуги в домашна среда. Контролът на дейността на асистентите и на отчитането на предоставената асистентска подкрепа се осъществява от общината, когато услугата се финансира от държавния и общинския бюджет.

През 2022 г. Министерство на здравеопазването участва в разработването на План за действие за периода 2022-2027 г. за изпълнение на Националната стратегия за дългосрочна грижа. Планът е приет с Решение № 509 на Министерския съвет от 21 юли 2022 г. и в него към мерките за повишаване на ефективността на системата за дългосрочна грижа е определена *Мярка 3: Предоставяне на здравни грижи за нуждаещи се лица с увреждания и възрастни хора в невъзможност за самообслужване*. Дейностите към тази мярка са насочени към първичната извънболнична медицинска помощ и достъпността до нея, развитие на продължителното лечение и акцент към обслужването на лицата с психични разстройства в напреднала възраст, включително превенция и ранна диагностика на деменцията. Определен е срок за реализация на тези дейности до 2027 година, като ангажираните с изпълнението институции и организации са Министерство на

здравеопазването, Националният център по общественото здраве и анализи, Медицинските университети.

През 2022 г. е изготвено и прието Постановление на Министерския съвет № 158 от 7 юли 2022 г. за създаване на Национален съвет по психично здраве, обн. ДВ. бр.54 от 12 юли 2022 г. Със заповед на министъра на здравеопазването по предложение на съответните министри, ръководители на ведомства и организации е определен поименният състав на Националния съвет по психично здраве. Националният съвет по психично здраве е постоянно действащ консултативен орган към Министерски съвет за осъществяване на координация, сътрудничество и консултации при изпълнението и мониторинга на Националната стратегия за психично здраве на гражданите на Република България 2021 – 2030 г. който след конституирането си до края на 2022 г. проведе три заседания.

Чрез Националния съвет по психично здраве ще започне изпълнението на дейностите по стратегията, част от които са за подкрепа на процеса на деинституционализация на хората с психични заболявания и подкрепата им в общността, като се стартира с подготовката на изпълнението на ключова за целта дейност - Оценка на потребностите на населението (общо и на лежащите в психиатрични стационари) от психично-здравни услуги и тяхното предоставяне на териториално ниво и изготвяне на анализ на броя на възрастните и децата, нуждаещи се от специализирани социални услуги.

Актуална информация за изпълнение на препоръката се съдържа в точка 24, Параграф 40, буква „б“.

24.

Параграф 40 от Препоръките, буква „б“

Препоръка на Комитета:

б) да увеличи ресурсите за разработване на индивидуализирани услуги на подкрепа за хората с увреждания, независимо от какъв вид или на каква възраст. Тези услуги трябва да включват партньорска подкрепа и персонална помощ.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Разработване, приемане и изпълнение на План за действие за периода 2022-2027 г. за изпълнение на Националната стратегия за дългосрочна грижа, в който ще се заложат конкретни мерки, дейности, финансиране, отговорни институции и организации, както и срокове за изпълнение.

Отговорни институции/организации:

За изпълнение на Плана за действие – МТСП, МФ, МЗ, МРРБ, АСП, общини, НПО и други заинтересовани страни.

Срок:

2027 г.

Изпълнение:

През отчетния период процесът на деинституционализация на грижата за възрастните хора и хората с увреждания продължава да се реализира чрез изпълнение на законово регламентираните разпоредби в тази насока (в ЗСУ и подзаконовите нормативни актове към него) и заложените мерки и дейности в Плана за действие за периода 2022-2027 г. за изпълнение на Националната стратегия за дългосрочна грижа⁸.

По информация от АСП в резултат от изпълнението на процеса на деинституционализация на грижата за възрастните хора и хората с увреждания в периода м. януари-декември 2023 г. са закрити общо 3 специализирани институции за хора с увреждания със 169 места:

1. Дом за пълнолетни лица с психични разстройства – гара Лакатник, общ. Своге, с 83 места, считано от 02.03.2023 г.;

⁸ Приет с Решение на Министерския съвет № 509 от 21.07.2022 г.

2. Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост – с. Самуил, общ. Разград, с 27 места, считано от 09.03.2023 г.;

3. Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост – с. Пчелище, общ. Велико Търново, с 59 места, считано от 01.05.2023 г.

Същевременно, общият брой на създадените през 2023 г. нови социални услуги за пълнолетни лица е 69 с общ брой потребители 1 351. От тях 21 са подкрепящи специализирани услуги за 690 потребители и 48 са услугите за резидентна грижа за 661 потребители.

В периода м. януари-декември 2024 г. са закрити общо 2 специализирани институции за хора с увреждания със 131 места:

1. Дом за пълнолетни лица с умствена изостаналост в с. Три кладенци, община Враца, с 41 места, считано от 01.01.2024 г.

2. На 17.04.2024 г. е издадена Заповед от изпълнителния директор на АСП за предварително одобрение за промяна на броя на потребителите от 90 на 24 на Дома за пълнолетни лица с умствена изостаналост в с. Лозево, общ. Шумен, а считано от 01.10.2024 г. домът е закрит.

Общият брой на създадените през 2024 г. нови социални услуги за пълнолетни лица е 27 с общ брой потребители 498. От тях 7 са подкрепящи специализирани услуги за 230 потребители и 20 са услугите за резидентна грижа за 268 потребители. Увеличен е броят на местата в 10 социални услуги със 120 места – в 7 подкрепящи специализирани услуги със 109 места и в 3 социални услуги за резидентна грижа с 11 места.

През периода 1 януари 2023 г. – 31 декември 2024 г. продължи без прекъсване предоставянето на социалната услуга Асистентска подкрепа по реда на ЗСУ с финансиране от държавния бюджет. През 2023 г. стандартът за финансиране на социалната услуга Асистентска подкрепа, като делегирана от държавата дейност за 1 субсидиран потребител, е увеличен спрямо 2022 г. и е бил в размер на 5 545 лв. През 2024 г. стандартът за финансиране е увеличен на 7 016 лв. спрямо този за 2023 г. или с 1 471 лв. повече. И през 2023 г. и през 2024 г. услугата се развива от 263 общини с възможност за подкрепа на 21 710 потребители за разлика от 2022 г., когато услугата е била с възможност за предоставяне за 20 226 потребители. Към 31 декември 2023 г. в услугата са включени реално повече от 17 700 деца и пълнолетни лица с увреждания и възрастни хора в невъзможност за самообслужване, а през 2024 г. – почти 18 800 души. Услугите в домашна среда допринасят за превенция на институционализацията, подобряване на качеството на живот, независимост и социално включване на лицата.

В съответствие с провежданата реформа в областта на социалните услуги и дългосрочната грижа се наблюдава устойчиво увеличение на социалните услуги, финансирани със средства от държавния бюджет чрез бюджетите на общините, както и на ежегодно осигуряваните от държавния бюджет средства за тяхното предоставяне. През 2023 г. с финансиране от държавния бюджет в страната са функционирали общо 1 840 социални услуги с възможност за подкрепа на повече от 63 600 потребители, а през 2024 г. – 1 879 услуги за 65 088 потребители. Осигурените от държавния бюджет средства през 2024 г. са увеличени с 257,9 млн. лв. (или с 40%) спрямо 2023 г. През 2024 г. стандартите за финансиране на социалните услуги, делегирани от държавата дейности, са увеличени с 26,5% спрямо 2023 г.

И през 2023 г. в рамките на проект „За по-добро качество и ефективност на социалните услуги в България“, който се изпълняваше от МТСП с асоциираното партньорство на Националното сдружение на общините в Република България, продължи провеждането на специализирани обучения по прилагането на стандартите и критериите за качество на социалните услуги, определени в Наредбата за качеството на социалните услуги. Проектът се финансираше по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014-2020 г. Основната цел на обученията бе запознаването на служителите с въведените нови стандарти за качество на социалните услуги и с критериите за тяхното изпълнение. Акцент бе поставен и върху ангажиментите на доставчиците на социални

услуги за осъществяване на мониторинг и контрол на предоставяните от тях услуги. Обученията бяха напълно безплатни и целяха да допринесат за укрепване и подобряване на капацитета на всички доставчици на социални услуги. В резултат на проведените обучителни семинари са обхванати повече от 1 800 професионалисти от системата на социалните услуги. В рамките на 5 месеца в периода между м. октомври 2022 г. и м. февруари 2023 г. бяха проведени обучения във всяка от 28-те области на България.

През 2024 г. продължи изпълнението на заложените в Плана за действие за периода 2022-2027 г. за изпълнение на Националната стратегия за дългосрочна грижа мерки по предоставяне на услуги в домашна среда за хора с увреждания и възрастни хора в невъзможност за самообслужване по процедура „Грижа в дома“ по ПРЧР 2021-2027. По време на заседанието на Комитета за наблюдение на ПРЧР 2021-2027, което се проведе в средата на м. май 2024 г., бяха одобрени допълнителни средства в размер на 48 млн. лв., които да гарантират предоставянето на услугите до края на 2024 г. По този начин бюджетът на процедурата достигна 273 млн. лв. През м. декември 2024 г. – м. януари 2025 г. проектите на общините по процедура „Грижа в дома“ поэтапно започнаха да приключват. За гарантиране непрекъсваемост на грижите за възрастните хора и хората с увреждания по ПРЧР е разработена и одобрена нова операция „Иновативни здравно-социални услуги“. Тя надгражда предоставяната по процедура „Грижа в дома“ подкрепа и с услуги от разстояние чрез телекеър. Очаква се чрез нейното изпълнение да се изгради и приложи иновативен модел за дистанционен мониторинг на здравния и психосоциален статус на хора с хронични заболявания и трайни увреждания, както и на самотноживеещи възрастни в невъзможност за самообслужване. За целта ще се използват съвременните информационни и комуникационни технологии.

По ПРЧР 2021-2027 г. през отчетния период стартираха процедурите за укрепване на капацитета на АСП – „Повишаване на капацитета на служителите на Агенцията за социално подпомагане във връзка с модернизирани системи за социална закрила“ – Компоненти 1 и 2, както и процедурата, свързани с укрепване на капацитета на АКСУ – „Повишаване ефективността на предоставяне на социални услуги и мониторирането им“, процедурата за продължаваща подкрепа на процеса по подготовката и извеждането на хората, настанени в домовете за пълнолетни лица с увреждания, определени за закриване в рамките на втория етап от процеса на деинституционализация на грижата за възрастните хора и хората с увреждания и други дейности – „Продължаваща подкрепа за дългосрочна грижа“. Също така, предстои пилотиране на нови подходи за подкрепа за независим живот на хората с увреждания от типа „организация на споделено живеење“ и „активна грижа“.

Одобен беше Докладът за изпълнението през 2023 г. на Плана за действие за периода 2022-2027 г. за изпълнение на Националната стратегия за дългосрочна грижа. Паралелно с изготвянето на този доклад беше разработен, обсъден и одобрен и Доклад за изпълнението на Препоръката на Съвета относно достъпа до финансово приемливи висококачествени дългосрочни грижи (2022/с 476/01), който обхваща периода 08.12.2022 г. – 31.05.2024 г. Докладът е изпратен на ЕК. Предстои организирането на работата по разработването на Доклада за изпълнението през 2024 г. на Плана за действие за периода 2022-2027 г. за изпълнение на Националната стратегия за дългосрочна грижа.

Част от мерките по Плана за действие за периода 2022-2027 г. за изпълнение на Националната стратегия за дългосрочна грижа се изпълняват с подкрепа от Националния план за възстановяване и устойчивост на Република България (НПВУ). Инвестициите по Проект ПЗ9 „Модернизирани на дългосрочната грижа“ на НПВУ са в общ размер на 753 млн. лева. Основната цел е да се подкрепи продължаването на реформата на системата на социалните услуги, в т.ч. за дългосрочна грижа, чрез финансиране на изграждането и оборудването на нови социални и интегрирани здравно-социални услуги за резидентна грижа и съпътстващи специализирани и консултативни социални услуги за лица с увреждания и на реформирането на съществуващите домове за стари хора. Напредъкът по изпълнението на процедурите по Проект ПЗ9 „Модернизирани на дългосрочната грижа“ към 31 декември 2024 г., е както следва:

- Процедура BG-RRP-11.010 „Извършване на строителни дейности и доставка на оборудване и обзавеждане с оглед реформиране на съществуващите домове за стари хора“, която се изпълнява в рамките на подкомпонент 1.2 от проект „Модернизиране на дългосрочната грижа“, е обявена на 09.12.2022 г., с краен срок за подаване на предложения за изпълнение на инвестиции по процедурата (след удължаване) - 24 април 2023 г. По процедурата са подадени 81 предложения за изпълнение на инвестиции за реформиране на домове за стари хора (от седемдесет и три общини – допустими конкретни бенефициенти). По време на оценителния процес се установи, че исканите средства в рамките на получените предложения за изпълнение на инвестиции от общините (над 494 млн. лв.) значително надхвърлят наличния ресурс предвиден по процедурата в размер на 189,8 млн. лв. През м. февруари 2024 г. от Министерството на финансите (МФ) е одобрено предложение средства в размер на 186,2 млн. лв. да бъдат прехвърлени от процедурата за енергийна ефективност, по която не се констатира интерес за кандидатстване, към процедурата за реформиране на домовете за стари хора. В резултат на това, бюджетът на процедурата за домовете за стари хора е увеличен на 376 млн. лв. (направени са изменения в поканата и условията за кандидатстване по процедурата). Оценката по процедурата, която беше спряна в периода м. юли 2023 – м. февруари 2024 г. (до получаване на одобрение на прехвърлянето на средства), е възобновена. Към 31 декември 2024 г. по процедурата са одобрени 79 предложения за изпълнение на инвестиции за над 340 млн. лв. Две проектни предложения са все още в етап на оценка.

- Процедура BG-RRP-11.011 „Повишаване на енергийната ефективност на социалната инфраструктура за предоставяне на социални услуги, делегирана от държавата дейност“, която е в изпълнение на Компонент 2 от проект „Модернизиране на дългосрочната грижа“, е обявена на 28.02.2023 г. Процедурата е обявена без определен краен срок за кандидатстване, до изчерпване на финансовия ресурс. Бюджетът по процедурата е в размер на 215 млн. лв. Допустими конкретни крайни получатели са общини, на чиято територия функционира социална услуга в общността, делегирана от държавата дейност. По процедурата имаше минимален интерес от страна на общините, като бяха подадени само четири предложения. След прехвърлянето на средствата от тази процедура към процедурата за домовете за стари хора, бюджетът ѝ остана в размер на 28,8 млн. лв. Предвид изложеното са предприети стъпки за промяна в индикаторите, с писмо от м. януари 2024 г. към МФ е отправено искане – Етапна цел № 295 – „Саниране с цел икономии на енергия на съществуващи заведения, предоставящи социални услуги“ с целева стойност „840“, да се промени на не повече от „500“. Необходимо е да бъде направено и изменение на дейностите по нея – за целта е предложено процедурата да се насочи към изграждане на фотоволтаични инсталации в конкретните услуги, като в зависимост от това дали ще има промяна на индикатора – мощността им ще бъде в рамките на 30 или 15 киловата. Процедурата 31 декември 2024 г. е със спрян прием, като предстои след одобряване от ЕК на посочените промени да бъде рестартиран приемът на предложения за изпълнение на инвестиции по нея.

- Процедура BG-RRP-11.018 „Изграждане и оборудване на нови социални и интегрирани здравно-социални услуги за резидентна грижа и специализирани социални услуги за лица с увреждания“ се изпълнява в рамките на подкомпонент 1.1 – Изграждане и оборудване на нови социални и интегрирани здравно-социални услуги за резидентна грижа и специализирани социални услуги за лица с увреждания. Процедурата е насочена към създаването на 254 нови социални и интегрирани здравно-социални услуги за резидентна грижа и специализирани социални услуги, за да бъде възможно закриването на приблизително 60% от съществуващите специализирани институции за хора с увреждания до края на 2027 г. Процедурата е с бюджет 331 млн. лв. и е насочена към финансиране на изграждането на социални услуги в общините, на чиято територия е предвидено създаването на новите социални услуги във връзка със закриването на домовете за лица с увреждания, съгласно направеното предварително картиране на социалните услуги и Националната карта на социалните услуги (64 общини). В рамките на процедурата е

предвидено изграждането на следните 6 вида социални услуги: Резидентна грижа за пълнолетни лица с психични разстройства; Резидентна грижа за пълнолетни лица с интелектуални затруднения; Резидентна грижа за пълнолетни лица с физически увреждания; Резидентна грижа за пълнолетни лица с деменция; Резидентна грижа за пълнолетни лица със сетивни увреждания и Център за специализирана подкрепа за лица с увреждания и техните семейства. Процедурата е отворена за кандидатстване на 25.07.2024 г. На 04.11.2024 г. изтече срокът за кандидатстване, като бяха подадени проектни предложения от всички 64 общини – конкретни крайни получатели на средствата. Със Заповед № РД-01-313 от 13.11.2024 г. на ръководителя на Структурата за наблюдение и докладване е назначена комисия за оценка на получените по процедурата проектни предложения.

Изключително важно е да се посочи, че в рамките на новата социална инфраструктура, която ще се изгражда, не е включено само изграждане и оборудване на нови социални и интегрирани здравно-социални услуги за резидентна грижа, а и на подкрепящи специализирани и консултативни социални услуги за лица с увреждания, които да осигурят възможност за адекватна дневна грижа, консултация, терапия, рехабилитация, придобиване на умения за водене на самостоятелен живот и за придобиване на трудови умения от лицата с увреждания.

25.

Параграф 40 от Препоръките, буква „в“

Препоръка на Комитета:

в) да приеме законодателство за индивидуализирана и самоуправявана лична помощ и социални, и подкрепящи услуги, признавайки правото на независим живот и на включване в общността като субективно право на всички лица с увреждания, независимо какви са уврежданията и какво е необходимото ниво на подкрепа.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Усъвършенстване на законодателството, чрез което да се гарантира възможност на човека с увреждане по активен и отговорен начин да избира и управлява процеса по ползване на лична помощ, социални и подкрепящи услуги, което да му позволи да води независим и достоен живот в избраната от него общност.

Отговорни институции/организации:

МТСП, Общините, в качеството им на доставчици на социални услуги и механизма лична помощ, всички заинтересовани страни.

Срок:

Постоянен

Изпълнение:

С приемането на ЗСУ, който е в сила от 01.07.2020 г., се уреди изчерпателно материята от значение за сектора на социалните услуги в България, свързана с предоставянето, ползването, планирането, финансирането, качеството, контрола и мониторинга. Целите на ЗСУ са гарантиране на равен достъп до социални услуги, отговарящи на индивидуалните потребности на лицата, гарантиране на качеството и ефективността на социалните услуги, гарантиране на правото на всяко лице на подкрепа за живот в домашна среда и в общността, насърчаване на интегрирания подход при осигуряването на подкрепа на лицата, както и насърчаване и развитие на публично-частното партньорство при предоставянето на социални услуги. Съгласно ЗСУ социалните услуги се организират и предоставят в съответствие с принципите за наличие на различни видове социални услуги, достъпност на социалните услуги, индивидуализиране на подкрепата, всеобхватност, интегрираност и непрекъснатост на подкрепата, превенция на институционализацията, зачитане правата на лицата, ползващи социални услуги и гарантиране на активното им участие при вземането на решения, гъвкавост и прозрачност при управлението на социалните услуги и участие на всички заинтересовани страни и

използване на всички налични ресурси. Законодателната рамка предоставя по-голяма свобода и повече възможности на доставчиците за прилагането на гъвкави подходи в организацията и управлението на социалните услуги.

Вече е приета и подзаконова нормативна уредба към ЗСУ, което гарантира практическото изпълнение на предвидените в закона мерки:

➤ Правилник за прилагане на Закона за социалните услуги, приет с Постановление на Министерския съвет (ПМС) № 306 от 09.11.2020 г. (обн., ДВ, бр. 98 от 2020 г.);

➤ Наредба за планирането на социалните услуги, приета с ПМС № 133 от 6.04.2021 г. (обн., ДВ, бр. 29 от 2021 г.);

➤ Наредба за качеството на социалните услуги, приета с ПМС № 135 от 22.06.2022 г. (обн., ДВ, бр. 48, 49 и 50 от 2022 г., изм., ДВ, бр. 96 от 2024 г.). Както е посочено в информацията по т. 14 от плана във връзка с § 26 от Препоръките по чл. 10, се извърши преглед на наредбата, като промените предстои да бъдат предложени за приемане от МС през 2025 г.;

➤ Наредба за стандартите за заплащане на труда на служителите, осъществяващи дейности по предоставяне на социални услуги, които се финансират от държавния бюджет, приета с ПМС № 343 от 07.12.2020 г. (обн., ДВ, бр. 105 от 2020 г.);

➤ Устройствен правилник на Агенцията за качеството на социалните услуги (АКСУ), приет с ПМС № 220 от 18.08.2020 г. (обн., ДВ, бр. 75 от 2020 г.);

➤ Тарифа за таксите за издаване и подновяване на лиценз за предоставяне на социални услуги, приета с ПМС № 267 от 25.09.2020 г. (обн., ДВ, бр. 85 от 2020 г.).

В изпълнение на ЗСУ и Наредбата за планирането на социалните услуги с Решение № 574 от 08.08.2024 г. на Министерския съвет (обн., ДВ, бр. 68 от 2024 г.) е приета Националната карта на социалните услуги. Също така, със Заповед № РД-06-45/28.05.2021 г. на министъра на труда и социалната политика на основание чл. 128, ал. 1 от ЗСУ е утвърден Етичен кодекс на служителите, осъществяващи дейности по предоставяне на социални услуги.

През 2023 г. и 2024 г. социалните услуги продължават да се финансират съгласно стандартите за финансиране, разработвани по досегашния ред, т.е. по определените с решението на МС стандарти за делегираните от държавата дейности с натурални и стойностни показатели. Социалните услуги предстои да се финансират от държавния бюджет съгласно стандартите за финансиране на социалните услуги, определени по чл. 45 от ЗСУ, от 1 януари 2026 г. В тази връзка, през 2025 г. усилията на ангажираните институции са насочени към разработването на новите стандарти за финансиране по чл. 45 от ЗСУ. Те ще се определят в зависимост от: вида на социалната услуга по чл. 15 от ЗСУ; начина на ползване на социалната услуга; средата за предоставяне на социалната услуга; групата потребители на социалната услуга; продължителността на предоставяне на социалната услуга; стандартите за качество на социалната услуга и изискванията за необходимите специалисти. За социалните услуги, чрез които се осигурява дневна или резидентна грижа за лица в невъзможност за самообслужване, за лица с агресивно и проблемно поведение, за лица с потребност от постоянно медицинско наблюдение и медицинска грижа, се разработват и допълващи стандарти. Елементите на разходите, които формират размерите на стандартите за делегираните от държавата дейности за различните социални услуги и услугите, за които се разработва допълващ стандарт, са определени в Правилника за прилагане на Закона за социалните услуги.

26.

Параграф 40 от Препоръките, буква „д“

Препоръка на Комитета:

д) Да използва национални и международни финансови ресурси от Европейския съюз, за да ускори включването на хората с увреждания в обществото и да въведе ефикасни средства

за защита и насоки, за да се избегне харченето на национални и международни средства за създаване на инфраструктура, жилища и/или услуги, които не са достъпни и приемливи за всички лица с увреждания.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Продължаване на изпълнението на процеса на деинституционализация на грижата за децата, възрастните хора и хората с увреждания съгласно предвидените в Актуализирания план за действие за изпълнение на Националната стратегия „Визия за деинституционализацията на децата в Република България“ и Плана за действие за периода 2018-2021 г. за изпълнение на Националната стратегия за дългосрочна грижа.

Отговорни институции/организации:

Предвидените в двата плана отговорни институции и организации

Срок:

Предвидените в двата плана срокове.

Изпълнение:

Деинституционализацията както на грижата за децата, така и на грижата за хората с увреждания и възрастните хора в България се основава изцяло на принципите, заложи в Общите европейски насоки за преход от институционална грижа към услуги, предоставяни в общността и е съобразена с Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания. И в двата плана (Актуализирания план за действие за изпълнение на Националната стратегия „Визия за деинституционализацията на децата в Република България“ и Плана за действие за периода 2018-2021 г. за изпълнение на Националната стратегия за дългосрочна грижа, чието действие изтече) са определени правила при изграждане на необходимата инфраструктура за новите услуги, които гарантират, че те няма да се изграждат на отдалечени места и места без необходимите подкрепящи услуги и инфраструктура. Не се допуска изграждане на резидентни социални и интегрирани здравно-социални услуги в сградите на закрити или предстоящи за закриване специализирани институции. За изграждане на инфраструктурата на новите услуги са създадени функционални характеристики за всички видове услуги, включващи градоустройствени и ситуационни изисквания, в т.ч. изисквания към прилежащата социална инфраструктура, изисквания по отношение на помещения и площи, оборудване/обзавеждане и др. Двата плана се финансират от държавния бюджет и от ОПРЧР и ОПРР за програмния период 2014-2020 г. За всички новосъздадени услуги е предвидено осигуряване на устойчивост чрез финансиране от държавния бюджет. Тези правила са относими и към Плана за действие за периода 2022-2027 г. за изпълнение на Националната стратегия за дългосрочна грижа.

И към момента от държавния бюджет се осигурява значителен ресурс за финансиране на социални услуги, който се увеличава ежегодно. Информация по въпросите е представена и по-горе в Препоръките по чл. 7 и чл. 19.

Дейностите по Плана за действие за периода 2022-2027 г. за изпълнение на Националната стратегия за дългосрочна грижа ще се финансират от държавния бюджет, както и от Плана за възстановяване и устойчивост (753 млн. лв.), Програма „Развитие на човешките ресурси“, съфинансирана от националния бюджет и ЕСФ + (632 млн. лв.) и от Програма „Развитие на регионите“, съфинансирана от националния бюджет и ЕФРР (до 139,7 млн. лв.).

Актуална информация за изпълнение на препоръката се съдържа в точка 24, Параграф 40, буква „б“.

Лична мобилност (чл. 20)

27.

Параграф 42 от Препоръките

Препоръка на Комитета:

Комитетът препоръчва държавата – страна по Конвенцията, да увеличи усилията си за повишаване на личната мобилност и да позволи на хората с увреждания достъп до

технически помощни средства за придвижване, устройства, оборудване и медицински изделия, които са достъпни и/или безплатни, включително като увеличава средствата за тях.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Усъвършенстване и разширяване на обхвата на действащата Национална програма за достъпна жилищна среда и лична мобилност.

Отговорни институции/организации:

МТСП, общини и заинтересованите страни

Срок:

До 2026 г.

Изпълнение:

Съгласно промените в Националната програма за достъпна жилищна среда и лична мобилност (Националната програма) от 2022 г. е разширен е обхватът на допустимите за финансиране дейности, свързани с осигуряването на лична мобилност (Компонент 2 от Програмата), отчитайки специфичните им потребности, чрез предвидено реализиране на дейности за изменение в конструкцията на моторно превозно средство (МПС), в т.ч. за приспособяване/преустройство на органите за управление на МПС и за монтиране на помощно съоръжение/приспособление за качване/сваляне на инвалидна количка в МПС, за закупуването на МПС с извършено изменение в конструкцията, и съвместно с тези дейности се предоставя възможност за обучение за придобиване на правоспособност за управление на МПС, при липса на такава. Уредена е синхронизация с приложимите технически изисквания, стандарти и изисквания за достъпност. По този начин се гарантира подобряване на реда, условията и процедурите за кандидатстване и извършване на дейности за осигуряване на необходимата публична подкрепа за предоставяне на алтернативи пред личната мобилност за хората с трайни увреждания, по начин, благоприятстващ засилване на адекватността и ефикасността по отношение на обхвата и качеството на подкрепата, съобразно действащите регулации и спецификите на целевата група. Същевременно стремежът е дейностите по Програмата да се предоставят при съблюдаване на подхода за редуциране на административната тежест, вкл. чрез допускане за кандидатстване по постоянен или настоящ адрес на кандидатите за постигане на по-голяма гъвкавост. Така се предостави възможност на по-широк кръг от хора с трайни увреждания да се възползват от финансиране по Програмата.

Актуална информация относно повишаване на личната мобилност, посредством Националната програма, е посочена в „Достъпност (член 9), Точка, 11, Параграф 24 от Препоръките, буква „б“.

Предвид стартирания преход от медицински към социален модел се полагат активни усилия за надграждане и апробиране на иновативни мерки, посредством предоставяне на висококачествени техники и технологии извън обхвата на съществуващата публична подкрепа в тази област, за създаване на условия за подобряване на качеството на живот чрез участие на пазара на труда, образователната система и др. Пример е реализацията на проект „Предоставяне на помощни средства за лица с трайни увреждания“, част от НПВУ (описан по-долу) с насоченост към насърчаване на дейностите по осигуряване на лична мобилност и достъпност за хора с трайни увреждания за тяхното социално приобщаване, като се отчитат и специфичните им потребности. По този начин се създава възможност за осигуряване на достъп до помощни средства за мобилност, на спомагателни устройства и технологии, подходящи за хора с увреждания, в унисон с прилагането на националните ни ангажименти, съобразно изискванията на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания, конкретно Член 19 Независим живот и включване в общността и Член 20 Лична мобилност.

С нормативни промени, приети през 2020 г. съгласно чл. 73, ал. 2 от Закона за хората с увреждания финансирането и предоставянето на помощните средства, приспособленията, съоръженията и медицинските изделия за хората с увреждания се осъществяват от Националната здравноосигурителна каса (НЗОК) въз основа на механизъм и стандарти за качество на помощните средства, приспособленията, съоръженията и медицинските изделия за хората с увреждания, като средствата за това се предоставят от държавния бюджет с трансфер чрез бюджета на Министерството на здравеопазването.

Тези дейности се осъществяват от НЗОК, считано от 01.07.2022 г.

По отношение на подзаконовата нормативна уредба през 2022 г. е създаден и приет пакет от нормативни промени, които обхващат целия процес по финансиране, предоставяне и ползване на ПСПСМИ за хората с увреждания. Промените засягат следните нормативни актове:

1. Правилника за прилагане на Закона за хората с увреждания;
2. Правилника за устройството и организацията на работа на органите на медицинската експертиза и на регионалните картотеки на медицинските експертизи;
3. Правилника за дейността и организацията на работа на Националния съвет за хората с увреждания, реда за признаване на национална представителност на организациите на и за хората с увреждания и контрола за спазването на критериите за национална представителност;
4. Устройствения правилник на Изпълнителната агенция по лекарствата.
5. Наредба № 10 от 2009 г. за условията, реда, механизма и критериите за заплащане от Националната здравноосигурителна каса на лекарствени продукти, медицински изделия и на диетични храни за специални медицински цели и на помощни средства, приспособления, съоръжения и медицински изделия за хората с увреждания, договаряне на отстъпки и възстановяване на превишените средства при прилагане на механизъм, гарантиращ предвидимост и устойчивост на бюджета на НЗОК.
6. Наредба № 7 от 31 март 2021 г. за условията и реда за съставяне на списък на медицинските изделия по чл. 30а от Закона за медицинските изделия и за определяне на стойността, до която те се заплащат.
7. Устройствения правилник на Агенцията за хората с увреждания.
8. Приета е Наредба № Н-3 от 27 юни 2022 г. за условията и реда за осъществяването и контрола на дейностите по предоставяне, ползване и ремонт на помощни средства, приспособления, съоръжения и медицински изделия за хора с увреждания.
9. Приета е Наредба за отмяна на Наредба № РД-07-8 от 2019 г. за условията и реда за осъществяване и контрол на дейностите по предоставяне и ремонт на помощни средства, приспособления, съоръжения и медицински изделия за хората с увреждания.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Приемане на нормативни промени във връзка с преминаване на осигуряването на помощни средства, приспособления, съоръжения и медицински изделия за хората с увреждания от социалната към здравната система.

Отговорни институции/организации:

МЗ, МТСП

Срок:

До 2026 г.

Изпълнение:

Съгласно чл. 73, ал. 2 от Закона за хората с увреждания, финансирането и предоставянето на помощните средства, приспособленията, съоръженията и медицинските изделия за хората с увреждания се осъществяват от Националната здравноосигурителна каса въз основа на механизъм и стандарти за качество на помощните средства, приспособленията, съоръженията и медицинските изделия за хората с увреждания, като

средствата за това се предоставят от държавния бюджет с трансфер от бюджета на Министерството на здравеопазването. Разпоредбата е приета от Народното събрание в края на 2020 г. и е в сила от 1 януари 2022 г.

Към министерството на труда и социалната политика бе създадена междуведомствена работна група, която да изготви План за действие за техническото изпълнение по предаване на информацията и база данни, свързани с дейностите по водене на регистъра по чл. 88 от Закона за хората с увреждания (ЗХУ) и отпускните целеви помощи по чл. 72, т. 1 от ЗХУ, както и предложение за работещ механизъм по отношение предоставяне и ползване на помощни средства, приспособления, съоръжения и медицински изделия. В работната група участват представители на Министерството на труда и социалната политика, Министерството на здравеопазването, Националната здравноосигурителна каса, Изпълнителната агенция по лекарствата, Агенцията за хората с увреждания и Агенцията за социално подпомагане.

В изпълнение на горната задача е изготвен План за действие за техническото изпълнение по предаване на информацията между институциите. Бяха изготвени и утвърдени от НЗОК „Бизнес процеси по предписване, отпускане, отчитане, заплащане и контрол на помощните средства, приспособленията, съоръженията и медицинските изделия“.

В края на 2021 година Националната здравноосигурителна каса направи предложение към ръководството на Министерство на здравеопазването за удължаване на преходния период за преминаване на дейността по предоставяне от НЗОК на помощни средства, приспособления, съоръжения и медицински изделия, предназначени за хората с увреждания до 31.12.2022 г., като това е намерило израз в Преходните и заключителни разпоредби на проектозакона за бюджета на НЗОК за 2022 година. Предложението е свързано с липсата към онзи момент все още на някои задължителни елементи, като обобщено може да се каже, че липсва изготвена и синхронизирана законова уредба, която да регламентира механизма за финансиране и стандарти за качество, условия, ред, механизъм и критерии за заплащане и контрол на ПСПСМИ от началото на 2022 г.

Във връзка с горното и в продължение на посочените действия към Министерство на здравеопазването е сформирана работна група, която изготви необходимите нормативни промени по отношение на дейностите по финансиране, предоставяне и ползване на помощни средства, приспособления, съоръжения и медицински изделия, предназначени за хората с увреждания. Съставът на работната група е междуведомствен и включва представители на Министерство на здравеопазването, Министерството на труда и социалната политика, Националната здравноосигурителна каса, Изпълнителната агенция по лекарствата, Агенцията за хората с увреждания и Агенцията за социално подпомагане.

През 1-то полугодие на 2022 г. бяха изготвени и приети подзаконовите нормативни актове, свързани с привеждане в съответствие по прилагане на действащото законодателство относно дългоочаквания от хората с увреждания нов механизъм за финансиране и предоставяне на помощни средства, приспособления, съоръжения и медицински изделия (ПСПСМИ) от относимите институционални и новите административни процеси в тази област. Реформираният механизъм е уреден с Постановление на МС №144 от 29.06.2022 г. за изменение и допълнение на Правилника за прилагане на Закона за хората с увреждания приет с ПМС № 65 от 2019 г., с цел неговото привеждане в съответствие с разпоредбите на чл. 73 от ЗХУ. Според новите правила, хората с увреждания имат право на ПСПСМИ извън обхвата на задължителното здравно осигуряване, определени индивидуално с медицински документ, издаден от ЛКК, ТЕЛК/НЕЛК, въз основа на конкретните им нужди и съгласно спецификация, утвърдена от НЗОК. В тази връзка е предвидено за предоставянето на ПСПСМИ, съответно за тяхното изработване или ремонт, човекът с увреждане или неговия представител, след получаване на съответния медицински документ, да подава заявление до управителя на НЗОК чрез директор на РЗОК, или до директора на РЗОК. В заявлението се посочват представените от лицето медицински документи, необходими за предоставянето на ПСПСМИ. В зависимост

от стойността на ПСПСМИ, съответно ремонта, компетентен да одобри заявлението е управителят на НЗОК, когато тази стойност надвишава 1000 лева, или директорът на РЗОК, когато стойността на помощното средство, приспособлението, съоръжението или медицинското изделие, съответно ремонта е по-ниска от 1000 лева. По подадените заявления ще се извършва предварителен контрол за съответствие с изискванията по спецификацията, утвърдена от НЗОК. Не може да бъде отказано одобряване на заявлението, ако са представени всички изискуеми документи с необходимото съдържание за съответните изисквания. Предвидена е и процедура за отстраняване на несъответствия по подадените документи. Дейностите по предоставяне, отчитане, контрол и заплащане на ПСПСМИ за хората с увреждания ще се извършват автоматизирано чрез специално създаден в НЗОК специализиран софтуер, с което да бъдат улеснени лицата да упражнят правото си на достъп до нужното им ПСПСМИ. Уредено е контролът върху дейностите по предоставяне, в това число изработване и ремонт на ПСПСМИ да се извършва от НЗОК и РЗОК, съгласно сключените договори. Целта на отпадането на законово ниво на процедурата по отпускане на целева помощ на хората с увреждания за изработване, покупка и/или ремонт на ПСПСМИ, е да се намали административната тежест за тези лица при предоставянето на необходимите им изделия. Регламентирано е хората с увреждания да получават съответните ПСПСМИ, в т.ч. тяхното изработване или ремонт, само от лица, вписани в регистъра, воден и поддържан от Изпълнителната агенция по лекарствата и сключили индивидуален договор с НЗОК.

Синхронизирани са съответните нормативни актове, издадени от министъра на здравеопазването и министъра на труда и социалната политика, регулирани от Закона за медицинските изделия, Закона за здравното осигуряване, Закона за здравето, Закона за лечебните заведения и Закона за хората с увреждания.

С цел пълноценно упражняване на правото за достъп до осигуряване на помощни средства, приспособления, съоръжения и медицински изделия, съгласно разпоредбата на чл. 71, ал. 1 от ППЗХУ, от 01.07.2022 г. хората с увреждания имат право на парична компенсация за пътни разходи в страната, когато индивидуално определените им с медицинския документ по чл. 73, ал. 1 от Закона за хората с увреждания помощни средства, приспособления, съоръжения и медицински изделия не могат да бъдат предоставени, изработени или ремонтирани по настоящ адрес и присъствието на лицата е необходимо.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Във връзка с изпълнение на препоръката в проекта на Националния план за възстановяване и устойчивост в частта Социално включване, сред мерките в подкрепа на най-уязвимите групи е заложен проект „Лична мобилност и достъпност за хората с трайни увреждания” с период на изпълнение 2021-2024 г. Целта на проекта е да насърчи дейностите по осигуряване на лична мобилност и достъпност за хора с трайни увреждания за тяхното социално приобщаване, като се отчитат и специфичните им потребности.

Предвижда се предоставяне на иновативни, модерни, висококачествени и високотехнологични помощни технически средства, в т.ч. подходяща компютърна конфигурация; специализирани софтуерни програми; електронни технически средства за компенсация на сетивен дефицит, адаптирани технически и медицински устройства и други, съобразно специфичните нужди, както и предоставяне на помощни средства за създаване на достъпна среда, свързана с мобилността и свободното придвижване.

Отговорни институции/организации:

МТСП

Срок:

2024 г.

Изпълнение:

Достъпността на хората с увреждания, тяхното приобщаване и създаването на условия за пълноценно участие в обществения живот е основен фокус в работата на МТСП и през 2022 г. По този повод МТСП планира да използва своите финансови инструменти, за да осигури подкрепа за изпълнението на ангажиментите си по КПХУ, в т.ч. чрез бъдещата Програма „Развитие на човешките ресурси“ 2021-2027 (ПРЧР) и Националния план за възстановяване и устойчивост (НПВУ), очертаващ помощта от Механизма за възстановяване и устойчивост от ЕС.

По приоритет 2 Социално включване и равни възможности на ПРЧР са предвидени възможности за създаването на условия за инвестиции за подобряване на достъпността на хората с увреждания.

С Решение на Министерски съвет № 203 от 07.04.2022 г. е одобрен актуализираният Национален плана за възстановяване и устойчивост (НПВУ) на Република България. Част от ангажиментите на МТСП по НПВУ е проект „Предоставяне на помощни средства за лица с трайни увреждания“. Проектът предвижда предоставяне на висококачествени и високотехнологични помощни технически средства на хора с трайни увреждания за създаване на достъпна среда, свързана с мобилността и свободното им придвижване, както и осигуряване на обучение за ползването им. Очакваният резултат е за около 3 300 лица с подобрен социален статус и качество на живот, и включване в пазара на труда, образователната система и др. Общият планиран ресурс е 24 млн. лева с период на изпълнение 2022-2024 г. Фактичката реализация на проекта стартира в началото на м. юни 2022 г.

През второто полугодие на 2022 г. бе изготвен проект на Методика за подбор на лица с трайни увреждания (Методиката). Методиката е основана на био-психо-социалния модел при съобразяване на Международната класификация на функционирането, уврежданията и здравето (МКФУЗ) на Световната здравна организация. Посредством нея ще се извърши подбор на лица с трайни увреждания и разпределение на високотехнологични помощни средства (ВПС), като ще се вземат предвид здравето и специфичните нужди и социално-демографските характеристики на тези лица. Методиката регламентира начина на кандидатстване, оценяване, подбор и класиране на кандидат-ползвателите на ВПС, в т.ч. изготвянето на оценка за идентифициране на потребността и полезността от осигуряването на ВПС, органите за оценка, проверки за двойно финансиране, и др.

Проектът на Методика е апробиран от лица с трайни увреждания и от социални работници от Агенцията за социално подпомагане, а също така е обсъден и подкрепен в рамките на Националния съвет за хората с увреждания на проведено на 29.11.2022 г. заседание. Методиката за подбор на лица с трайни увреждания е утвърдена със Заповед № РД-01-428 от 16.12.2022 г. на заместник министър-председателя по социалните политики и министър на труда и социалната политика и е обнародвана в Неофициалния раздел на Държавен вестник, брой 102 от 23 декември 2022 г.

Изпълнението на инвестиция „Предоставяне на помощни средства за лица с трайни увреждания“ по Националния план за възстановяване и устойчивост продължи и през 2024 г. като отчитайки спецификата на процеса по оценка на лицата с увреждания по реда на Методиката бяха предприети действия за неговата електронизация, което от своя страна породило известно забавяне.

След обезпечаването на електронизацията на процедурите по оценка бяха проведени обучения на социалните работници, ангажирани с оценяването на кандидатите. В периода 17.05.2024 – 17.07.2024 г. Агенцията за социално подпомагане проведе процедурата за подбор на кандидати за осигуряване на високотехнологичните помощни средства. Броят на одобрените кандидати в рамките на кампанията е 2 226.

За избор на изпълнители по инвестицията бяха проведени девет процедури по реда на Закона за обществените поръчки, като всички поръчки бяха прекратени без изпълнение, поради невъзможност доставките да бъдат изпълнени до 30 юни 2024 г. Удължаването на

договорите не е било възможно поради липса на потвърждение от страна на Европейската комисия на конкретен срок, в който да бъде реализирана инвестицията.

От страна на Министерството бяха предприети действия за удължаване на срока за изпълнение на инвестицията. След проведени преговори със структурите на Европейската комисия за промяна в обхвата на инвестицията, риска от загуба на договорените публични средства е минимизиран.

В периода 17.10.2024 – 30.10.2024 г. бяха проведени пазарни консултации за определяне на прогнозната стойност и прецизиране на техническите параметри на обществени поръчки по инвестиционния проект. Поради неявяване на потенциални кандидати по преобладаващата част от позициите не беше възможно резултатите от консултациите да бъдат използвани по отношение на последващи процедури за обществени поръчки.

С оглед на създадите се обстоятелства бе потърсен алтернативен подход, а именно, вместо повторно обявяване на обществени поръчки, механизма за закупуване на помощните средства да се осъществи на принципа на ваучерната система. За целта бе разработен проект на Постановление на Министерския съвет, чрез който се предвижда уреждане на условията и реда за предоставянето и финансирането на високотехнологичните помощни средства, изискванията към лицата, които предоставят изделията, последващия мониторинг и контрол. Право да предоставят високотехнологични помощни средства в рамките на Инвестицията ще имат лица, регистрирани като търговци по Търговския закон или по законодателството на друга държава – членка на Европейския съюз. Доставчиците, които ще предоставят медицински изделия или такива, изработвани по поръчка, следва да са вписани в регистъра, поддържан от Изпълнителната агенция по лекарствата. Всички лица, които отговарят на заложените условия, ще се включват в Списък на доставчиците, от който лицата с трайни увреждания ще имат възможността да правят избора си за доставка.

Предложеният подход ще даде възможност на човека с трайно увреждане да бъде страна в договорните отношения и да избере най-подходящото за него помощно средство от доставчик на свободния пазар, при съблюдаване на минимални технически параметри и в рамките на предварително определен размер на средствата за неговото финансиране. По този начин ще се минимизира рискът от забавяне в изпълнението, както и преодоляване на обстоятелства, които не могат да бъдат управлявани от МТСП като краен получател.

С прилагането на новия подход ще е възможно до м. септември на 2025 г. изделията да бъдат предоставени на одобрените кандидати, при което от съществено значение ще бъде активността на самите бенефициенти и на фирмите, извършващи доставките.

Свобода на изразяване и на мнение и на достъп до информация (чл. 21)

28.

Параграф 44 от Препоръките, буква „а“

Препоръка на Комитета:

Комитетът препоръчва държавата – страна по Конвенцията: а) официално да признае българския език на жестовете като приеме и изпълнява Закон за българския език на жестовете.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката

Разработен е проект на закон. Предстои приемане и прилагане на Закон за българския жестов език.

Отговорни институции/организации:

МОН и МТСП

Срок:

2021 г.

Изпълнение:

Като държава-страна по КПХУ България има ангажимента да предприеме подходящи мерки за даване на възможност на хората с увреждания да упражняват правото си на свобода на мнението и изразяването, като използват предпочитани от тях форми на комуникация, включително чрез възприемане и улесняване на използването на езика на знаците. Сред изискванията на страната ни по Конвенцията е да осигури условия за равен достъп на хората с увреждания, включително до информацията и комуникациите, като идентифицира и премахне всякакви пречки пред достъпността, в т.ч. ограничения при общуването, като това в частност обхваща предоставянето на форми за подкрепа като професионални преводачи на езика на знаците и други сходни форми.

В тази връзка на 06.02.2021 г. влезе в сила Закон за български жестов език (ЗБЖЕ). Той урежда обществените отношения, свързани с признаването на българския жестов език за естествен самостоятелен език и със зачитането на правото на глухите и на сляпо-глухите лица на изразяване и на информация чрез българския жестов език.

Действащият ЗБЖЕ регламентира правото на глухите и сляпо-глухите лица на безвъзмездна преводаческа услуга на български жестов език, осигурявана от органите за социално подпомагане за сметка на държавния бюджет, поради което този вид социална подкрепа е предвиден и обезпечен съответно чрез бюджета на МТСП. Тази услуга се отпуска индивидуално за всяко лице на годишна база до 120 часа. Глухите и сляпо-глухите студенти и докторанти имат право да получат допълнително още до 60 часа на семестър. Безвъзмездната преводаческа услуга се осигурява със заповед на директора на съответната дирекция „Социално подпомагане“, издадена по искане на глухото или сляпо-глухото лице. Преводчески услуги от и на български жестов език по реда на Закона се извършват само от лица, включени в Списък на преводачите на български жестов език, воден от Агенцията за хората с увреждания (АХУ), за които са въведени конкретни изисквания. В чл. 25, ал. 1 от ЗБЖЕ е вменено задължение на министъра на труда и социалната политика да издаде Наредба за условията и редът за отпускане, отказване, отчитане, изплащане и контрол на безвъзмездна преводаческа услуга на български жестов език по чл. 20, ал. 1 и 2 от ЗБЖЕ. На основание § 8 Преходните и заключителни разпоредби на ЗБЖЕ министърът на труда и социалната политика издава наредбата по чл. 25, ал. 1 в 6-месечен срок от влизането в сила на закона. Това наложи подготовка за разработването и приемането на подзаконовия нормативен акт. В резултат на предприетите действия, на 07.09.2021 г. в Държавен вестник, брой 74, бе публикувана Наредба № РД-06-51 от 27 август 2021 г. за условията и реда за осигуряване на безвъзмездна преводаческа услуга на български жестов език, която влезе в сила от деня на нейното обнародване.

В хода на прилагане на ЗБЖЕ бяха установени обстоятелства, които наложиха необходимостта от прецизиране на разпоредбите, касаещи приложното поле на закона, отнасяща се до социалното включване и равните възможности за глухите и сляпо-глухите лица с оглед по-доброто регламентиране на обществените отношения, свързани с предоставянето, отчитането и контрола върху преводаческите услуги, с цел постигане на прозрачност, целесъобразност и ефективност на разходваните публични средства. С подготовката на законови промени, осъществени през 2022 г., се осигури възможност за преодоляване на констатираните проблеми за постигане на една от основните цели на ЗБЖЕ - осигуряване на безвъзмездна преводаческа услуга на български жестов език за глухите и сляпо-глухите лица.

В закона са регламентирани правата и задълженията на институциите в системата на предучилищното и училищното образование във връзка с осигуряването на условия за изучаване, усвояване и използване на българския жестов език. За тези цели през последните години Министерството на образованието и науката иницира и подкрепи научни разработки от висши училища и от юридически лица с нестопанска дейност, като през 2020 година са разработени следните методически ръководства: Методическо ръководство за обучение по български жестов език в предучилищна и начална училищна възраст; Методическо ръководство за подготовка на преводачи по български жестов език;

Методическо ръководство за обучение на сляпоглухи по български жестов език и алтернативни средства за комуникация. Проведени са и научни изследвания на детската лексика в българския жестов език, както и три продължаващи изследвания на граматиката на българския жестов език. Издаден е и детски речник на български жестов език (научно-изследователски и образователен ресурс за специалисти и родители на глухи деца). Възложено е и разработване на Дигитален онлайн речник и сайт на български жестов език в подкрепа на обучението деца с увреден слух (4 – 11 г.).

През учебната 2021/2022 година към катедра „Специална педагогика“ към факултета „Науки за образованието и изкуствата“ на СУ „Св. Климент Охридски“ е разкрита магистърската програма „Жестов език в образованието“ за придобиване на образователно-квалификационна степен „магистър“. Програмата има амбициозната задача да осигури възможност на завършилите студенти да придобият професионална квалификация „Специален педагог – учител по жестов език“. Предстои да се разработи и професионална квалификация по професията „Специален педагог – учител по български жестов език“.

Освен това Министерството на образованието и науката продължава да осигурява превод от и на български жестов език на лица с увреден слух при административното обслужване или при провеждането на мероприятия и работни срещи с тяхно участие. Периодично се изготвят и предоставят от МОН и новини на български жестов език в сферата на образованието.

В периода 12 – 14 октомври 2022 г. МОН организира и проведе в партньорство с Регионалния център за подкрепа на процеса на приобщаващото образование (РЦПППО) – София-град и с фондация „Заслушай се“ първата по рода си за България международна научна конференция на тема: „Жестовият език в образованието и науката“.

Със заповед на министъра на образованието и науката е утвърден поименен състав на Съвета за българския жестов език, който координира дейностите, свързани с развитието на българския жестов език.

В рубриката „Приобщаващо образование“, обособена на сайта на МОН, се публикува периодично актуална информация по отношение на българския жестов език.

Министерството на образованието и науката ще продължи да насърчава и подкрепя научни изследвания на организации, включително на и за хора с увреден слух и на сляпоглухи лица, свързани с развитието на лексиката и граматиката на българския жестов език, създаването на електронни образователни ресурси и на методически ръководства за неговото прилагане в образованието.

Сред основните политики на Министерството на образованието и науката е и осигуряването на разумни улеснения за участие на ученици със специални образователни потребности в националното външно оценяване (НВО) и в държавните зрелостни изпити (ДЗИ). В тази връзка се осъществява цялостна организация и координация на дейностите за осигуряване на подкрепяща среда (разумни улеснения по чл. 107 от Наредбата за приобщаващото образование) за участието на ученици със специални образователни потребности в НВО и ДЗИ. Улесненията включват и подготовка на материали за ученици, които имат нужда да използват материали на уголемен шрифт (Arial bold 22 pt – за ученици с нарушено зрение и Arial bold 16 pt – за ученици с обучителни трудности).

За учебната 2021/2022 година за явяване на НВО са осигурени материали на уголемен шрифт за 49 ученици с нарушено зрение и за 164 ученици с обучителни трудности, а за явяване на ДЗИ – за 19 зрелостници с нарушено зрение и за 24 зрелостници с обучителни трудности.

През 2023-2024 година са осъществени и дейности по изпълнението на Закона за българския жестов език и с оглед въвеждането на българския жестов език в образованието, приет от Народното събрание, в сила от 6 февруари 2021 г.

През февруари 2023 г. е изменена и утвърдена от министъра на образованието и науката Наредбата за придобиване на квалификация по професията „Преводач от и на български жестов език“. Същевременно е направено допълнение в Закона за българския

жестов език, че преводачът от и на български жестов език може да бъде и лице, което е с придобита образователно-квалификационна степен "бакалавър" по специалността "Български жестов език" от професионално направление "Филология".

През 2023 г. е приета работата по изготвянето на Дигитален онлайн речник и сайт на български жестов език в подкрепа на обучението деца с увреден слух (4 – 11 г.) със заснети всички лексикални единици и словосъчетания в прости изречения на български жестов език, представени от глухи младежи, и изготвени ръчни форми за всяка жестава лексема. Предстои да се сключи договор с фирма, с който да се възложи извършването на необходимите дейности за осигуряване на общодостъпност на дигиталния тематичен речник на българския жестов език.

През 2024 година е представено и поредното – четвърто научно изследване на граматиката на българския жестов език.

Понастоящем се работи и върху създаването на национални програми с фокус върху развитието и прилагането на българския жестов език в образователната система – което включва и създаването на научно обосновани и практически приложими методически ръководства за обучение по български жестов език и алтернативни средства за комуникация.

С оглед преодоляването на ограничения достъп до информация на лицата с увреден слух през 2024 година Министерството на образованието и науката възобнови излъчването на новини на български жестов език, които се публикуват периодично на страницата на МОН и в специализираната рубрика „Новини на български жестов език“ в YouTube канала на МОН. За периода август – декември 2024 година беше направен превод на български жестов език на отчета на Министерството на образованието и науката, съдържащ информация за посочения период.

При провеждането на мероприятия, организирани от Министерството, в които участват глухи лица и сляпо-глухи лица, се осигурява задължително преводач от и на български жестов език. Министерството на образованието и науката през последните години си сътрудничи с Националната асоциация на преводачите на жестов език (НАПЖЕБ) с оглед осигуряване на преводачески услуги за нуждите на МОН.

29.

Параграф 44 от Препоръките, буква „б“

Препоръка на Комитета:

б) да приеме мерки за предоставяне на информация във формат Easy Read и засили усилията и организациите, които вече подкрепят и ползват Easy Read и други достъпни формати;

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Увеличаване на броя на национално представителните организации на и за хората с увреждания, които предоставят информация във формат Easy Read и други достъпни формати.

Отговорни институции/организации:

Национално представителните организации на и за хората с увреждания и всички заинтересовани страни

Срок:

До 2026 г.

Изпълнение:

Редица национално представителни организации на и за хората с увреждания реализират своята дейност на територията на страната. С оглед спецификите на различните видове увреждания, организациите, чиято дейност е от голямо значение за приобщаването на хората с увреждания са Сдружение „Съюз на слепите в България“ (ССБ), Сдружение „Национална асоциация на сляпо-глухите в България“ (НАСГБ), Българската асоциация на лица с интелектуални затруднения (БАЛИЗ), Национален център за рехабилитация на слепи (НЦРС) и др. Работата на тези организации е насочена, както към рехабилитационни

дейности по отношение на сетивните и интелектуалните нарушения, така и към ограмотвяване и създаване на умения у увредените лица за ползване на създадени и поддържани от същите тези организации различни формати за лесно четене.

- Сдружение „Съюз на слепите в България“ (ССБ)

ССБ издава плоскопечатни, брайлови и говорещи списания, с общ тираж от 11 500 за 2022 г. Организацията издава печатния орган на ССБ – списание „Заря“, в което се отразява многообразната дейност на Съюза и постиженията в областта на защитата на правата на хората без зрение. Списание „Заря“ излиза месечно и се издава в плоскопечатен, брайлов, аудио и електронен вариант. Чрез списанието членовете на ССБ получават информация за постижения в областта на офталмологията, социалните услуги, образованието, техническите помощни средства и др. На страниците на печатния орган се публикуваха и изяви на талантиливи незрящи поети и писатели.

Ежемесечно се издават брайловите списания ежемесечно „Спектър“ и тримесечно „Есперанта файреро“, ежемесечно говорещите списания „Знание“ (информация за новости от света на науката, високите технологии, открития в медицината и други), „Съвременност“ (новини в областта на културата и изкуствата, исторически факти, интервюта с български и чуждестранни известни личности), „Домашен съветник“ (полезни съвети за дома, здравето, семейството, козметика и мода), „Литературен калейдоскоп“ (литература и изкуство), „Наблюдател“ (политически анализи, коментари и интервюта със видни личности). На 3 месеца от ССБ през 2022 г. е издавано и говорещото списание „Булгаро есперантисто“, съдържащо информация за събития от световната есперантистка общност. Общия брой абонати на изданията на ССБ през 2022 г. е достигнал 400.

В студиото за запис на говорещи книги на ССБ през 2022 г. са записани 77 нови заглавия художествена литература. Съюза предоставя на своите членове фонд от 4 207 аудио книги, като общия брой на ползвателите на говорещи списания и книги е 1 640 човека.

С цел популяризиране дейността на ССБ и предоставяне на полезна информация, Съюза администрира два сайта, които през 2022 година са посетени както следва:

- Съюз на слепите в България – www.ssb-bg.net и неговият подсайт за аудио книги - <https://webaudio.stackport.com/> - 11 981 посещения.

- списание „Зари“ - <http://www.zari-bg.net/> - 8 848 посещения.

През 2022 г. ССБ продължи кампанията по разпространяване на информационни материали, отпечатани през 2021 г., като брошурата „Когато сте с хора без зрение“, предоставяща богата информация за правилните поведенчески модели на зрящите при контакт с хора със зрителни увреждания в различни житейски ситуации; и дипляната „Съюз на слепите в България“, предоставяща информация за разнообразната дейност на ССБ и координатите на структурите му в страната.

ССБ подкрепя своите членове в процеса на социално приобщаване, като тези дейности не дублират регламентирани асистентски услуги по действащи нормативни актове и програми, тъй като в този случай задачата на подпомагащото лице е да участва основно в процеса на получаване на информацията по подходящ начин от незрящия потребител. Организацията предостави стипендии и финансова помощ за четци на студенти и докторанти във висши учебни заведения. Съюза осигурява безвъзмездно тактилни, говорещи и със звукова индикация технически помощни средства на слепи, с цел те да имат висока степен на самостоятелност в своето ежедневие, процеса на образование и трудова реализация.

С помощта на финансовата подкрепа на Фонд „Социална закрила“ към Министерството на труда и социалната политика, ССБ реализира проект „Разработване на синтезатор на българска реч за нуждите на хората със зрителни увреждания“ на стойност от 384 000 лв., от които самоучастие 19 200 лв. През месеците април и май 2022 г. 11 лица с нарушено зрение, определени от ССБ взимат участие като изпитатели за усъвършенстването на софтуерният продукт. Общият обем от правоговорни форми с които може да оперира Neural Speech Lab е един милион и триста хиляди словоформи. ССБ е собственик на авторските права и организира безвъзмездното предоставяне на софтуерният

продукт на своите членове, като през 2022 г. 830 незрящи са получили активационния код на програмата и инструкции за инсталацията ѝ. Също така програмния продукт се предоставя безвъзмездно, при поискване на държавни и общински институции, висши учебни заведения, библиотеки, центровете за социална рехабилитация и интеграция на хора със зрителни увреждания, регионалните *центрове* за подкрепа на процеса на *приобщаващото образование при Министерството на образованието и науката, които осигуряват работни места или провеждат обучение на хора със зрителни увреждания.* Към момента продължава разпространението на синтезатора на българска реч Neural Speech Lab.

- Сдружение „Национална асоциация на сляпо-глухите в България“ (НАСГБ)

Сдружението издава списание „Звук и светлина“ – печатния орган на НАСГБ, с тираж от 47 екземпляра на месец. За сляпо-глухите ползващи брайл има тираж от 22 екземпляра на месец на брайлов релефно-точков шрифт. Списанието „Звук и светлина“ е налично и онлайн, като има тираж и на CD и MP3 формат.

- „Българска асоциация за лица с интелектуални затруднения“ (БАЛИЗ)

Основните канали на информация за популяризиране на дейността на БАЛИЗ през 2022 г. са интернет страниците на БАЛИЗ, публикуването на актуална информация относно дейностите на асоциацията, полезни материали, събития, връзки и др. В допълнение е създаден и поддържан профил на БАЛИЗ във фейсбук с актуална информация, както и изготвен електронен информационен бюлетин. БАЛИЗ разработи материали в текст лесен за четене и разбиране, като по този начин осигурява достъп до информация и гарантира участието на хората с интелектуални затруднения. БАЛИЗ членува и активно участва в редица международни организации и мрежи, като Inclusion Europe, Inclusion International и European Association of Service Providers for Persons with Disabilities. БАЛИЗ изпраща актуална информация, получена от международните ни партньори, политики за хората с интелектуални затруднения на европейско и международно ниво, предстоящи инициативи и събития, участие в онлайн срещи и вебинари и семинари.

БАЛИЗ популяризира актуална информация за дейността си чрез своите интернет-страници (<https://www.facebook.com/profile.php?id=100064524079214>, <https://bapid.com> и <https://npsb.bg/>). Асоциацията е изготвила и разпространила 400 информационни материали, изготвила е 3 пакета информационни материали в текст „лесен за четене“ и др. През 2023 г. БАЛИЗ е взела участие в следните основни международни събития: вебинар, посветен на технологиите в обучението на хората с интелектуални затруднения, организиран от Inclusion International, заключителна конференция на EASPD – In-Tour Project (онлайн), среща за самозастъпници - Youth meeting - Group for young advocates with intellectual disabilities and their siblings (онлайн), мастерклас за самозастъпници и реализира дейностите по проекта “Time for Change - Assistive Technology for a Better Quality of Life” (“Време за промяна – Асистираща технология за по-добро качество на живот“).

- „Национален център за рехабилитация на слепи“ (НЦРС)

НЦРС предлага за всички незрящи и слабовиждащи хора, на които им се налага да ползват макети и графики в училище, в университета, на работното място и навсякъде, където е необходимо интерактивното устройство за четене на тактилни графики Tactonom Reader. Tactonom Reader е пръв помощник и на родители, учители, университетски преподаватели и на всички, които работят с хора с нарушено зрение. Благодарение на него те могат сами да адаптират макети и графики за техните незрящи деца, ученици, студенти и прочее. Това става чрез приложението Tactonom Designer. Бързо и лесно се добавят и аудио описания, пояснения, обяснения към съответното изображение. Налична е и безплатна база данни, която съдържа богат набор от тактилни графики. Сред тях има например карти, математически и образователни графики.

30.

Параграф 44 от Препоръките, буква „в“

Препоръка на Комитета:

в) да приеме мерки за постепенното прилагане на Директива 2016/2102 на ЕС относно достъпността на уебсайтовете и приложенията за мобилни устройства на органите на публичния сектор, за да осигури пълна достъпност на уебсайтовете.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Прилагане на изискванията на Директива (ЕС) 2016/2102, транспонирана в Закона за електронното управление (изм. и доп. ДВ. бр. 94 от 29.11.2019 г.) и в Наредбата за общите изисквания към информационните системи, регистрите и електронните административни услуги (изм. и доп. ДВ. бр. 4 от 14.01.2020 г.), както и Методологията за наблюдение и проверки на достъпността на съдържанието на интернет страниците и мобилните приложения.

Отговорни институции/организации

Държавна агенция „Електронно управление“.

Срок:

2021 г.

Изпълнение:

За осигуряване на пълна достъпност на уебсайтовете от страна на Държавна агенция за електронно управление прилага изискванията на Директива (ЕС) 2016/2102, която е транспонирана в Закона за електронното управление (изм. и доп. ДВ. бр. 94 от 29.11.2019 г.), в Наредбата за общите изисквания към информационните системи, регистрите и електронните административни услуги (изм. и доп. ДВ. бр. 4 от 14.01.2020 г.), както и Методологията за наблюдение и проверки на достъпността на съдържанието на интернет страниците и мобилните приложения. В изпълнение на действащата нормативна уредба през 2021 г., е извършено наблюдение на достъпността на уеб сайтовете и мобилните приложения на организациите от общественния сектор, извършено през първия период на наблюдение в Р България.

В резултат на проведеното наблюдение е изготвен доклад, който представя резултатите от наблюдението на достъпността на уебсайтовете и мобилните приложения на организациите от общественния сектор в Р България, извършено в рамките на първи период на наблюдение (1.01.2020 г. – 22.12.2021 г. - за уебсайтове, и 23.06.2021 г. – 22.12.2021 г. - за мобилни приложения). Докладът е изготвен съгласно реда и условията за докладване от държавите членки до Европейската комисия (ЕК), установени с Решение за изпълнение (ЕС) 2018/1524 на Комисията от 11 октомври 2018 година.

С въвеждане на изискванията на Директива (ЕС) 2016/2102 в Закона за електронното управление (ЗЕУ) административните органи, лицата, осъществяващи публични функции, и организациите, предоставяща обществени услуги (лицата по чл. 1, ал. 1 и 2 от ЗЕУ), се задължават да осигуряват достъпност на съдържанието на своите интернет страници и мобилни приложения в съответствие с приложимите хармонизирани стандарти, части от тях или технически спецификации. В обхвата на задълженията на лицата по чл. 1, ал. 1 и 2 от ЗЕУ е и да публикуват и регулярно да актуализират декларации за достъпност за съответствие на интернет страниците и мобилните им приложения с изискванията за достъпност, както и да насърчават и улесняват обучението на служителите си и поставят изисквания към квалификацията на изпълнителя относно осигуряване на достъпността при провеждането на обществени поръчки за изграждане и надграждане на интернет страници и мобилни приложения.

Министърът на електронното управление е органът, отговорен за наблюдението, докладването и прилагането (контрола) на изискванията на Директива (ЕС) 2016/2102. Във връзка с това и осъществяването на функциите на контрол за достъпност на съдържанието на интернет страниците и мобилните приложения съгласно чл. 60а от ЗЕУ са извършени

следните дейности:

- Изготвена Методология за наблюдение и проверки на достъпността на съдържанието на интернет страниците и мобилните приложения на лицата по чл. 1, ал. 1 и ал. 2 от ЗЕУ, съобразена с методиката, установената с Решение за изпълнение (ЕС) 2018/1524 на ЕК. Извършена актуализация на Методологията в съответствие с новата версия на хармонизирания стандарт - EN 301 549 V3.1.2 (2021-03, който гарантира минималното равнище на достъпност.

- Планирани и извършени проверки на достъпността на уебсайтове и мобилни приложения на лицата по чл. 1, ал. 1 и ал. 2.

- Предоставени предписания на проверените лица.

- Инициирана практика и привлечени хора е увреждания в проверките за достъпност на уебсайтове.

Осъществяването на дейностите по наблюдение и проверки постави в дневния ред на организациите темата за осигуряване на цифрова достъпност. Информацията, получена от проверените организации, показва че се предприемат необходимите действия за отстраняване на несъответствията в поставения срок и за поддържане на достъпно съдържание. В резултат на извършен задълбочен преглед на достъпността на своите уебсайтове някои от организациите планираха и създадоха изцяло нови уебсайтове.

Уважение към дома и семейството (чл. 23)

31.

Параграф 46 от Препоръките

Препоръка на Комитета:

Комитетът препоръчва държавата – страна по Конвенцията, да увеличи човешките, техническите и финансовите ресурси на национално и местно ниво за осигуряване на първичните услуги за подкрепа на деца с увреждания. Той също препоръчва държавата – страна по Конвенцията, да включи организации на хората с увреждания, по-специално организации на деца с увреждания, в изпълнението на услугите за подкрепа.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Създаване на устойчива политика, чрез която да се увеличи човешките, техническите и финансовите ресурси на национално и местно ниво за осигуряване на първичните услуги за подкрепа на деца с увреждания.

Отговорни институции/организации:

МТСП, ДАЗД, Общини, АСП (дирекции „Социално подпомагане“) организации на и за хора с увреждания и други заинтересовани страни.

Срок:

2023 г.

Изпълнение:

Информация за изпълнение на препоръката е представена по-горе в чл. 10, Точка 14, Параграф 26 от Препоръките и в чл. 19, Точка 25, Параграф 40, буква „в“ от Препоръките.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Разкриване на 25 Центъра за комплексно обслужване на деца с увреждания и хронични заболявания - ЦКОДУХЗ и разкриване на 26 интегрирани здравно-социални услуги за резидентна грижа за деца с увреждания и потребност от постоянни медицински грижи и за деца с високо-рисково поведение.

Отговорни институции/организации:

МЗ

Срок:

2026 г.

Изпълнение:

Информация за изпълнение на препоръката е посочена в Деца с увреждания (чл. 7), Точка 8, Параграф 20 от Препоръките, буква „а“.

32.

Параграф 48 от Препоръките

Препоръка на Комитета:

Комитетът препоръчва държавата – страна по Конвенцията, да направи промени в Семейния кодекс и да премахне всякакво ограничение на правото на хора с увреждания, на възраст подходяща за женитба, да сключват брак.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Изменение на Семейния кодекс съгласно препоръки на КПХУ в преходните и заключителните разпоредби на проекта на Закона за физическите лица и мерките за подкрепа.

Отговорни институции/организации:

МП със съдействието на МТСП, МЗ и др. ведомства и НПО.

Срок:

Според конституционособразността на законопроекта.

Изпълнение:

Предвид посочената информация по чл. 12, т. 16, Параграф 30 от Плана и неприключилата работа по проекта на Закона за физическите лица и мерките за подкрепа няма напредък в изпълнението на препоръката.

Образование (чл. 24)

33.

Параграф 50 от Препоръките, буква „а“

Препоръка на Комитета:

Комитетът препоръчва държавата – страна по Конвенцията, в съответствие с Общ коментар № 4 (2016) по правото на приобщаващо образование: а) напълно да замени практиката на сегрегирани системи с качествено приобщаващо образование.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Развитие на новите функции на специалните училища, насочени към подкрепа за приобщаване на деца и ученици със сензорни увреждания в системата на предучилищното и училищното образование

Отговорни институции/организации:

МОН

Срок:

2023 г.

Изпълнение:

На територията на страната функционират 5 специални училища за ученици със сензорни увреждания. След влизането в сила на Закона за предучилищното и училищното образование (ЗПУО) през 2016 година специалните училища приеха нови функции, които са в съответствие с политиката за приобщаващо образование. Част от тези нови функции са свързани със създаване на подходяща образователна среда за ученици със сензорни и множество увреждания, участие на специалисти от специалните училища в регионалните екипи за подкрепа на личностното развитие (РЕПЛР), както и техническо и технологично обезпечаване на националното външно оценяване за учениците от четвърти, седми и десети клас и на държавните зрелостни изпити за учениците от дванадесети клас.

В училищата се приемат ученици от цялата страна с различна степен на загуба на слуха и зрение, ученици с множество увреждания и с тях работи екип от висококвалифицирани специалисти. В специалните училища за ученици с нарушено зрение

са създадени професионални паралелки по керамика и градинарство, които изграждат професионалните умения на учениците и ги подготвят за самостоятелен и независим живот.

Специалните училища за ученици с увреден слух и с нарушено зрение са оборудвани с най-съвременни технологии, които подпомагат обучението както на техните ученици, така и на учениците със сензорни увреждания в общообразователните и професионалните училища.

Същевременно екипи от ресурсни учители от тези училища подпомагат обучението и на децата и учениците със сензорни увреждания, които се обучават в общообразователните детски градини и училища. Това дава възможност специалните училища да се обособят като технологични хъбове за децата и учениците с нарушено зрение и със слухова загуба от цялата страна.

В контекста на дигитализацията и достъпа до безплатно дигитално съдържание е създадена платформата за образователни и терапевтични ресурси за деца и ученици със специални образователни потребности „Подкрепи ме“ (podkrepime.mon.bg) – в партньорство между МОН, РЦПППО – София-град и УНИЦЕФ – България, стартира през месец февруари 2022 година. В момента тази платформа се администрира от МОН чрез РЦПППО – София-град. В нея се съдържат повече от 400 авторски продукта под формата на видео и текстови файлове, като разработването на нови ресурси продължава и към момента. Всеки ресурс има описание и включва и инструкции за работа с него. Качените видеа в платформата са повече от 73 към момента, като всеки ресурс преминава през преглед и оценка от екип от специалисти към платформата, които са ресурсни специалисти в РЦПППО – София-град и са доказани професионалисти в сферите си на работа. Част от ресурсите в тази платформа са публично достъпни, а други, които са по-специализирани, изискват подаване на заявка от страна на специалист или родител – регистрираните специалисти са над 750 и има над 120 заявки от родители за регистрация. Платформата цели и по-ефективно сътрудничество между семейството и педагогическите специалисти, подкрепящи детето или ученика, като дава възможност всички те да бъдат свързани и да проследяват заедно напредъка на детето или ученика по програмата му за развитие, която е част от платформата. Към момента има разработени вече над 60 такива програми, като се очаква броят им да нарасне.

Следва да се отбележи, че по различни проекти ежегодно се провеждат редица специализирани обучения на специалистите в екипите за подкрепа за личностно развитие, както и на други педагогически специалисти и на непедagogически персонал от детските градини и училищата.

С оглед на подпомагане на учителите в процеса на оценяването и разпознаването на състоянието на децата със синдром на хиперактивност и дефицит на вниманието (СДВХ) в процеса на приобщаването на децата и учениците, което е приоритетна политика за България и за всички страни членки на Европейския съюз, както и за насърчаване на практическото реализиране на приобщаваща и подкрепяща учебна среда, която ще даде възможност и на децата и учениците със СДВХ да бъдат включени ефективно в образователния процес и да бъдат приобщени в образователната среда, е разработен и утвърден Механизъм за приобщаване и подкрепа за личностно развитие на деца и ученици със синдром на дефицит на вниманието и хиперактивност (СДВХ) в институциите в системата на предучилищното и училищното образование, който е публикуван на сайта на МОН в рубрика „Приобщаващо образование“.

Създаването на условия за равен достъп до образование, както и опазването на живота и здравето на участниците в образователния процес, са от приоритетно значение при изпълняването на политиките на Министерството на образованието и науката. Осигуряването на възможност за използване на архитектурната среда от всички, както и за подпомагане на цялостната организация в сградите с учебен процес с цел гарантиране на живота, здравето и сигурността на учениците, учителите и персонала в училищните сгради и в прилежащите им части и терени, е необходимо условие за гарантирането на равния достъп до образование.

В тази връзка МОН от години реализира Националната програма „Осигуряване на съвременна, сигурна и достъпна образователна среда“. За периода от създаването ѝ през 2006 г. до 2023 г. включително в държавните образователни институции са изпълнени 503 строително-ремонтни дейности и са доставени 165 съоръжения за осигуряване на достъп до сградите. Поради големия брой образователни институции, в които няма напълно изградена достъпна архитектурна среда, тази програма продължава да се реализира ежегодно.

Националната програма е разработена в съответствие с приоритетните области на Стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021 – 2030), като сумата, която се отпуска, е 900 000 лв., в т.ч. 700 000 лв. за държавни училища и специализирани звена и 200 000 лв. за общински училища.

Необходимо е да се отбележи, че изграждането на достъпна архитектурна среда в общинските сгради, в т.ч. и в сградите на общинските училища, е отговорност на общините. Независимо от това обстоятелство, отчитайки важността на достъпната архитектурна среда за равния достъп до образование, Националната програма „Осигуряване на съвременна, сигурна и достъпна образователна среда“ на МОН за 2024 година включва средства за изграждане на такава среда и в общински училища.

34.

Параграф 50 от Препоръките, буква „б“

Препоръка на Комитета:

б) да повишава осведомеността и да утвърждава предимствата на качествено приобщаващо образование за обществото, особено сред учителите и другия образователен персонал, сред родителите на децата без увреждания.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Разширяване на обхвата на педагогическите специалисти преминали квалификационни форми за повишаване компетентностите в условия на приобщаващо образование.

Отговорни институции/организации:

МОН

Срок:

2022 г.

Изпълнение:

За осигуряване на равен достъп до качествено образование и за приобщаване на всяко дете и ученик Министерството на образованието и науката активно работи по създаване на условия и ресурси за изграждане на специализирана подкрепяща среда в детските градини и училищата за осъществяване на приобщаващото образование чрез множество национални програми и проекти, както и чрез подкрепа на неправителствени организации, които работят в сферата на допълващата и алтернативна комуникация. Реализирани са дейности по осигуряването на условия и ресурси за изграждане на подкрепяща среда в детските градини и училищата за осъществяване на приобщаващо образование, както и за осигуряването на обща и на допълнителна подкрепа за личностно развитие на деца и ученици със специални образователни потребности.

През 2022 година в рамките на проект „Подкрепа за приобщаващо образование“, финансиран по Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ 2014 – 2020 година, с конкретен бенефициент – МОН, са проведени по Дейност 3 редица специализирани обучения на специалистите в екипите за подкрепа за личностно развитие, както и на други педагогически специалисти и на непедagogически персонал от детските градини и училищата по проекта:

- обучения на специалисти от екипи за подкрепа за личностно развитие от детски градини и училища по проекта за прилагане на разработения инструмент за оценка на потребностите от допълнителна подкрепа за личностно развитие на деца и ученици в риск – обучени са 440 специалисти;

- обучения на специалисти от екипи за подкрепа за личностно развитие на деца и ученици от детски градини и училища по проекта за работа с дете и ученик по конкретен случай, за определяне на нивата на допълнителна подкрепа и за предоставяне на допълнителна подкрепа, както и за прилагане на стандарти в логопедичната работа – обучени са 255 специалисти;

- обучения на педагогически специалисти за диференциране и адаптиране на учебното съдържание и за методи на обучение, съобразени с индивидуалните потребности на децата и учениците, на които се предоставя допълнителна подкрепа, за оценяване на текущия и годишния напредък от обучението на децата и учениците, както и за съвместна работа в групата/в класната стая между ресурсните учители, другите педагогически специалисти и помощниците на учителя – до момента са обучени 749 специалисти, като обученията продължават;

- обучения на педагогически специалисти и на непедагогически персонал за работа с родители в процеса на приобщаващото образование, включително за превенция на насилието и агресията и за създаване на сигурна училищна среда в училищата чрез промяна на нагласите на педагогическите специалисти и непедагогическия персонал за начините и подходите за преодоляването им и други – обучени са 210 специалисти;

- обучения на педагогически специалисти за прилагане на Цялостна училищна програма за сигурна училищна среда и превенция на насилието и тормоза в училищата, за утвърждаване на позитивната дисциплина и прилагане на подходи за мотивация и преодоляване на проблемното поведение на деца и ученици – обучени са 202 специалисти.

През 2022 година са обучени общо 1856 специалисти.

По проекта се разработва и Карта за функционална оценка на индивидуалните потребности на децата и учениците със специални образователни потребности и с хронични заболявания във връзка с прилагането на Международната класификация за функционирането на човека, уврежданията и здравето на децата. Предстои през 2023 година провеждането на обучения на специалисти от детските градини и училищата по проекта за прилагане на правилни подходи при използването на Картата за функционална оценка, както и за прилагането на другите инструменти, разработени по проекта, за оценяване на потребностите и за предоставяне на допълнителна подкрепа на деца и ученици със специални образователни потребности, с хронични заболявания, с изяви дарби и в риск. Предвижда се въвеждане на междусекторен подход при прилагане на Картата за функционална оценка съгласно ICF-CY на ниво 28 области от страна на обучените специалисти от регионалните центрове за подкрепа на процеса за приобщаващото образование, регионалните здравни инспекции и отделите „Закрила на детето“ към дирекциите „Социално подпомагане“.

По данни на Центъра за информационно осигуряване на образованието (ЦИОО) през 2023 година е осигурена подкрепяща среда в самите детски градини и училища или от регионалните центрове за подкрепа на процеса на приобщаващо образование на общо 24 336 деца и ученици със специални образователни потребности от детски градини и училища, разпределени, както следва:

- деца в детски градини и в предучилищни групи в училища – 6052 (от тях деца в детските градини – 5739 и деца в предучилищните групи в училищата – 313).

- ученици в училища – 19 284 (от I до XII клас).

По данни на ЦИОО към 15.09.2023 г. общият брой на педагогическите специалисти, назначени за учебната 2023/2024 година във всички детски градини и училища, е 5526, от тях: ресурсни учители – 1535, психолози – 1380, логопеди – 957, рехабилитатори на слуха и говора – 70, учители на деца с нарушено зрение – 134, учители на деца с увреден слух – 11, педагогически съветници – 851, учители на деца с умствена изостаналост – 19, възпитатели – 466, други – 103. Непедагогическият персонал в детските градини и училищата, който осъществява дейности за подкрепа на децата и учениците, се състои от 124 лица, от тях рехабилитатори – 5, социални работници – 115, ерготерапевти – 2, кинезитерапевти – 2.

Регионалните центрове за подкрепа на процеса на приобщаващото образование (РЦПППО) са 28. Общият брой специалисти, назначени в тях, са 1031, от тях: ресурсни учители – 718, психолози – 141, логопеди – 143, рехабилитатори на слуха и говора – 18, учители на деца с нарушено зрение – 11. Непедагогическият персонал в РЦПППО, оказващ допълнителна подкрепа на деца и ученици със специални потребности, се състои от 8 лица, от които 6 са ерготерапевти, 1 социален работник и 1 рехабилитатор.

От общия брой деца и ученици със специални образователни потребности, на които се предоставя ресурсно подпомагане, на 8701 деца и ученици ресурсно подпомагане се предоставя от специалистите на РЦПППО.

Общият брой педагогически специалисти, назначени за учебната 2024 – 2025 година във всички детски градини, училища и РЦПППО за предоставяне на подкрепа за личностно развитие на децата и учениците – 6740, от тях: ресурсни учители – 2394, психолози – 1603, логопеди – 1145, рехабилитатори на слуха и говора – 85, учители на деца с нарушено зрение – 143, учители на деца с увреден слух – 15, педагогически съветници – 778, учители на деца с умствена изостаналост – 15, възпитатели – 423, педагози други – 139. Непедагогически персонал – 135, от тях: рехабилитатори – 5, социални работници – 127, ерготерапевти – 2, кинезитерапевти – 1.

Освен това следва да се отбележи, че от 2023 до 2024 година нормативите за ресурсно подпомагане и за създаване на условия за приобщаващо образование са увеличени допълнително с 13 млн. лв.

Осъществява се цялостна организация и координация на дейностите за осигуряване на подкрепяща среда (разумни улеснения – уголемен шрифт, брайлов шрифт, синтетична синтезаторна реч, устен изпит и др.) за участието на ученици със специални образователни потребности (с нарушено зрение и с обучителни трудности) в НВО и в ДЗИ.

Осигурена подкрепяща среда (разумни улеснения) за участието на 253 ученици и зрелостници с нарушено зрение и с обучителни трудности в НВО и в ДЗИ за учебната 2022/2023 година, от тях в НВО (IV, VII, X клас) – 52 ученици с нарушено зрение и 153 – с обучителни трудности; в ДЗИ – 17 зрелостници с нарушено зрение и 31 – с обучителни трудности.

35.

Параграф 50 от Препоръките, буква „в“

Препоръка на Комитета:

в) да интензифицира усилията да осигури приобщаващо образование и да предостави разумни улеснения за учениците с увреждания в общообразователните училища, включително и като увеличи систематичното и достатъчно предоставяне на нужните човешки, технически и финансови ресурси за това;

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Реализиране на Национална програма „Създаване на достъпна архитектурна среда и сигурност в училище“;

Реализиране на програма № 1700.01.02 „Улесняване на достъпа до образование, която има за цел:

- Организиране и осъществяване на обучения на експерти от РУО, директори и педагогически специалисти, в т.ч. психолози, логопеди ресурсни учители, в прилагане на приоритетни политики, свързани с приобщаващото образование и подкрепата за личностно развитие на децата и учениците.

- Организиране и координиране на дейности за провеждане на обучения на директори и педагогически специалисти от специалните училища и центрове за специална образователна подкрепа.

По проект „Образование за утрешния ден“ по ОП НОИР за специалните училища за ученици със сензорни увреждания – увреден слух и нарушено зрение, се предвижда осигуряване на помагачи технологии: ФМ системи, четящи камери, системи за контрол с поглед и други.

Отговорни институции/организации:

МОН

Срок:

До 2026 г.

Изпълнение:

В контекста на дигитализацията и достъпа до безплатно дигитално съдържание е създадена платформата за образователни и терапевтични ресурси за деца и ученици със специални образователни потребности „Подкрепи ме“ (podkrepime.mon.bg) – в партньорство между МОН, РЦПППО – София-град и УНИЦЕФ – България, стартирала през месец февруари 2022 година. В момента тази платформа се администрира от МОН чрез РЦПППО – София-град. В нея се съдържат повече от 400 авторски продукта под формата на видео и текстови файлове, като разработването на нови ресурси продължава и към момента. Всеки ресурс има описание и включва и инструкции за работа с него. Качените видеа в платформата са повече от 73 към момента, като всеки ресурс преминава през преглед и оценка от екип от специалисти към платформата, които са ресурсни специалисти в РЦПППО – София-град и са доказани професионалисти в сферите си на работа. Част от ресурсите в тази платформа са публично достъпни, а други, които са по-специализирани, изискват подаване на заявка от страна на специалист или родител – регистрираните специалисти са над 750 и има над 120 заявки от родители за регистрация. Платформата цели и по-ефективно сътрудничество между семейството и педагогическите специалисти, подкрепящи детето или ученика, като дава възможност всички те да бъдат свързани и да проследяват заедно напредъка на детето или ученика по програмата му за развитие, която е част от платформата. Към момента има разработени вече над 60 такива програми, като се очаква броят им да нарасне.

Създаването на условия за равен достъп до образование, както и опазването на живота и здравето на участниците в образователния процес, са от приоритетно значение при изпълняването на политиките на Министерството на образованието и науката. Осигуряването на възможност за използване на архитектурната среда от всички, както и за подпомагане на цялостната организация в сградите с учебен процес с цел гарантиране на живота, здравето и сигурността на учениците, учителите и персонала в училищните сгради и в прилежащите им части и терени, е необходимо условие за гарантирането на равния достъп до образование.

В тази връзка МОН от години реализира Националната програма „Осигуряване на съвременна, сигурна и достъпна образователна среда“. За периода от създаването ѝ през 2006 г. до 2023 г. включително в държавните образователни институции са изпълнени 503 строително-ремонтни дейности и са доставени 165 съоръжения за осигуряване на достъп до сградите. Поради големия брой образователни институции, в които няма напълно изградена достъпна архитектурна среда, тази програма продължава да се реализира ежегодно.

Националната програма е разработена в съответствие с приоритетните области на Стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021 – 2030), като сумата, която се отпуска, е 900 000 лв., в т.ч. 700 000 лв. за държавни училища и специализирани звена и 200 000 лв. за общински училища.

Необходимо е да се отбележи, че изграждането на достъпна архитектурна среда в общинските сгради, в т.ч. и в сградите на общинските училища, е отговорност на общините. Независимо от това обстоятелство, отчитайки важността на достъпната архитектурна среда за равния достъп до образование, Националната програма „Осигуряване на съвременна, сигурна и достъпна образователна среда“ на МОН за 2024 година включва средства за изграждане на такава среда и в общински училища.

За осигуряване на равен достъп до качествено образование и за приобщаване на всяко дете и ученик Министерството на образованието и науката активно работи по създаване на условия и ресурси за изграждане на специализирана подкрепяща среда в детските градини и училищата за осъществяване на приобщаващото образование чрез множество национални програми и проекти, както и чрез подкрепа на неправителствени

организации, които работят в сферата на допълващата и алтернативна комуникация. Също така се провеждат редица специализирани обучения на педагогическите специалисти от детските градини и училища.

На територията на страната функционират и 5 специални училища за ученици със сензорни увреждания. В училищата се приемат ученици от цялата страна с различна степен на загуба на слуха и зрение, ученици с множество увреждания и с тях работи екип от висококвалифицирани специалисти. Същевременно екипи от ресурсни учители от тези училища подпомагат обучението и на децата и учениците със сензорни увреждания, които се обучават в общообразователните детски градини и училища.

През 2023 година по проект „Приобщаващо образование“ по ОП НОИР детските градини и училищата, участващи в проекта, са закупили образователни специализирани софтуерни продукти за деца и ученици със специални образователни потребности на обща стойност 351 320 лв.

Също така през 2023 година по проект „Образование за утрешния ден“ по ОП НОИР за специалните училища за ученици със сензорни увреждания – увреден слух и нарушено зрение, със средства в размер на 273 000 лв. е осигурено специализирано оборудване:

- 15 броя дигитални ФМ системи за изграждане на модерна защитена образователна среда, базирана на съвременни съоръжения (оборудване за онагледяване) и представяне на учебното съдържание чрез ИКТ в специалните училища за обучение и подкрепа на ученици с увреден слух;

- 15 броя преносими четящи устройства PEARL. С тях ученици ще могат да четат учебници, тестове и книги на своя компютър в реално време;

- 20 броя системи за контрол с поглед. Подпомага обучението на невербалните ученици във всичките пет специални училища – Специалното училище за ученици с увреден слух „Проф. д-р Дечо Дечев“ – гр. София, Специалното училище за деца с увреден слух „Проф. д-р Стоян Белинов“ – гр. Пловдив, Специалното училище за ученици с увреден слух „Св. Иван Рилски“ – гр. Търговище, Специалното училище за ученици с нарушено зрение „Луи Брайл“ – гр. София и Специалното училище за ученици с нарушено зрение „Проф. д-р Иван Шишманов“ – гр. Варна.

Важно е да се отбележи и това, че през 2024 година са направени частични изменения и допълнения в чл. 104 и чл. 105 на Наредбата за приобщаващото образование, с които се осигурява възможност да се предоставят технически средства и софтуери за допълваща и алтернативна комуникация (ДАК), както и подпомагащи технически средства и софтуери за деца и ученици със специфични нарушения на способността за учене – с дислексия, с дисграфия, с дискалкулция.

Допълненията в чл. 104, ал. 4 са по отношение на осигуряване при необходимост на технически средства и софтуери за ДАК, с което се предоставя възможност за използването им от деца и ученици с физически увреждания и двигателни ограничения, с комуникативни нарушения, със сензорни увреждания, с множество увреждания. Също така чл. 104 се допълва с нова алинея 8, с която се предоставя възможност при обучението на деца и ученици със специфични нарушения на способността за учене – с дислексия, с дисграфия, с дискалкулция, да се осигурят при необходимост подпомагащи технически средства и софтуери.

Член 105 се допълва с две нови точки по отношение на достъпността на информацията и комуникацията за нови групи деца и ученици със специални образователни потребности – деца и ученици със специфични нарушения на способността за учене – с дислексия, с дисграфия, с дискалкулция, и за деца и ученици с физически увреждания и двигателни ограничения, с комуникативни нарушения, със сензорни увреждания, с множество увреждания.

Ежегодно се реализират нови проекти в съответствие с принципите, залегнали в Закона за предучилищното и училищното образование, за равен достъп до качествено образование и приобщаване на всяко дете и на всеки ученик чрез включване на ресурси, насочени към премахване на пречките пред ученето и научаването и към създаване на

възможности за развитие и участие на децата и учениците във всички аспекти на живота на общността.

По реда и при условията на Постановление № 90 от 26.05.2000 г. се предоставят стипендии и на следните категории студенти: студенти с двама родители с трайни увреждания; студенти с един родител, който е с трайни увреждания; студенти с трайни увреждания. През летния семестър на учебната 2023-2024 година са предоставени следните стипендии:

- на 115 студенти, които са с двама родители с трайни увреждания, със среден размер 169,04 лв. на месец;

- на 225 студенти с един родител, който е с трайни увреждания, със среден размер 156,22 лв. на месец;

- на 583 студенти, които са с трайни увреждания, със среден размер 157,94 лв. на месец.

С оглед на подпомагане на учителите в процеса на оценяването и разпознаването на състоянието на децата със синдром на хиперактивност и дефицит на вниманието (СДВХ) в процеса на приобщаването на децата и учениците, което е приоритетна политика за България и за всички страни членки на Европейския съюз, както и за насърчаване на практическото реализиране на приобщаваща и подкрепяща учебна среда, която ще даде възможност и на децата и учениците със СДВХ да бъдат включени ефективно в образователния процес и да бъдат приобщени в образователната среда, е разработен и утвърден Механизъм за приобщаване и подкрепа за личностно развитие на деца и ученици със синдром на дефицит на вниманието и хиперактивност (СДВХ) в институциите в системата на предучилищното и училищното образование, който е публикуван на сайта на МОН в рубрика „Приобщаващо образование“.

Към момента се реализира и проект „Успех за теб“, който стартира на 27 януари 2023 г. с подписването на административен договор за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ. Той е с продължителност 60 месеца и бюджет 151 123 000 лева. Насочен е към насърчаване и разгръщане на потенциала за личностно развитие на учениците за трайното им приобщаване в училищното образование и подобряване на образователните им резултати. Една от дейностите е насочена към осигуряване на допълнителна подкрепа за личностно развитие на ученици със специални образователни потребности, в риск, с хронични заболявания и изявени дарби за трайно приобщаване в училищното образование. Чрез реализиране на дейността ще бъде подобрен достъпът до образование, ще се осигури по-доброто приобщаване в училищното образование, както и успешната социализация и личностна реализация на учениците със специални образователни потребности, с хронични заболявания, в риск и с изявени дарби.

36.

Параграф 50 от Препоръките, буква „г“

Препоръка на Комитета:

г) да събира данни за броя на децата и младежите с увреждания, които понастоящем не са записани в никаква форма на образование, не са разпределени по възраст, пол, вид увреждане, местожителство и да се изработи стратегия за включване на тези деца в основната образователна система.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Разработване на механизъм за събиране на данни за броя на подлежащите на задължително предучилищно и училищно образование деца и младежи със специални образователни потребности, които не са записани в никаква форма на обучение

Отговорни институции/организации:

МОН

Срок:

2022 г.

Изпълнение:

За реализирането на приоритетите на Министерството на образованието и науката, свързани с максималното обхващане и включване на децата и учениците в задължителна предучилищна и училищна възраст в образователната система, е създаден и се прилага постоянно действащ Механизъм за съвместна работа на институциите за обхващане, включване и предотвратяване на отпадането от образователната система на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст (Механизъм). Механизмът регламентира дейността на екипите за обхват и функциите на отделните институции на национално, регионално и общинско ниво в процеса на търсене и включване на необхванатите в образованието деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст и обединява усилията на отговорните институции. В посочените екипи са включени представители на различни институции – учители, директори, социални работници, полицаи, общински служители, представители на местните комисии за борба с противообществените прояви на малолетни и непълнолетни лица, медиатори, представители на гражданското общество.

Предприети мерки от екипите за обхват:

- Предприемане на конкретни мерки за обща и допълнителна подкрепа – 225
- Консултиране и информиране на детето в съответствие с неговата възраст и със степента на неговото развитие – 324
- Кариерно ориентиране към професионално обучение – 24
- Индивидуална работа на психолог/педагогически съветник – 246
- Включване на учениците в занимания по интереси, съобразно образователните им потребности и способности и в групи по проекти – 390.

През 2023 година Министерството на образованието и науката продължава да организира и координира посочените по-горе дейности, насочени към създаване на условия за предоставяне на подкрепа за личностно развитие на децата и учениците, която осигурява подходяща физическа, психологическа и социална среда за развиване на способностите и уменията им, в съответствие с политиката на Министерството на образованието и науката, насочена към създаване на условия за развитие на приобщаващото образование.

Абилитация и рехабилитация (чл.26)

37.

Параграф 56 от Препоръките

Препоръка на Комитета:

Комитетът препоръчва на държавата – страна по Конвенцията, да приеме програми за абилитация и рехабилитация, насочени към всички лица с увреждания, независимо от вида увреждане, пол, социален пол или възраст. Той също препоръчва на държавата – страна по Конвенцията, да осигури разумно участие на лицата с увреждания в услугите на абилитация и проектът на програмите да бъде изработен в тясно сътрудничество с организациите на хората с увреждания.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръките:

Разработване на програми за абилитация, които да отговарят на потребностите на хората с увреждания

Отговорни институции/организации:

МЗ, МТСП, МОН, Доставчици на социални услуги, организациите на и за хората с увреждания и други заинтересовани страни.

Срок:

2023 г.

Изпълнение:

С оглед на това, че абилитацията е част от процесите по рехабилитацията, грижи и лечение за хората с увреждания, като относима информация по препоръката следва да се приема всяка такава, която сочи, че се изпълняват дейности, които имат за цел грижа, лечение, рехабилитация, развитие на умения, предоставяне на помощни средства, приспособления, съоръжения и медицински изделия за хора с увреждания (ПСПСМИ), услугите за подкрепа и т. н.

За осигуряване на дългосрочната визия за развитие на сектора на здравеопазването, стратегическите цели и приоритети в сектора, както и конкретните политики за тяхното изпълнение е разработена и приета Национална здравна стратегия 2030. Тя адресира съществуващите предизвикателства, свързани със здравето на българските граждани и функционирането на българската здравна система, така че да се гарантира нейната устойчивост и да се създадат условия за постигане на икономически растеж и социално благополучие чрез оптимални инвестиции за по-добро здраве. Цялостната политика по отношение на сектора на здравеопазването включва програми, разписани в Плана за действие за периода 2023-2026 г. за изпълнение на Националната здравна стратегия 2030. Те имат за цел модернизирание и развитие на система за продължително лечение, рехабилитация и гериатрични грижи.

Работа и заетост (чл. 27)

38.

Параграф 58 от Препоръките, буква „а“

Препоръка на Комитета:

а) да приеме политическа рамка и стратегия за насърчаване на заетостта на хората с увреждания на отворения пазар на труда, включително и чрез увеличение на ресурсите, отпускани за това, с цел да се улесни преходът от защитения пазар към отворения пазар на труда.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръките:

Дейности, насочени към хората с увреждания:

- *увеличаване броя на електронните услуги за търсещите работа лица;*
- *осигуряване на специализирано трудово посредничество за хора с увреждания, вкл. дистанционно;*
- *развитие на новите услуги на Агенцията по заетостта: „Консултация и менторство след започване на работа” и „Семеен трудов консултант”*
- *разширяване обхвата на прилагане на Стандартизиран пакет от услуги за хора с трайни увреждания*
- *модернизирание на системата за обучение на възрастни, чрез разработване и въвеждане на нови форми на обучение, вкл. за хората с увреждания;*
- *разширяване обхвата на прилагане на „Личностен профил на ТРЛ чрез използване на ресурсите на „Му Competence” и др. мерки и съвместни програми и инициативи.*

Отговорни институции/организации:

АЗ

Срок:

2026 г.

Изпълнение:

Агенция по заетостта (АЗ), като обществен посредник на пазара на труда, изпълнява държавната политика по заетостта и защита на пазара на труда, организира професионално ориентиране, обучение на възрастни, извършва посреднически услуги по заетостта, реализира програми и насърчителни мерки по ЗНЗ и проекти по Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси” 2014-2020 (ОП РЧР) и Програма за развитие на човешките

ресурси 2021-2027 г (ПРЧР). Фокусът е насочен към уязвими групи на пазара на труда, в т.ч. хората с увреждания, с активно поведение за търсене на работа.

Съобразно Закона за насърчаване на заетостта (ЗНЗ), всички хора са равнопоставени при ползване на услугите, предоставяни от териториалните поделения на АЗ – дирекциите „Бюро по труда” (ДБТ), след регистрирането им като търсещи работа лица. Безработните лица с увреждания, регистрирани като търсещи работа лица, могат да ползват услугите по заетостта, като не се допуска никаква форма на пряка или непряка дискриминация. Към всеки безработен с трайни увреждания, се прилага индивидуален подход, като се предоставят подходящи услуги за заетост, съобразени със специфичните му потребности, здравословно състояние, придобити образование и квалификация.

Основна цел при прилагане на политиката в областта на заетостта на хората с увреждания е създаването на условия и гаранции за равнопоставеност и пълноценното им участие в трудовия живот, както и упражняването на техните права чрез осигуряване на подкрепа на самите хора с увреждания и на членовете на техните семейства.

Трудовата заетост на лицата с трайни увреждания е един от основните инструменти за интегрирането им във всички области на обществения живот. Агенцията по заетостта, чрез ДБТ, посредничи за намиране на подходяща работа и/или включване в обучение на възрастни. В голяма част от ДБТ е въведена организация за предоставяне на специализирано, персонализирано трудово посредничество за безработните лица с увреждания, от екип от специално обучени трудови посредници. На официалната интернет страница на АЗ е публикуван списък с актуална информация, съдържаща име и данни за контакт с трудовите посредници, обслужващи хора с увреждания във всички териториални структури в страната. Трудовите посредници се съобразяват със специфичните потребности на хората с увреждания и възможностите на местния пазар на труда при предлагане на работа. В част от бюрата по труда, за които няма осигурена достъпна архитектурна среда или се помещават на повече от един етаж, се обособява подходящо място за обслужване на хора с двигателни увреждания.

Основният акцент в предоставянето на услуги на лица с трайни увреждания в системата по заетостта е в точната оценка и подпомагане за разкриването и развитието на техните възможности, на специфичните знания и умения и силните страни, които те да реализират при включване в заетост.

Специално за хората с увреждания е създаден Стандартизиран пакет от услуги, който надгражда другите предлагани услуги и осигурява пълно обслужване на лицата. Стандартизираният пакет от услуги задава общата рамка за вида, последователността и начина на предоставяне на услуги, насочени към безработните лица с увреждания, с оглед осигуряване на най-бързия възможен преход към устойчива заетост. Въведена е организация, позволяваща предоставяне на специализирано трудово посредничество за безработните лица с увреждания, което включва:

- ✓ подпомагане за самостоятелно търсене на работа;
- ✓ мотивиране за активно поведение на пазара на труда;
- ✓ психологическо подпомагане - подкрепа от психолог за справяне със състоянието на безработица, под формата на индивидуални консултации и участие в групови мероприятия;
- ✓ индивидуална подкрепа от мениджър на случай - кейс-мениджърът предлага пакет от услуги (услуги, които предоставят институциите - социални, здравни, образователни, допълващи посредническите услуги), които в максимална степен удовлетворяват потребностите на съответното безработно лице, планират и координират процеса на тяхното предоставяне;
- ✓ включване в обучение на възрастни;
- ✓ включване в **Ателие за търсене на работа** - инструмент, който разширява обхвата и качеството на услугите по заетост за безработни лица с трайни увреждания, като им предоставя възможност да се запълнят дефицитите от знанията по отношение на процеса на търсене на работа; подобряват и надграждат вече придобитите умения по

отношение на търсения ефект – започване на работа; повиши мотивацията за активното поведение на пазара на труда; формира увереност за успешно преодоляване на психологическите и поведенчески бариерите и затвърди усещането за резултатно включване на пазара на труда.

- ✓ предоставяне на информация на търсещото работа лице за подходящи свободни работни места – при посещение на място или по електронна поща;
- ✓ насочване към подходящи работни места на първичния пазар на труда;
- ✓ включване в програми и мерки за обучение и заетост, по ЗНЗ, както и в проекти по ПРЧР, при условие, че отговарят на заложените изисквания.

Трудовите посредници осъществяват съвместни дейности с НПО, подкрепящи интеграцията на лица с увреждания, вкл. с организации на и за лицата с увреждания и мотивират работодателите да осигурят възможности за заетост, достъпност и адаптация на работните места спрямо специфичните нужди на лицата с увреждания. На работодателите, посещаващи ДБТ се разясняват предимствата при наемане на човек с увреждания.

Безработните лица с намалена работоспособност приоритетно се включват в услугите:

✓ **„Консултация и менторство след започване на работа”** – тази услуга е от съществено значение за осигуряване на устойчива заетост за лицата с трайни увреждания. Те имат нужда от период на адаптация и справяне с изискванията на работното място. Изразена е необходимостта от съпътстваща подкрепа. За някои от лицата с увреждания самото упражняване на заетост (независимо каква) е предизвикателство и имат нужда от подкрепа. Менторите са добре запознати с особеностите на увреждането на лицето и с индивидуалния му капацитет. Услугата „Консултация и менторство след започване на работа” е достъпна за всички лица от целевата група, започнали работа с посредничеството на ДБТ за период от поне 6 месеца, за което са надлежно информирани от своя трудов посредник. Предприети са нормативни промени, които да регламентират възможността на работодателя да се предостави финансова подкрепа при осигуряване на ментор на наето на работа лице от рисковите групи на праза на труда.

Преди включване в заетост, както лицето, така и работодателят са консултирани и напътствани от ментора как да бъде осигурена ефективна адаптация на лицето с увреждане. За лица с интелектуални увреждания подкрепата на ментора е особено важна и необходима не само в началото, но и по време на реализацията на цялата мярка за субсидирана заетост.

✓ **„Семеен трудов консултант”** - услугата е приоритетно насочена към семействата на безработни лица с трайни увреждания, без или с ниско образование и квалификация, вкл. младежи до 29 г. Целта е ангажиране на останалите членове на семейството за подкрепа и позитивно отношение към възможността за полагане на труд, вкл. за преодоляване на социалната изолация.

В случай, че безработното лице с увреждане не може да посети ДБТ по обективни причини, се определя друга дата за среща с трудовия посредник или служител на ДБТ посещава лицето на място. Срещата може да се проведе дистанционно по телефон или чрез използване на съвременните технологични възможности. Една от тези възможности е модул „Личностен профил на търсецо работа лице“ и използваните от него ресурси. Планът за развитие в модула дава достъп до ресурсите за оценка на компетентностите и електронните обучения в платформата **„My Competence”**, както и до плана за действие в информационната система на АЗ. За улесняване достъпа до услуги АЗ предоставя своите услуги, насочени към търсещите работа лица и като електронни административни такива, чрез единния модел за заявяване, заплащане и предоставяне на електронни услуги в портала на държавната администрация и системата за сигурно електронно връчване. Това решение улеснява достъпа до регистрация в бюрата по труда и ползването на посреднически услуги за осигуряване на подходяща заетост.

За да се гарантира устойчива заетост на хората с увреждания, са въведени квотите, като още един механизъм, с който борбата с дискриминацията по признак увреждания ще има своите реални положителни резултати. Стремещт е да се повиши делът на хората с

увреждания, постъпващи на работа. Чрез квотите по Закона за хората с увреждания се цели да се гарантира насърчаването на равните възможности при наемането на работа на хора с увреждания и на такива без увреждания. В случаите, когато работодателят желае, може да ползва посредничество за наемане на хора с трайни увреждания чрез АЗ. За целта следва да уведоми съответното териториално поделение, на чиято територия е неговото седалище, подавайки уведомление по образец, информация за което е публикувана на официалната интернет страница на Агенцията по заетостта.

През 2024 г. в изпълнение на Закона за хората с увреждания (ЗХУ) в АЗ са **приети уведомления от 499 работодатели, като са обявили 1 504 свободни работни места**, към които са насочени 194 лица и назначени едва 29 хора с увреждания.

Трудовата реализация на хората с трайни увреждания е един от основните инструменти за интегрирането им във всички области на обществения живот. В резултат от целенасочените действия на АЗ, през периода 2023 – 2024 г. **работа са започнали общо 14 716 лица с увреждания, от които 10 363 лица са устройени на свободния пазар на труда, а останалите са включени в субсидирана заетост.**

Таблица 1. Включени в заетост хора с увреждания, по години

Години	Общ брой безработни с увреждания, включени в заетост	Започнали работа на първичен пазар	Започнали работа на субсидирани работни места
2023 г.	6 352	5 105	1 247
2024 г.	8 364	5 258	3 106

Таблица 2. Включени в субсидирана заетост хора с увреждания, по години

Година	Мерки по ЗНЗ	Програми по ЗНЗ	Схеми по ПРЧР
2023 г.	206	802	239
2024 г.	274	1 383	1 449

Ежегодно, в Националния план за действие по заетостта (НПДЗ), се включват проекти, програми и мерки за устройването на работа на безработни лица, предимно от групите в неравностойно положение на пазара на труда, една от които са безработните лица с трайни увреждания. Същите могат да участват без ограничения при устройване на работа на първичния пазар на труда, във всички програми и мерки за обучение и заетост от ЗНЗ, както и по проектите по ПРЧР, при условие, че отговарят на изискванията за включване в съответната програма, насърчителна мярка или проект. Агенцията по заетостта изпълнява насърчителни режими по ЗНЗ за социално-икономическа интеграция, осигуряващи равни възможности на безработни лица с увреждания.

Подходящ жизнен стандарт и социална закрила (чл. 28)

39.

Параграф 60 от Препоръките

Препоръка на Комитета:

Комитетът препоръчва на държавата – страна по Конвенцията, да ревизира критериите за оценка на степента на увреждане, като инкорпорира моделът за правата на човека при хората с увреждания в процеса на оценката и осигури на хората с увреждания адекватен жизнен стандарт на живот. Комитетът освен това призовава държавата – страна по

Конвенцията, да интензифицира усилията си за осигуряване на възможност за всички хора с увреждания да посрещат допълнителните си разходи свързани с увреждането, в това число и като увеличи отпусканите за тази цел ресурси.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Реформиране на медицинската експертиза и експертизата на работоспособността.

Отговорни институции/организации:

МЗ, МТСП и заинтересованите страни.

Срок:

2026 г.

Изпълнение:

През последните години МЗ съвместно с МТСП предприема мерки за разработване на нов модел на експертизата на уврежданията с прилагане на подход, базиран на Международната класификация на човешката функционалност, уврежданията и здравето (ICF) на Световната здравна организация (СЗО), акцентиращ върху функционалността, възможностите за разгръщане на потенциала и мерките за социално приобщаване на хората с увреждания. Дейностите в тази насока се реализираха в рамките на проект BG05M90P001 -3.010 „Експертиза на работоспособността“, финансиран по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси ” 2014-2020 г. с бенефициент МТСП и партньори - МЗ и Националния осигурителен институт. В резултат на реализираната дейност по проекта, България разполага с официален превод на ICF и Ръководство за прилагане на Методиката на СЗО за оценка на здравето и уврежданията (WHODAS 2.0).

Методиката за извършване на индивидуална оценка на потребностите от подкрепа за хората с увреждания (Обн., ДВ, бр. 27 от 2.04.2019 г., в сила от 1.04.2019 г., последно изм. и доп. бр. 58 от 13.07.2021 г., в сила от 13.07.2021 г.), приета от Министерския съвет, се основава на био-психо-социалния модел при съобразяване на ICF. Тази методика, прилагана в системата за социално подпомагане, разглежда увреждането като обобщено следствие от нарушение във функционирането на човека с увреждане, което е събирателно понятие, обхващащо всички функции и структури на организма, дейности и възможности за социално приобщаване. Целта е получаване на детайлна информация за ситуацията относно участието на човека с увреждане в обществото и установяване на индивидуалните потребности от подкрепа.

В Концепцията са открити фундаменталните предложения за нормативни промени и насоки за последващото развитие на политиката за хората с увреждания за подобряване на нейната ефективност, сред които е създаването на условия за въвеждането на експертизата на работоспособността в контекста на нейната потенциална синергия с индивидуалната оценка на потребностите. Идеята е обследване на функционалността на лицето, позовавайки се на ICF. В социален аспект, независимо от наличието на трайно увреждане, експертизата на работоспособността ще позволи усилията при оказването на публична подкрепа да бъдат фокусирани към подобряване на функционалния капацитет на лицето, а не върху установения дефицит от медицинската експертиза. Това би благоприятствало процеса по индивидуално оценяване на потребностите за предоставянето на адекватен набор от мерки за постигане на реално социално включване и по-висока добавена стойност на вложения за тези цели публичен ресурс. Концепцията за оценка на работоспособността се съсредоточава върху способностите, а не върху уврежданията, за да може ефективно да изпълнява предназначението си като основен инструмент за определяне на правото на подпомагане. Тя предлага оценка на потребностите и възможности за индивидуален и интегриран подход при подкрепата на пазара на труда. В тази връзка е отчетена необходимостта от промени в ЗХУ, за да се регламентира допълнителен компонент в индивидуалната оценка на потребностите за обследване на възможностите на лицето за упражняване на трудова дейност, съобразно остатъчната му функционалност. Това ще доведе до осъществяването на промяна в Методиката за извършване на индивидуална оценка на потребностите.

Участие в културния живот, почивка, свободно време и спорт (чл. 30)

40.

Параграф 66 от Препоръките

Препоръка на Комитета:

Комитетът препоръчва на държавата – страна по Конвенцията, да предприеме стъпки за подкрепа и насърчаване на участието на хората с увреждания в културни, развлекателни, почивни и спортни дейности.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Включване на хора с увреждания в спортни дейности като провеждане на спортни занимания в свободното време и участие в спортни прояви от държавните спортни календари.

Осигуряване на възможности за участие на спортистите с увреждания в международни първенства и състезания и обезпечаване процеса на спортна подготовка и възстановяване.

Отговорни институции/организации:

МК, ММС, организации на и за хора с увреждания, спортни организации и други заинтересовани страни, Спортни организации

Срок:

2026 г.

Изпълнение:

ММС ежегодно реализира и инвестиционна политика, като осигурява достъпна среда в спортните обекти за хората с увреждания.

През периода от 2023/2024 г., в изпълнение на Национална програма за споделено финансиране на инвестиционни спортни обекти за 2023 г. и по реда на Наредба № 1 от 06.10.2023 г. за финансово подпомагане на изграждането и обновяването на спортни обекти - държавна и общинска собственост, Министерство на младежта и спорта (ММС) е предоставило средства в размер на 7 569 870 лева, с ДДС за реализацията на 17 проекта за финансово подпомагане на дейности по изграждане, ремонт и реконструкция на спортни обекти и съоръжения. От тях 5 обекта завършиха своето изпълнение през 2024 г.

Отделно от обектите, които са стартирали по Национална програма за споделено финансиране на инвестиционни спортни обекти за 2023 г., има обекти, започнали изпълнение на строително-монтажни работи (СМР) по предишна процедура за финансиране на спортни обекти и съоръжения при условията на Наредба № 4 от 08.07.2019 г. за финансово подпомагане на изграждането и обновяването на спортни обекти - държавна и общинска собственост (вече отменена). За периода 01.01.2024-31.12.2024 г. 19 обекта приключиха изпълнение, а 3 продължават своето изпълнение и ще приключат през 2025 г.

Съгласно чл. 1 и чл. 2 от Наредба № РД-02-20-2 от 26.01.2021 г. за определяне на изискванията за достъпност и универсален дизайн на елементите на достъпната среда в урбанизираната територия и на сградите и съоръженията (в сила от 30.07.2024 г.), при новопроектирани сгради и съоръжения, както и при съществуващи, които предвиждат реконструкция/основно обновяване/основен ремонт/преустройство, следва да бъде осигурена достъпна архитектурна среда за цялото население, като се отчитат и специфичните нужди на хората с намалена подвижност, в т. ч. на хората с увреждания. Всички СМР дейности в гореспоменатите спортни обекти касаят възстановяване на експлоатационното им състояние, а изпълнителите не са заявили изрично дейности по осигуряване на достъпна среда, което предполага, че имат създадени необходимите условия за достъпност на средата.

Ученическите игри са основна изява в областта на ученическия спорт. Те са част от държавната политика за организиране и провеждане на спортни дейности на учениците и дават възможност за спортна изява на учениците с увреждания.

Организирането и провеждането на Ученическите игри съдействат за:

1. Практикуване на спорт, сформирани и изява на училищни отбори чрез доброволно участие в организирани форми на спортно-състезателна дейност.

2. Възпитаване на трайни навици за системни спортни занимания с цел подобряване на физическото и психичното състояние на учениците с увреждания.

3. Осъществяване на мерките за закрила на деца с изявени дарби в областта на ученическия спорт съобразно Наредба за условията и реда за осъществяване на закрила на деца с изявени дарби.

Състезанията се провеждат в 3 възрастови групи, за учениците от III - IV, V-VIII и IX - XII клас в 2 етапа и спортове, както следва:

- за ученици с увреден слух – бадминтон, тенис на маса, фудзал и волейбол;
- за ученици с нарушено зрение – лека атлетика, шоудаун, шахмат, колоездене (тандем с водачи) и ски-бегови дисциплини;
- за ученици с физически увреждания и увреждания на ЦНС – лека атлетика, бадминтон и дартс.

През учебната 2023/2024 година в Ученическите игри за деца с увреден слух, нарушено зрение, физически увреждания и увреждания на централната нервна система са се включили 200 ученици.

Министерството на образованието и науката продължава да организира и координира посочените по-горе дейности, насочени към създаване на условия за предоставяне на подкрепа за личностно развитие на децата и учениците, която осигурява подходяща физическа, психологическа и социална среда за развиване на способностите и уменията им.

Цялостната политика на Министерството на образованието и науката е насочена към създаване на условия за развитие на приобщаващото образование като процес на осъзнаване, приемане и подкрепа на индивидуалността на всяко дете или ученик чрез включване на ресурси, насочени към премахване на пречките пред ученето и научаването, и към създаване на възможности за развитие и участие на децата и учениците във всички аспекти на живота на общността.

По отношение на спорта за хората с увреждания ММС ежегодно реализира „Програма за развитие на спорта за хора с увреждания“. Предвидените дейности се реализират в две направления - „Спортно-състезателна дейност за хора с увреждания“ и „Спорт в свободното време за хора с увреждания“. Бенефициенти по програмата са лицензирани многоспортови федерации за хора с увреждания и спортни федерации, развиващи спорта за хора с увреждания. Подпомага се подготовката и участието на спортисти с увреждания в държавни и международни състезания, като се акцентира на подобряването на условията и осигуряване на възможности за адаптирана физическа активност и системното участие в спортни занимания по различни видове спорт на хора с увреждания, социална интеграция и подобряване качеството на живота им чрез спорта.

Вследствие на осигурените средства по програмата за подготовка и участие на спортисти с увреждания на Паралимпийските игри в Париж 2024 г. през месец август, беше спечелен 1 златен медал и две четвърти места за България от българските паралимпийци в спорта лека атлетика.

Таблица 1 с показатели за резултат по „Програма за развитие на спорта за хора с увреждания“ 2023-2024 г.:

Отчетна година	Брой подпомогнати спортни федерации	Брой състезания и занимания, брой изявени спортисти, треньори и длъжностни лица	Общ размер на разходвани средства в лева
2023	8	41 национални състезания с участие на 1 708 състезателя, 34 международни състезания с участие на 177 изявени спортисти се провеждат от 37 треньора и 16 длъжностни лица, 2 760 спортни занимания с участие на 680 участника в спортните занимания се провеждат от	1 880 889
2024	9	45 национални състезания с участие на 1 880 състезателя, 41 международни състезания с участие на 170 изявени спортисти се провеждат от 39 треньора и 15 длъжностни лица, 2 858 спортни занимания с участие на 297 участника в спортните занимания се провеждат от	2 243 380

1. С финансовата подкрепа на ММС са организирани и проведени Ученическите игри за ученици с увреден слух, нарушено зрение, физически увреждания и увреждания на централната нервна система за учебната 2023/2024 г. За финансовото им обезпечаване ММС е предоставило общо 40 100 лева, от които 30 300 лева е получила „Българска паралимпийска федерация“, а 9 800 лева. „Спортната федерация на глухите в България“. Във финалните състезания от Ученическите игри за ученици от специалните училища са се включили общо 210 участници, от които 180 са участвали във финалите за ученици с увреден слух, а 48 - във финалите за ученици с нарушено зрение, физически увреждания и увреждания на централната нервна система. Осъществени са координация и мониторинг при провеждането на финалните състезания по зимни спортове за ученици с нарушено зрение в местността „Юндола“ и по летни видове спорт за ученици с физически увреждания за 2023/2024 г.

2. ММС ежегодно реализира и „Програма за развитие на спортните клубове“. Чрез осигуряване на условия и възможности за подготовка и участие на хора с увреждания, за периода 2023/2024 г., финансово се подпомагат спортни клубове, членове на лицензирани спортни федерации за спорт за хора с увреждания по Програма за развитие на спортните клубове за 2023 г. и Програма за развитие на спортните клубове за 2024 г. Основната цел на програмата е създаване на условия за реализиране на ефективен тренировъчен и състезателен процес на спортистите, както и реализиране на високи спортни резултати. Финансово са подпомогнати проекти на 52 спортни клуба със средства в общ размер на 422 000 лева, в изпълнението на които са ангажирани треньорски кадри със сключен трудов или граждански договор и над 1 300 спортисти.

През периода от 2023/2024 г., в изпълнение на Национална програма за споделено финансиране на инвестиционни спортни обекти за 2023 г. и по реда на Наредба № 1 от 06.10.2023 г. за финансово подпомагане на изграждането и обновяването на спортни обекти - държавна и общинска собственост, Министерство на младежта и спорта (ММС) е предоставило средства в размер на 7 569 870 лева. с ДДС за реализацията на 17 проекта за финансово подпомагане на дейности по изграждане, ремонт и реконструкция на спортни обекти и съоръжения. От тях 5 обекта завършиха своето изпълнение през 2024 г.

Отделно от обектите, които са стартирали по Национална програма за споделено финансиране на инвестиционни спортни обекти за 2023 г., има обекти, започнали изпълнение на строително-монтажни работи (СМР) по предишна процедура за

финансиране на спортни обекти и съоръжения при условията на Наредба № 4 от 08.07.2019 г. за финансово подпомагане на изграждането и обновяването на спортни обекти - държавна и общинска собственост (вече отменена). За периода 01.01.2024-31.12.2024 г. 19 обекта приключиха изпълнение, а 3 продължават своето изпълнение и ще приключат през 2025 г.

Съгласно чл. 1 и чл. 2 от Наредба № РД-02-20-2 от 26.01.2021 г. за определяне на изискванията за достъпност и универсален дизайн на елементите на достъпната среда в урбанизираната територия и на сградите и съоръженията (в сила от 30.07.2024 г.), при новопроектирани сгради и съоръжения, както и при съществуващи, които предвиждат реконструкция/основно обновяване/основен ремонт/преустройство, следва да бъде осигурена достъпна архитектурна среда за цялото население, като се отчитат и специфичните нужди на хората с намалена подвижност, в т. ч. на хората с увреждания. Всички СМР дейности в гореспоменатите спортни обекти касаят възстановяване на експлоатационното им състояние, а изпълнителите не са заявили изрично дейности по осигуряване на достъпна среда, което предполага, че имат създадени необходимите условия за достъпност на средата.

Министерството на културата подкрепя и насърчава дейностите, свързани с подобряване на социалната инфраструктура и осигуряване на равен достъп на хора с увреждания в културни и развлекателни дейности. Приоритетно се работи за разширяване на достъпа до култура с фокус върху децата, младежите и уязвимите социални групи, както и включване на културата като неотлъчна и значима част от образователния процес. Мерките за постигане на стратегическата цел включват: програмите в Министерството на културата, свързани с дейността на културните институти - националните училища по изкуствата и културата, театри, музеи и художествени галерии, както и библиотеки и читалища.

По отношение на подобряване на условията за интегрирано обучение в националните училища по изкуствата и културата, за учебната 2023/2024 г. и учебната 2024/2025 г. интегрирано се обучават 40 деца със специални образователни потребности. Осигурена им е подкрепяща среда и ресурсно подпомагане съобразно увреждането.

В повечето училища по изкуствата и училища по културата понастоящем е осигурена достъпна среда чрез оперативните програми за регионално развитие и чрез националните програми за развитие на образованието на Министерството на образованието и културата.

Достъпна среда е подсигурана в училища по изкуствата и по културата, реновирани по проекти с европейски средства по програмите „Регионално развитие” и „Региони в растеж“, сред които са: Национална гимназия по полиграфия и фотография - София, Националното училище за музикално и сценично изкуство „П. Владигеров” - Бургас, Националното училище за музикално и танцово изкуство „Д. Петков” - Пловдив, Националното училище за танцово изкуство - София, Националното училище по изкуствата „Панайот Пипков” - Плевен, Национална гимназия за древни езици и култури „Константин - Кирил Философ” - София, Националното училище за фолклорни изкуства „Филип Кутев” - Котел, Националното училище по изкуствата „Добри Христов” - Варна, Професионална гимназия по каменообработване - Кунино - общо 9 училища.

По националната програма „Достъпна среда”, „Достъпно и сигурно училище” на Министерството на образованието и науката в училищата по изкуствата и училищата по културата са изпълнени дейности, свързани с подобряване на социалната инфраструктура в училищата и за осигуряване на равен достъп на деца и младежи с увреждания, чрез изграждането на подемници и санитарни възли. Такива мерки са предприети в Националната гимназия за приложни изкуства „Проф. Венко Колев” - Троян, Националното училище за фолклорни изкуства „Филип Кутев” - Котел, Националната художествена гимназия „Цанко Лавренов” - Пловдив, Националното училище за фолклорни изкуства „Широка лъка”, Националната гимназия за приложни изкуства „Тревненска школа” - Трявна, Националната гимназия за приложни изкуства „Свети Лука” - София,

Националната художествена гимназия „Димитър Добрович“ - Сливен - общо 7 училища.

През 2024 г. са одобрени средства за осигуряване на достъпна среда в още едно училище по културата по национални програми за развитие на образованието на Министерството на образованието и културата - Национален учебен комплекс по култура с Лицей за изучаване на италиански език и култура - София. Строително-ремонтните дейности са реализирани до края 2024 г. Така общо училищата по изкуствата и училищата по културата, които са подсилили достъпна среда стават общо 15.

Министерството на културата продължава да стимулира таланти деца с увреждания и деца с изяви дарби, като осигурява стипендии по Програмата на мерките за закрила на деца с изяви дарби от държавни, общински и частни училища, по която се подкрепят деца и младежи на възраст между 14 и 18 години. През 2023 г. по тези програми от Министерството на културата са предоставени 424 стипендии и 43 броя еднократно финансово подпомагане на ученици от държавни, общински и частни училища, по Програмата на мерките за закрила на деца с изяви дарби през 2023 г.

По същата програма през 2024 г. от Министерството на културата са предоставени 411 стипендии за деца с изяви дарби и 57 броя еднократни финансови подпомагания за ученици от държавни, общински и частни училища. Средствата са предоставени равнопоставено, в това число за деца с увреждания, деца от различните маргинализирани общности, като единственият критерий са постиженията.

Относно културните институти в областта на сценичните изкуства през 2024 г. са реализирани 10 конкурсни сесии за подпомагане на творчески проекти в областта на театралното, музикалното и танцово изкуство, които включват сесии за фестивали и сесии за създаване и разпространение на сценични продукти от независими културни организации. В рамките на тези сесии бяха финансирани 13 проекта, насочени специално към участието в културния живот на хора с увреждания: Фестивалът „New Kids from the Block“ на Фондация „Арт Бюро“ (8 525 лв.) и Международният театрален фестивал „Алтер Его“ на Театър-студио 4xС (7 200 лв.), които представят разнообразна и богата програма, подходяща за специализирани аудитории. Подкрепеният за продуциране спектакъл „Нашият живот като на кино“ на Сдружение „Тишина“ (10 170 лв.), на сесията за създаване на творчески продукти включва в творческия си екип артисти с увреждания. Спектакълът „Невероятното лекарство на д-р Куку и д-р Пипи“ на Сдружение „Метеор“ (7 500 лв.) е насочен към деца в болници и със специални нужди. Подкрепени са още: „Отвъд стената“ на Сдружение „Арт бюро“ (12 300 лв.) с участието на глухи и чуващи деца; „От ръкавичката до водната сцена“ на Фондация „Златно ключе“ (12 125 лв.), насочен и към зрители със специални нужди; „СмехоДАРЯТИ докторе“ на Сдружение „Метаморфози“ (7 500 лв.), насочен към деца в болници и със специални нужди; „Приказен веселопед“ на Сдружение „Мале-мале“ - 11 640 лв., уличен театър за деца, в това число на глухи и чуващи деца; „Танц на народите“ на Сдружение „Пеглите“ (11 800 лв.), танцов спектакъл за деца в домове и в неравностойно положение; проект „Детски музикален спектакъл „Джоката и Маги“ 2024“ на „Агенция Сребърен ключ“ ООД с участието на група „Жестим“ и театър „Мим-арт“ към сдружение „Тишина“ (18 900 лв.); проект „Концерти с кауза“ - разпространение на музикален концерт-спектакъл“ на „Агенция Сребърен ключ“ ООД с участието на група „Жестим“ (35 500 лв.); „Детски музикален спектакъл „Джоката и Маги“ 2024“ на „Агенция Сребърен ключ“ ООД с участието на група „Жестим“ и театър „Мим-арт“ към сдружение „Тишина“ (18 900 лв.)

В репертоарите на куклените и драматично-куклените държавни театри също има спектакли насочени към публики със специални нужди.

В почти всички държавни културни институти в областта на сценичните изкуства са изпълнени дейности, свързани с подобряване на социалната инфраструктура и за осигуряване на равен достъп на хора с увреждания, чрез изграждането на рампи и подемици, и санитарни възли. Малка част от институтите (шест на брой), които все още не разполагат с достъпна среда вече са в процес на процедура по тяхното изграждане.

По отношение на разширяване на достъпа на обществото до културното наследство,

през 2024 г. е проведена една конкурсна сесия за целево финансиране на проекти в областта на визуалните изкуства и една конкурсна сесия за финансова подкрепа на проекти в областта на движимото културно наследство, музеите и художествените галерии. В рамките на тези сесии са финансирани 14 проекта, насочени специално към участието в културния живот на хора с увреждания. В повечето музеи и галерии в страната понастоящем е осигурена достъпна среда чрез различни видове програми и дейности, свързани с подобряване на социалната инфраструктура и за осигуряване на равен достъп на хора с увреждания, чрез изграждането на рампи и подеменници, тактилни предмети, аудио-гидове и др.

Министерство на културата е осъществило програми за финансиране на проекти в областта на литературата, литературното наследство, книгоиздаването и библиотеките, проекти и инициативи, включени в националния културен календар, както следва:

По целевата финансова подкрепа на творчески проекти в областта на литературата през 2023 г. са постъпили и обработени 117 проекта, от които са подкрепени общо 115 проекта на стойност 400 000 лв., а през 2024 г. са постъпили и обработени 227 проекта, от които са подкрепени общо 127 проекта на стойност 400 000 лв.

Финансовата подкрепа на творчески проекти в областта на литературата се предоставя на физически лица, осъществяващи дейност в областта на литературата - белетристи, поети, публицисти, литературни критици и историци, драматурзи, с издадени в хартиен формат една и повече книги или поставена на сцена минимум една авторска пиеса. По програмата могат да кандидатстват и хора с увреждания, като за 2023 г. и 2024 г. са сключени общо 6 договора с автори с трайни увреждания.

С Програма „Българските библиотеки-съвременни центрове за четене и информираност” се цели да се подкрепи обновяването на библиотечните фондове на обществените библиотеки с нова актуална литература, културна и литературна периодика и други съвременни информационни източници, чрез което българските библиотеки да могат да отговорят на нарастващите потребности на читателите. През 2023 г. в конкурсната сесия са постъпили и обработени 1408 проекта на обществени библиотеки. Подкрепени са общо 1171 проекта и са сключени договори с обществени библиотеки във всички административни области на страната на обща стойност 2 000 000 лв. По Програмата през 2024 г. са постъпили 1420 проекта на обществени библиотеки. Бюджета на Програмата през 2024 г. възлиза на 2 000 000 лв. Програма е ефективна от гледна точка на постигане на целта за подобряване на условията за развитие и утвърждаване на обществените библиотеки като съвременни центрове, осигуряващи ефективно библиотечно-информационно обслужване на широк кръг потребители.

През 2024 г. в изпълнение на чл. 1, ал. 5, т. 5.2 от Закона за държавния бюджет на Република България за 2024 г. бе създадена Програма „Читалища“ за дейности на народните читалища. Целта е да бъдат финансирани проекти на народни читалища, вписани в Регистъра на народните читалища и читалищните сдружения, с което да се подпомогне тяхната дейност, свързана с опазване и представяне на културно наследство на страната ни. По програмата са постъпили 1423 проекта, от които са финансирани 81 народни читалища, сред които и "Национално читалище на слепите Луи Брайл 1928", гр. София. По програмата изцяло е усвоен предвидения бюджет от 2 500 000 лева. В резултат реализиране на програмата трябва да се създадат: споделени културни пространства, отговарящи на съвременните очаквания и потребностите на общността; съвременен технологично оборудване, от което да се ползват и хора с увреждания; изградена среда за развитие и съхраняване на местната културна идентичност; успешно изпълнение на държавните културно-просветни задачи на народните читалища като културна, образователна и социална организация; включване на читалищата с нови културни продукти; модернизирани културни продукти; привлечени професионалисти от културния и творческия сектори от всички области в страната за равен достъп до култура; подобрена среда за сътрудничество - обновените и оборудваните културни пространства дават възможност на професионалисти да представят своите културни продукти; дават

възможност за провеждането на семинари, майсторски класове, резиденции и нетуъркинг събития, в които професионалистите и служителите на читалищата да подобрят своите умения, да се запознаят с новите тенденции, да разширят мрежата си от творчески контакти и да се запознаят с добрите практики в сектора/индустрията; формирана активна публика - привличане на млади творчески поколения и предоставяне на по-добри възможности за младите хора за споделеност на културни ценности чрез използването на модерни средства за сценична реализация.

Министерството на културата подкрепя финансово любителското творчество и опазването на нематериалното културно наследство, творческите проекти на общини, читалища и други неправителствени организации с насоченост към детски и младежки дейности, формиране на национално самосъзнание, поддържане на етническата идентичност, интеграция на ромите, възпитание в толерантност и интеркултурен диалог, активен живот на възрастните хора, интеграция на хора с увреждания и развитие на творческия потенциал. Чрез проектите се подкрепя и опазването на нематериалното културно наследство, неговото популяризиране и създаване на условия за приемственост между поколенията. Програмата е насочена към мярката за предоставяне на достъп до култура с фокус върху децата, младежите и уязвимите социални групи, както и включване на културата като неотлъчна и значима част от образователния процес. С такава насоченост през 2023 г. са подкрепени 49 проекта, а през 2024 г. - 89 проекта на обща стойност 1 450 575, 46 лв.

През 2023 г. към Националния фонд „Култура“ е действаща програмата „Социално ангажирани изкуства“, в която са разпределени 489 718 лв. Основните цели на програмата са да насърчи социалното приобщаване на различни групи, да подобри достъпа до изкуство и култура за хора в неравностойно положение и да генерира позитивна промяна в нагласите на обществото. Програмата също така има за цел да привлече дългосрочно вниманието на обществеността към конкретни социални проблеми и да насърчи работата по преодоляването им чрез изкуство и култура. Проектите, предвиждащи работа с уязвими групи, задължително включват представител/и или представляващ съответната група, във всички етапи на планиране, изпълнение и популяризиране на проекта. Подадените кандидатури по програмата през 2023 г. са 103 броя, от които финансирани са 36 проекта, като най-малко 10 от тях включват работа с хора с увреждания.

През 2024 г. е въведен хоризонтален приоритет, свързан с правата на хората с увреждания, като в почти всички програми на Националния фонд „Култура“ са включени критерии по отношение на включване на представители на социално уязвими групи в екипа на проекта, и осигуряване на безплатен и равен достъп до културно съдържание за представители на социално уязвими групи.

В.

Специфични задължения (чл. 31-33)

Статистика и събиране на данни (чл. 31)

41.

Параграф 68 от Препоръките, буква „а“

Препоръка на Комитета:

Комитетът препоръчва на държавата – страна по Конвенцията, да се ръководи от генерална цел (Goal) 17, по-специално конкретна цел (Target) 17.18 от Целите за устойчиво развитие в усилията си да създаде систематичен набор от данни и процедури за отчетност към Националния статистически институт, в съответствие с Конвенцията, и: а) да вземе под внимание „Краткия набор от въпроси по уврежданията“ на Вашингтонската група, за събиране на информацията относно положението на лицата с увреждания и препятствията при упражняването на правата им.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Провеждане на:

1. Изследванията, които биха могли да осигурят систематичен набор от данни и процедури за отчетност са в следните области:

- Работна сила – Наблюдение на работната сила (Labour Force Survey – LFS)
- Доходи и условия на живот – Изследване на доходите и условията на живот (EU Statistics on Income and Living Conditions – EU-SILC)
- Здраве- Европейско здравно интервю (European Health Interview Survey – EHIS)
- Образование и обучение – Изследване на образованието и обучението на възрастни (Adult Education Survey – AES)
- Използване на информационни и комуникационни технологии – Използване на ИКТ в домакинствата (ICT usage in household and by individuals)
- Използване на времето – бюджет на времето
- Потребление – Наблюдение на домакинските бюджети

Отговорни институции/организации:

НСИ; НОИ; НЦОЗА; МТСП (АХУ, АСП, АЗ, ГИТ, ФСЗ и др.)

Срок:

До 2026 г.

Изпълнение:

С оглед осигуряване на информация в съответствие с чл. 31 на Конвенцията за правата на хората с увреждания в изпълнение на европейското законодателство⁹, в извадковите изследвания, провеждани сред лица и домакинства са включени въпроси, които определят съвкупността на хората с увреждания, така както са дефинирани от Конвенцията. Позволява осигуряването на съпоставими статистически данни (вкл. на европейско ниво) за хората с увреждания и с фокус върху социално създадените бариери, които освен физически могат да се отнасят до нагласи или други социални особености, които възпрепятстват участието на хората с увреждания в различни области на живота – образование, здравеопазване, достъпна среда, заетост и т.н. Изследванията, които осигурят такава информация са в следните области:

1. работна сила - Наблюдение на работната сила (Labour Force Survey – LFS)
2. доходи и условия на живот - Изследване за доходите и условията на живот (EU Statistics on Income and Living Conditions – EU-SILC);
3. здраве – Европейско здравно интервю (European Health Interview Survey - EHIS);
4. образование и обучение - Изследване на образованието и обучението на възрастни (Adult Education Survey – AES);
5. използване на информационни и комуникационни технологии – Използване на ИКТ в домакинствата (ICT usage in households and by individuals);
6. потребление – Наблюдение на домакинските бюджети.

Трябва да се има предвид, че тези изследвания се провеждат в изпълнение на отделни европейски регламенти, където са дефинирани спецификите им както по отношение на методологическите особености, така и периодичността им и първата година, за която ще започнат да се събират данните. Значителна част от хармонизираната информация вече е налична или предстои да се разпространи от НСИ и/или от Евростат, както следва:

- Наблюдение на работната сила – публикувани данни за 2022 година;
- Изследване за доходите и условията на живот – публикувани данни за 2023 година;
- Европейско здравно интервю – публикувани данни за 2019 г., 6-годишна периодичност; През 2025 г. предстои да се проведе следващата вълна на изследването, а предварителни данни ще бъдат налични след процедура на валидиране планирана за края на 2026 година;

⁹ Регламент (ЕС) 2019/1700 на Европейския парламент и на Съвета

- Изследване на образованието и обучението на възрастни – публикувани данни за 2022 година;
- Използване на ИКТ в домакинствата – публикувани данни за 2024 година;
- Наблюдение на домакинските бюджети – извършва се методологическа работа, предстои въпросът да бъде въведен през 2026 г. в съответствие с европейското законодателство в областта.

В допълнение, налична е информация и от проведеното през 2021 г. Изследване на насилието, основано на пол.

Подробни данни за България и международни сравнения може да бъдат намерени тук <https://ec.europa.eu/eurostat/web/disability/database>.

Националният статистически институт може да предостави данни за здравия статус на населението от **Преброяването на населението и жилищния фонд през 2021**.

Подробна статистическа информация от Преброяване 2021 за здравия статус на населението е налична в Информационна система „Инфостат“ на следния адрес: https://infostat.nsi.bg/infostat/pages/module.jsf?x_2=338. Прессъобщението за здравия статус на населението е публикувано на интернет страницата на НСИ <https://nsi.bg/sites/default/files/files/pressreleases/Census2021-hd.pdf>. Освен публикуваните в прессъобщението и в ИС „Инфостат“ данни налична е и допълнителна статистическа информация.

По отношение на това, че при събирането на данни следва да бъдат взети под внимание „Краткия набор от въпроси по уврежданията“ на Вашингтонската група, за събиране на информация относно положението на лицата с увреждания и препятствията при упражняването на правата им е важно да се отбележи, че тези въпроси са част от инструментариума на изследването на „Европейско здравно интервю“, което се провежда в изпълнение на европейското законодателство. Налични са данни от последната вълна на изследването, проведено през 2019 г. Предстои през 2025 г. да се проведе следващата вълна, а предварителни данни ще бъдат налични след процедура на валидиране планирана за края на 2026 година.

Контролните органи на Инспекцията по труда осъществяват интегриран контрол по спазване на трудовото законодателство. Интегрираното инспектиране включва контрол по спазване на изискванията за техническа безопасност, хигиена на труда и здраве при работа, условия на труд и трудовоправни отношения за всички работници и служители, в това число по отношение на лицата с намалена работоспособност.

Специфичните условия на труд и заетостта на уязвими групи, в т.ч. хора с увреждания, е във фокуса на контролната дейност на ИА „Главна инспекция по труда“ след дадените през 2019 г. правомощия на Инспекцията по труда за контрол по изпълнение на квотите за назначаване на хора с трайни увреждания в предприятия с 50 и над 50 заети лица. Съгласно Закона за хората с увреждания (ЗХУ) и Правилника за неговото прилагане, ИА „Главна инспекция по труда“ осъществява специализирана контролна дейност по спазване на чл. 38, ал. 1, 3, 5 и 6 от ЗХУ. Специализираният контрол обхваща следните въпроси:

- контрол по изпълнение на задълженията на работодателите за спазване на квотите за осигуряване на заетост за хора с трайни увреждания;
- наличието на обстоятелства, във връзка, с които работодателите се освобождават от изпълнението на квотите съгласно чл. 38, ал. 3 от ЗХУ;
- прилагането от страна на работодателите на алтернативните мерки за заетост;
- изпълнението на задължението за ежемесечно внасяне на компенсационни вноски.

ИА „Главна инспекция по труда“, в качеството на контролен орган, осъществяващ специализиран контрол по прилагането на ЗХУ, не разполага със статистически данни за наблюдение на работната сила и не е оправомощена да извършва изследвания по

поставения въпрос. Агенцията разполага с данни от контролната дейност, посочени в т. II. от настоящото писмо, които могат да бъдат използвани за целите на нарочни изследвания за наблюдение на работната сила.

42.

Параграф 68 от Препоръките, буква „б“

Препоръка на Комитета:

б) да вземе мерки за увеличаване на наличността на качествени, навременни и надеждни подробни данни, като осигурява активното участие и тясното сътрудничество с представителни организации на хората с увреждания в етапите на проектирането и планирането на дейностите по събиране на данни.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Изследванията и събирането на данни се провеждат в изпълнение на отделни европейски регламенти, където са дефинирани спецификите им, както по отношение на методологическите особености, така и периодичността им от първата година, за която ще започнат да се събират данните.

Отговорни институции/организации:

НСИ

Срок:

2026 г.

Изпълнение:

Осигуряването на качеството на статистическите продукти е основен принцип, заложен в Кодекса на европейската статистическа практика. В изпълнение на своите задължения и отговорности усилията на НСИ са насочени към подобряване на качеството на произвежданата статистическа информация, в това число и на данните за хората с увреждания.

Изследванията и събирането на данни се провеждат в изпълнение на отделни европейски регламенти, където са дефинирани спецификите им и методологическите особености. Националният статистически институт чрез своите експерти се включва активно в работата на всички работни групи в отделните области на статистиката с оглед развитие на методологията и осигуряване на съпоставими статистически данни с цел да се улесни наблюдението на напредъка на страните във връзка с Конвенцията.

В допълнение, в НСИ е внедрена Интегрирана система за управление на качеството и сигурността на информацията, в съответствие с изискванията на БДС EN ISO 9001:2015 и БДС EN ISO 27001:2022. Сертификатът отговаря в пълна степен на всички международни изисквания и гарантира качеството на процесите и информационната сигурност на цялата статистическа и информационна инфраструктура на НСИ както на национално, така и на регионално ниво.

43.

Параграф 68 от Препоръките, буква „в“

Препоръка на Комитета:

в) да разработи основани на доказателства политики, които да отговарят на положението на хората с увреждания, в близко и тясно сътрудничество с техните представителни организации.

Възможни решения/мерки за изпълнение на препоръката:

Продължаване на процеса по усъвършенстване на политиките за хората с увреждания, чрез интегриране на наличната информация от различните информационни системи, с оглед пълноценно използване на наличните информационни ресурси при оценка ефективността на провежданите политики за хората с увреждания, и за вземане на

управленски и политически решения за тяхното усъвършенстване, основани на комплексен подход, анализ и наблюдение.

Отговорни институции/организации:

Всички заинтересовани страни

Срок:

Постоянен.

Изпълнение:

Въпреки политическия ангажимент и проведената законодателна реформа за гарантиране на правата на хората с увреждания, те все още са изправени пред редица предизвикателства, свързани с тяхното приобщаване и пълноправно участие във всички сфери на общественения живот. Отчитайки тези тенденции от страна на МТСП, през месец януари 2024 г. бе разработена Концепция за нормативни промени, насочени към повишаване на ефективността на политиката за хората с увреждания - <https://www.mlsp.government.bg/uploads/41/test/-1704872719.pdf>.

Важно е да се отбележи, че в края на 2020 г. бе приета Националната стратегия за хората с увреждания 2021-2030 г., която също има за цел да усъвършенства политиката за хората с увреждания, посредством реализацията на включените цели и приоритети, които от своя страна са в съответствие с ангажиментите на страната по прилагане на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания. Стратегическият документ се изпълнява посредством двугодишни планове, в които се включват измерими мерки и дейности, чрез които се постигат заложените цели и приоритети.

III. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Видно от изготвения доклад, отчетените мерки и дейности изпълняват направените препоръки от една страна, а от друга допринасят за постигане на основната цел на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания. Правата на хората с увреждания се гарантират, както нормативно, така и на практика, с което се осигурява зачитане на човешкото им достойнство и равното им третиране в личния, обществен и политическия живот, респ. в рамките на провежданата национална политика в областта с фокус към преодоляване на социалната им изолация и активно социално приобщаване.